

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı

CEYB-Î HÜMÂYÛN DEFTERLERİNE GÖRE
OSMANLI PADIŞAHLARI, GÜREŞ VE GÜREŞÇİLER

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf KESGİN

Sivas
Ocak 2020

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı

CEYB-Î HÜMÂYÛN DEFTERLERİNE GÖRE
OSMANLI PADİŞAHLARI, GÜREŞ VE GÜREŞÇİLER

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf KESGİN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ahmet YÜKSEL

Sivas
Ocak 2020

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Tarih Anabilim Dalı
Tezin Başlığı : Ceyb-î Hümâyûn Defterlerine Göre Osmanlı Padişahları,
Güreş ve Güreşçiler
Savunma Tarihi : 10/01/2020
Danışmanı : Doç. Dr. Ahmet YÜKSEL

	Unvanı - Adı Soyadı	İmza
Jüri Başkanı	: Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU	
Üye	: Doç. Dr. Zafer KARADEMİR	
Üye	: Doç. Dr. Ahmet YÜKSEL	

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Yusuf KESGİN tarafından hazırlanan Ceyb-î Hümâyûn Defterlerine Göre
Osmanlı Padişahları, Güreş ve Güreşçiler başlıklı tez, kabul edilmiştir.

../.../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

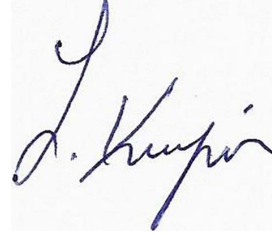
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

10/01/2020

Yusuf KESGİN

ÖN SÖZ

Osmanlıların her döneminde çeşitli sebeplerle sportif faaliyetler gerek keyfi gerekse teşrifatların bünyesinde icrâ edilmiştir. Çalışmanın konusu, ilgili araştırmalar yapılarak diğer idmanlar arasından çoğu zaman tercih edilmiş olunan güreş sporu olarak seçilmiştir. Konunun seçimi ardından çalışmanın vücuda getirilmesi için kullanılacak kaynaklar tespit edilmiş ve spesifik bir şekilde irdelenerek kullanılmıştır. Bahsedilen kaynaklar içinden tezin ana kaynak malzemesini temsil eden defter grubu Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşivi'nde Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Fon koduyla yer alan Ceyb-i Hümayûn Defterleridir. Defterlerin zengin içeriği neticesinde gerekli azami hassasiyetin gösterilmesi lazım gelen güreş kayıtları elekten geçirilmiş ve çevirisi yapılmıştır. Çevirisi yapılan vesikalardan vücuda getirilen çalışmaya dönemin kaynakları, basılı literatür ve arşiv bünyesinde bulunan perakende evraklarından da istifade edilmiştir. Güreş sporunu yansıtır bu defterler inceleme sahasının temel elemanı olduğu gibi bahsedilen kaynaklarla aradaki gedikler doldurularak Ceyb-i Hümayûn Defterlerine Göre Osmanlı Padişahları, Güreş ve Güreşçiler adlı tez çalışması vücuda getirilmiştir.

Ortaya çıkarılmış olan bu çalışmanın yazarı haricinde pek çok şahsın yardımı pekâlâ tezin vücuda getirilmesinde etkili olmuştur. O isimlerden ilki, tez danışmanım olan hocam Ahmet Yüksel'dir. Gerek defterler hakkında bilgi sahibi olmam hususunda gerek o arşiv vesikalarına ulaşabilme konusunda gerekse yazım aşamasında tüm desteklerini hiçbir zaman esirgemedi. Teşekkürler... Bir sonraki isim ise elbette Prof. Dr. Ömer Demirel'dir. Tarih bölüm başkanı olan değerli hocamın bölümde sağlamış olduğu sağlıklı ve rahat çalışma ortamı sebebiyle kendisine şükranlarımı bir borç bilirim. Diğer bir destekçimse bölümün diğer bir öğretim üyesi olan Zafer Karademir'dir. Kendisine arşiv vesikalarında karşılaştığım belirsizliklerde tecrübeleriyle beni aydınlattığı için teşekkür ederim. Yine bölüm asistanlarından olan Okan Güven'e yapılan tez çalışmasında her daim sabır ve

titizlikle hiç sıklmadan her m n da yardımlarından dolayı teŐekkürü bir borç bilirim. Son olarak bölüm asistanlarından Buket elik hocama da arşiv vesikalarının transkript edilmesi hususunda göstermiş olduğu ilgi,  zen ve sabırlı tutumundan dolayı teşekkür ederim.

Yusuf KESĐİN
9 Eylül 2019, Sivas

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER ve TABLOLAR LİSTESİ.....	xiii
RESİMLER LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
ABSTRACT.....	xix
GİRİŞ.....	1
A. Güreşin Türk İslam Dünyasında Tarihsel Gelişimi ve Önemi.....	1
B. Kaynak Tanıtımı.....	5
I. BÖLÜM: OSMANLILAR VE GÜREŞ.....	11
A. Osmanlı İmparatorluğu'na Kadar Türk İslam Dünyasında Güreş Sporuna Kısa Bir Bakış.....	11
B. Osmanlılarda Güreş.....	13
1. Güreş Tekkeleri.....	22
2. Oyunun Kuralları.....	25
II. BÖLÜM: PADİŞAHLAR VE İHSANLARI.....	31
A. Sultanın İhsan Prosedürü.....	31
1. Miktar ve Mikyasıyla İhsan.....	37
2. İhsan Mahalli.....	38
B. İhsan'ın Maddi Boyutu.....	40
III. BÖLÜM: GÜREŞ, GÜREŞÇİLER VE SULTANLAR.....	51
A. Padişahlar ve Güreşçiler.....	51
B. Huzur Güreşleri.....	66
C. Güreşçiler.....	87
D. Yaralanmalar.....	104
IV. BÖLÜM: PADİŞAHLAR VE MEKANLARI.....	109
SONUÇ.....	127
KAYNAKÇA.....	131

EKLER.....	141
ÖZ GEÇMİŞ.....	149

KISALTMALAR LİSTESİ

BOA	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Belgeleri
b.s.t. yok	: Basım Tarihi Yok
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DAGM	: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
ed.	: Editör
H.	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
OTAM	: Ankara Üniversitesi, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi.
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan Sayfaya
M.	: Miladi
M.E.B.	: Millî Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV.İA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TSMA.d.	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv Defterleri
TÜCAUM	: Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
vd.	: Ve devamı

GRAFİKLER ve TABLOLAR LİSTESİ

Grafik 1: Padişahın İhsân Dağıttığı Aracı Kulları (1595-1807).....	33
Grafik 2: Tahmini Değerler Üzerinden Hazırlanmış Olan Farklı Padişahların Zamanlarını Kapsayan Güreş İçin Harcanmış Bahşişleri Gösterir Grafik.....	43
Grafik 3: Sultan III. Ahmed Devri Güreşçilerinin İsimlerinin Kullanım Sıklığı.....	94
Grafik 4: Güreşçilerin Balkan veya Anadolu Coğrafyası'nda Olduğunu Gösterir Grafik.....	95
Grafik 5: Güreşçilerin Elkablarının Kullanım Sıklığı.....	97
Grafik 6: Padişahların Sıklıkla Uğradıkları Mekânlar.....	123
Tablo 1: Padişah Tarafından İhsân Dağıtımında Tercih Edilen Devlet Görevlileri.....	36
Tablo 2: Muhtelif Para Birimleri Üzerinden Farklı Dönemlerde Güreş İçin İhsân Edilmiş Meblağlar(1595-1807).....	41
Tablo 3: Mekânlara Göre Güreşçilerin Yıldan Yıla Aldıkları İhsânların Miktarı.....	46
Tablo 4: IV. Mehmed'in Güreş İçin Teşrif Ettiği Mekânlar.....	52
Tablo 5: IV. Mehmed Dönemi Güreş Sporuna Hususunda Bir Aylık Masraf Dökümü.....	53
Tablo 6: II. Ahmed Zamanı Güreş Etkinliğinde İhsân Dağıtılan Mekânlar.....	56
Tablo 7: II. Ahmed Dönemi'nde İcra Edilen Bir Huzur Güreşi Müsabakasına Ait Veriler.....	57
Tablo 8: Av Kapısı'nda Yapılan Güreş Müsabakasına Ait Veriler.....	58
Tablo 9: II. Mustafa'nın Güreş Oyunları İçin Teşrif Ettiği Mekânlar.....	58
Tablo 10: III. Ahmed'in Güreş İçin Teşrif Ettiği Mekânlar.....	60
Tablo 11: I. Mahmud'un Güreşen Pehlivanları İzlediği Mekânlar.....	61
Tablo 12: III. Mustafa'nın Binişle Teşrif Ettiği Mekânların Listesi.....	62
Tablo 13: I. Abdülhamid'in Gittiği Mekânlar.....	63
Tablo 14: Sultan III. Selim'in Binişle En Fazla Teşrif Ettiği İlk On Mekân.....	64
Tablo 15: IV. Mehmed Dönemi Bir Aylık Müsabaka Kayıt Listesi.....	69

Tablo 16: II. Ahmed'in Huzurunda Kaimakam Sarayı'nda Yapılan Güreşe Ait Veriler.....	71
Tablo 17: 12 Ağustos 1693 Yılında Alay Köşkü'nde Yapılan Huzur Güreşine Dair Veriler.....	72
Tablo 18: 1693 Yılı Av Kapısı'nda Padişahın Huzuru'nda Güreşen Güreşçiler.....	73
Tablo 19: III. Ahmed'in Huzuru'nda Güreşen Pehlivanlar.....	76
Tablo 20: III. Ahmed Dönemi İbrahimhanzâde Yalısı'nda Güreşen Pehlivanların Listesi.....	76
Tablo 21: 27 Temmuz 1708 Tarihinde Huzurda Güreşen Pehlivanlar.....	77
Tablo 22: III. Ahmed Dönemi Kağıthane'de Güreşen Pehlivanlar.....	78
Tablo 23: Kasım 1710'da Yapılan Huzur Güreşleri.....	79
Tablo 24: I. Mahmud Dönemi Huzur Güreşleri.....	81
Tablo 25: III. Ahmed Zamanı Güreşçilerin İsimlerinin Listesi.....	93
Tablo 26: III. Ahmed Devri Güreşçilerin Memleketleri.....	95
Tablo 27: III. Ahmed Zamanı Güreşçilerin Elkabı.....	96
Tablo 28: Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Selim Devri Güreşçi İsimleri.....	99
Tablo 29: Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Selim Devri Güreşçilerinin Memleketleri.....	100
Tablo 30: Güreşte Yaralanma ve Ölüm Hadiseleri.....	107
Tablo 31: Ceyb Defterlerinde Kaydı Tutulan Güreş Aktivitelerine Ev Sahipliği Yapmış Mekânlar.....	122
Tablo 32: Padişahların Sıklıkla Uğradıkları Mekânlar.....	123
Tablo 33: Padişahların Uğrak Mekânlarında Dağıttıkları İhsan Tutarları.....	124

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Güreşen Atlar.....	3
Resim 2 ve 3: Yıldırım (I.) Bayezid'in (1389-1402) Boğa ile Aslan Güreştirmesi ve Toslaşan Koçlarla Beraber Güreşen Pehlivanlar.....	12
Resim 4: Bir Fransız'ın Çizimiyle XVII. Yüzyılda Karakucak Güreşi.....	29
Resim 5: Levnî'nin Minyatür'ünde Yağlı Güreş.....	29
Resim 6: Levnî'nin Minyatüründe Ayı Güreşi.....	68
Resim 7: Sultan III. Mehmed'in Bir Temaşa Esnasında Nakşedilmiş Minyatürü...70	
Resim 8: Huzur Güreşini Nakşeden Bir Minyatür.....	83
Resim 9: Abdülmecid Dönemi Dolmabahçe Bayıldım Köşkü'nde Yapılan Güreşi Sergileyen Resim.....	102
Resim 10: Kara Ahmed Pehlivan.....	103
Resim 11: Topkapı Sarayı İçerisinde Bir Yalı Köşkü.....	113
Resim 12 ve 13: II. Mahmud Zamanı ve Bugünkü Alay Köşkü.....	115

ÖZET

Tarih boyunca Türkler, savaşa hazırlık amacı başta olmak üzere, çeşitlerinin de geniş bir yelpazeye yayıldığı spor dalları ile hemhal olmuşlardır. Bu uğraşının maruz kaldığı ilgi günbegün artmış ve Osmanlının sosyo-kültürel sahadaki rağbet odaklarından birisi olmuştur. O ilgiyi özellikle dağıttıkları ihsanlarla kendi açılardan ön plana çıkararak daha görünür hale getirenlerse Osmanlı Padişahları olmuştur. Bu tezde Osmanlı padişahlarının güreş sporunu maddi olarak ihsanlarıyla desteklemeleri, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nden elde edilen Ceyb-i Hümayûn belgeleri üzerinden incelenmiştir. Tezin oluşumu esnasında ana arşiv kaynak grubu olan Ceyb defterleri metnin temel verilerini sağlamakla birlikte perakende arşiv evrakı, kronikler ve literatürden de istifade edilmiştir. Ceyb defterleri ve diğer arşiv kaynakları doğrultusunda tarih sınırlandırmasına gitmeksizin, arşiv belgelerinin sağladığı veriler ışığında çalışma sahasını şekillendirmiş olan zaman dilimi en erken (H. 1009) M. 1600 ve en geç (H. 1217) M.1803 tarihlerini kapsamaktadır. Bu tezin ana konusu oluşturan ve içerikte ele alınan etmenlerse güreş sporunun sosyo-kültürel, askerî ve ekonomik boyutu çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlılar, Spor, Güreş, Ceyb-i Hümayûn, İhsan.

ABSTRACT

Throughout history, Turks have been involved in sports with a wide range of varieties, especially in preparation for war. The interest of this occupation increased day by day and became one of the desire points of the Ottoman socio-cultural field. It was the Ottoman Sultans who made the attention visible to the eye on an important criterion, especially with the bestowal they distributed. In this thesis, the financial support of the Ottoman sultans with the bestowal of wrestling was examined through the documents of Ceyb-i Hümâyûn obtained from the Ottoman Archives of the Presidency. During the formation of the thesis, Ceyb registers, which are the main archive resource group, provided the basic data of the text, while also benefiting from retail archive documents, chronicles and literature. Regardless of the date limitation in the direction of Ceyb books and other archive sources, the time period that has shaped the study area in the light of the data provided by the archive documents covers the earliest (H. 1009) 1600 AD. and the latest (H. 1217) 1803 AD. The main subject of this thesis and the factors are discussed in the content within the framework of socio-cultural, military and economic dimension of wrestling.

Keywords: Ottomans, Sport, Wrestle, Ceyb-i Hümâyûn, Beneficence.

GİRİŞ

A. Güreşin Türk-İslâm Dünyasında Tarihsel Gelişimi ve Önemi

Beden ve zekâya dayanan güreş sporu hakkında üretilen verilerin tarih sahnesinde ilk sayılabilecek örneklerinin insanlık kadar eski olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Şöyle ki, adı veya anlamı “spor” değerini taşıyor olmasa bile, âdemoğlunun herhangi bir sebepten ötürü birbiriyle boğuşmak ve ellerinde herhangi bir alet-gereç olmaksızın yenişmek suretiyle güreşi icra etmiş olması pekâla mümkündür. Ancak tarihin çerçevesi içerisinde belirtilen fikri resmetmek eskiliğinden dolayı bir o kadar zordur.

Güreş, iki kişinin belli kurallar içerisinde, güç kullanarak ve türlü oyunlara başvurarak rakibinin sırtını yere getirme çabasına dayanan bir spor dalıdır. Tarifi su götürmez derecede zihinlerde “ne olduğu” canlanan bu spor dalını ifade eden terimse Türkçedir.¹ Güreş anlamına gelen ve Farsça bir isim olan “küştî”, güreşçi anlamına gelen ve Farsça birleşik bir isim olan “küştî-gîr” de bu terim için kullanılmaktadır.² Pehlivan ise kökeni bakımından Farsça olan; iri yarı, güçlü kimse anlamına gelmektedir. Güreş yapan kişiler için tarihî süreçte farklı kavramlar kullanılsa da Türkler arasında güreş yapan kişilere “pehlivan” denilmiştir.³

Türkler için güreşin başlangıcına dair farklı kaynaklar tarafından ortaya konulan tarihler genellikle M.Ö. 5, 6 ve 7. yüzyıllara dayandırılmaktadır.⁴

¹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, 11. Baskı, Ankara 2009, s. 100.

² Yahya Yüksel, “Klasik Türk Şiirinde Güreş ve Pehlivanlık”, *Journal of Turkish, Language and Literature*, c. 4 (2), 2018, s. 590; Abdülkadir Özcan, “Güreş”, *TDV. İA*, c. 14, İstanbul 1996.

³ Murat Özdemir, “Türk Kültüründe Pehlivanlık Kavramı” *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, c. 5, Sayı 12, 2018, s. 558; Faruk Sümer, “Pehlivan”, *TDV.İA*, c. 34, İstanbul 2007, ss. 221-222.

⁴ Osman İmamoğlu vd., “Türk Kültüründe Spor”, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 10, 1997, s. 140-141; Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları., Ankara 1999, s. 22; Fatih Uslu, “Türk Yağlı Güreşleri ile İsviçre Schwingen Güreşleri Arasındaki Benzeşen Kültür Dokuları”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, c. 1, S. 1, Kilis, s. 45; Günay Özdemir, Vedat Çalışkan, “Geleneksel Bir Sporun Coğrafyası: Türkiye’de Yağlı Güreşler (Kırkpınar-Edirne ve Çardak-Çanakale Güreşleri)”, *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Ankara 3-6 Ekim 2018*, Ankara 2018, s.502; Kemal Aras, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşunda Tekkelerin Güreş Sporuna Katkıları”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal*

Dolayısıyla güreşin tarihte en eski spor türlerinden biri olup, Türkler açısından ise ata sporlarından olduğunu söylemek, yanlış olmayacaktır.⁵ Bu sporun İslâm dünyasında eskiye dayanan yansımalarını görmek mümkündür. Cahiliye döneminden Hz. Muhammed dönemine ve sonrasında ise dört halife zamanına kadar devam ettiği görülmektedir. Takiben, Abbasiler devrinde güreş, halifeler tarafından teşvik edilen bir spor dalı olmuştur.⁶ Bu spor dalı yaygın bir biçimde Büyük Selçuklu Devleti ve Anadolu Selçuklu Devleti'nde de icra edilmiştir. Tez konusu çerçevesinde, Osmanlıların, aradaki kopukluklara rağmen, güreşi yaygın bir şekilde uygulayarak bilinen tarihlerinden itibaren günümüze kadar icra ettikleri görülmektedir.

Spor, Türk-İslam Devleti yapısıyla dünya üzerinde 6 asır süreyle üç kıtada hâkimiyet sürmüş Osmanlı Devleti'nin her döneminde farklı farklı türleri ile var olmuştur.⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle toplumun önemli bir kesimini oluşturan seyfiyenin (askeri sınıfın) dinç kalması, talim yapması gibi özelliklerden dolayı bir ordu-millet olan Türkler⁸ için spor ögesinin yer aldığı mevki yüksek bir konumu teşkil ediyordu. Sadece askerler arasında değil, dikkat çekildiği üzere ordu-millet hususiyetini taşıyan toplumun da yüksek değerlerini korumak adına bugün ata sporu olarak tabir olunan idmanları icra ettiği göze çarpmaktadır. Bu sporlar arasından güreş başta olmak üzere cirit, çevgan, at yarışı, matrak, ok atma ve tomak gibi idmanlar sayılabilir. Bugün "ata sporu" statüsünde yer alan ve yukarıda isimleri zikredilen idmanları tek tek ele almak, çok daha geniş ve kapsamlı bir çalışmanın ürünü olacaktır. Bahse konu olan güreşin uzun vakitler unutulmadan gerekli önemin verilerek bugüne kadar büyük ölçüde rağbete konu olduğu aşikârdır. Söz konusu rağbete dair insandan başka güreşen varlıkların

---

Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 15, Bahar 2015, s. 204; Ayhan Tunca, *Edirneli Adalı Halil Pehlivan'ın Güreşleri ve Güreş - Yağlı Güreş - Kırkpınar...*, Edirne 2016, s. 157-160.

⁵ Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, s. 22.

⁶ Özcan, "Güreş", s. 318.

⁷ Mehmet Gül, vd., "Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'de Güreş Sporunda İz Bırakan Sultanlar: Abdülaziz Han", *Spor Bilimlerinde Farklı Fikirler*, (Ed. Mehmet İlkın, Özgür Karataş), Akademisyen Kitabevi Yayınları, Ankara 2019, s. 97.

⁸ Türk toplumunun ordu-millet hususiyetini taşıdığına dair bkz. Tuncer Baykara, *Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılâp Tarihi*, IQ Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2007, s. 36.

mevcudiyetine dair misallere rastlamak da mümkündür. Örneğin kendisine can yoldaşı ettiği atın soyluluk mertebesini yüceltmek bağlamında çok eski tarihlerden beri koşu sporu başta olmak üzere insanların onları güreştirdikleri dahi bilinmektedir.⁹ Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ilgili yerlerde güreşen insan-insan, hayvan-insan ve hayvan-hayvan gibi örneklere yer verilmiştir.

Resim 1: Güreşen Atlar¹⁰

Osmanlıda güreş sporunun önemli bir yeri vardır. Osmanlıların bu sporu savaş idmanlarının yanı sıra bayram ve düğün şenlikleri gibi çeşitli vesilelerle de yaptıkları ve bir yiğitlik ölçüsü olarak kabul ettikleri belirtilmektedir.¹¹ Özellikle hükümdarlar, şehzadeler ve vezirler tarafından ilgi ve himaye görmesi güreşi binicilik ve atıcılık gibi saray sporlarından biri haline getirmiştir.¹² Bu himaye fetihlerin ardından gelerek kurdurulan güreş tekkelerinde de açığa çıkan bir olgu

⁹ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, c. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s. 271.

¹⁰ aynı yer.

¹¹ Özcan, "Güreş", s. 317.

¹² aynı yer.

olmuştur.¹³ Doğal olarak bu durum güreş sporunun önemini artıran ölçütlerden birisi niteliğindedir.

Osmanlı Devleti'nden sonra bu spor dalı Cumhuriyetle birlikte kendini korumuş ve devam etmiştir. Cumhuriyet dönemindeki en yaygın organizasyonlardan olan Kırkpınar¹⁴ güreşleri sayesinde güreşin çok daha farklı ve önemli bir ölçüde yayılma sahası bulduğunu belirtmek gerekiyor. Genelde Kırkpınar güreşlerinde bu sporun çeşitlerinden biri olan “yağlı güreş” türleri arasından en yaygın olarak icra edilenidir. Bugüne kadar bu idman ara ara şenliklerde, okulların spor kulüplerinde, yapılan müsabakalarda ve yine yukarıda zikredildiği üzere Kırkpınar güreşlerinde varlığını devam ettirmektedir.

Tezin konusu genel seyrine temas edildiği üzere güreşin ta kendisidir. Yukarıdaki panorama, Güreş sporunun onu icra eden âdemoğlu kadar eski olması bir tarafa, Türklerce o sporun icra edildiğinin bilinmesi ve güreşin bugüne kadar gelen tarihi kayıtlarda ilgi, rağbet ve sporun uygulamasındaki artışların yukarıda da gözler önüne serilen önemi ve bu önemin ne ölçüde hayatımızda yer aldığını gösteren en küçük ancak bir o kadar da en manidâr delillerden birisidir. Tez içerisinde güreşin incelenmesini kapsayan yıllar ise ekseriyetle kaynak olarak kullanılacak Ceyb-i Hümayûn defterlerinden hareketle aradaki bazı sultanların dönemlerinde ki kısırılıklara rağmen Osmanlı çağının 17. yüzyılından 19. yüzyılına kadar uzanan periyodudur. Bu zaman diliminin seçilmiş olması, sadece arşivlerde yer alan kayıtların varlığıyla ilgili olmayıp, aynı zamanda kayıtların kapsadığı

---

¹³ Nail Tan, “Tarihi Türk Güreşi Hakkında Notlar”, *Geleneksel Türk Sporları Semineri*, Konya Turizm Yayınları, Konya 1976, s. 57.

¹⁴ “Yağlı güreşin en büyük organizasyonu olan ve yaklaşık yedi asırdır yapıldığı kabul edilen Kırkpınar güreşlerinin ortaya çıkışına dair en yaygın söylence şudur: Edirne’yi fetheden akıncıların kendi aralarında güreş tutmaları bugün ki Kırkpınar’ın temellerini oluşturmuştur. Rivayete göre bir Hıdırellez günü konakladıkları yerde güreş tutan akıncılardan ikisi akşama kadar güreşmelerine rağmen yenilemezler. Ayrılmaya da yanaşmayan akıncılar yenileme olmaksızın güreşe devam ederler ve her ikisi de yorgunluktan can verir. Akıncılar, arkadaşlarını defnettikten sonra yola devam ederler. Edirne’nin fethinin ertesi yılında arkadaşlarını ziyarete giden akıncılar mezardan pınarların fışkırdığını görünce o mevkiye Kırkpınar adını verirler.”, Bkz. İsmail Yılmaz, *Cumhuriyet Dönemi Kırkpınar Güreşleri “Dua’lı Çayır’ın 90. Yılı”*, Dahi Yayınları, İstanbul 2015, s. XVII.

tarihlerde her unsur ve organıyla dünyaya ayak uydurmaya çalışan bir İmparatorluktaki sporun ahvaline de dairdir.

B. Kaynak Tanıtımı

Çalışma için istifade edilen kaynaklar temelde iki ana gruba ayrılmakla birlikte esasında kendi içerisinde büyük bir çeşitlilik arz etmektedir. Arşiv belgeleri, basılmış arşiv kaynakları ve o devrin müelliflerince kaleme alınmış olan kronikler, bugünün ürünü olarak kaleme alınmış lisansüstü tezlerle ve diğer araştırma-incelemeler hepsi mevzu bahis çeşitliliği oluşturan yayınların bir arada yer aldığı yelpazeyi oluşturmaktadır. Çalışmanın ana kaynak grubunu Osmanlı Arşivi'ndeki Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi defterleri (TS.MA.d.) arasında yer alan Ceyb-i Hümâyûn Defterleri oluşturmaktadır. Literatürde bu defterler "Ceyb-i hümâyûn akçesi, cep akçesi, ceyb-i hümâyûn harçlığı, aylık-ı ceyb-i hümâyûn, ceyb-i hümâyûn dairesi" gibi değişik şekillerde tanımlanmakla birlikte padişaha ait gelirleri ve padişahın yaptığı harcamaları ifade etmektedir.¹⁵ Padişahın kendi masraflarını karşılamak üzere tahsis edilen hazine "ceyb-i hümâyûn akçesi" adı verilen gelirlerden oluşmaktaydı. Bunun bir örneğini, "Mısır hazinesi" veya "Mısır irsaliyesi" denilen ve o eyaletten gönderilen yıllık vergiler oluştururdu. Mısır irsaliyesi devlet hazinesi durumundaki dış hazineye gelir olarak girer, sonra iç hazineye aktarılıp muhasebede gider kısmına kaydedilirdi. 17. yüzyılın sonlarından itibaren Mısır valileri, Mısır irsaliyesinden ayrı olarak bir de "ceyb-i hümâyûn harçlığı" adı altında 5000 "mamul hasene"¹⁶ göndermeye başladılar.¹⁷ Bu hazineye her ay Divan-i Hümâyûn Hazinesinden cep harçlığı olarak bir kese kâmil çil akçe (50.000) alınması kanundu.¹⁸ Padişahın günlük harcadığı para aralığı 10.000 ila 16.000 arasında olmuştur.

Hazineye gelir teşkil eden diğer kaynak malikâneler ve padişah haslarıydı. Ardından İstanbul ve Edirne bostancıbaşlarının mahsulattan toplayıp takdim

---

¹⁵ Halil Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", *TDV.İA*, c. 7, İstanbul 1993, s. 465.

¹⁶ Altın sikke.

¹⁷ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s. 466.

¹⁸ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 79.

ettikleri Hasılat-ı safi ve Istabl-ı âmire-i evvele tâbi havass-ı hümayûn mahsulünden ber-vechi maktu' rikâbiye olarak gelen 10.000 kuruştur. Saray çayırında hizmet gören Voynuklardan alınan vergi, kapıkulu ocakları beytü'l-mali, baltalık ve orman gelirleri, ceyb-i hümayûn hazinesi tarafından idare olunan mukataat, valilerin tayin ve mukarrerleri, darphane faizleri hazinenin bir diğer gelir kaynakları arasındadır. Yine Haremeyn-i şerifeyn evkafı fazlası, darphane nezaretindeki madenlerin varidatı, muhallefat ve musadere gelirleri, tevliyeti padişaha ait yedi vakıftan gelen zevaid akçesi olarak gelip darü's-saâde ağası tarafından takdim edilen rikâbiye, yeni il Türkmeni mukataasından gelen para, babüs'saâde ağasıyla saray ağasının nezaretindeki vakıfların rikâbiyesi, Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalarının vergileri ve bazı sancaklardaki özel dokuma el işleri, mahsulleri ve meyveleri de padişahın *ceyb* harçlığı içerisine girmektedir.¹⁹

Bu gelir ve giderler defterlere kayıt olduktan sonra defterler hazine kethüdası tarafından padişaha takdim edilir ve gider için ayrılan para masrafa harcanırdı. Eski bir âdet olduğu üzere her ay divan-ı hümayundan cep harçlığı için padişahın bahçeye çıkışında veyahut binışe gidişinde Silâhdar ve Çuhadar ağalara bir kese çil akçe verilip masrafı harc-ı hassa defterine kayıt olunurdu.²⁰

Yukarıda tüm bu sayılan giderler Dış hazineye aktarılır ordan masraf gösterilerek iç hazineye devredilirdi. Bu da dönemin padişahının *ceyb* harçlığı olan *ceyb-i hümayûn* hazinesini oluştururdu.

Osmanlı maliyesinde padişahın tasarrufunda olan iç hazine kaynaklarının özel bir kısmını teşkil eden *ceyb-i hümayûn* harçlığı ayrıca "*ceyb-i hümayûn akçesi*" şeklinde adlandırılan meblağları ve iç hazine masraf hesaplarında bu isimle yapılan harcamaları ifade etmekteydi. İç hazinenin masraf dökümü *ceyb-i hümayûn* veya *harc-ı hassa* defterlerinde bulunan aylık masraflar, masrafların yapıldığı günden itibaren bir sonraki ayın hesaplarında toplu bir rakam olarak gösterilirdi. Nitekim 1547-1548²¹ mali yılına ait bütçede aynı fasılda 800.000'i nakit, 260.000 akçelik kısmı

---

¹⁹ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 80,81.

²⁰ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 80,81 ve 82.

²¹ H. 954-955.

da külçe altın olmak üzere ceyb-i hümâyûn olarak ayrılan 1.060.000 akçe, aylık, iki aylık, üç aylık harcamalar halinde sınıflandırılarak defterde gösterilmişti. Defterlerde “ıydiyye²²” şeklinde ayrılan meblağlar veyahut Dubrovnik²³ cizyesi²⁴ adı altında ilave edilen ek gelirler olduğunu da burada belirtmek gerekiyor.²⁵

Ceyb-i hümâyûn olarak tahsis edilen paraların nerelere sarf edildiği de defterlere yazılırdı. Mesela Nisan-Mayıs 1687²⁶ yılına ait ceyb-i hümâyûn masrafları deftere şu şekilde kaydedilmişti: “Haseki sultana 120.000 cedit akçe, silahdar ağa aylığı olarak 4000 akçe, Okmeydanı’nda dört çift pehliovana ve duacılara 8.5 kuruş...” Öte yandan hazinenin zor zamanlarında ceyb-i hümâyûndan sefer giderleri için para tahsisi de yapılıyordu. Özellikle Mısır hazinesi gerektiğinde bu amaçla kullanılmıştı. Mesela Kanuni Sultan Süleyman’ın Zigetvar Seferi’nin (1566) masraflarının bir kısmı ceyb-i hümâyûn hazinesinden karşılanmıştı. Ceyb-i hümâyûnla ilgili işler, harem-i hümayun hazinesi ve daha sonra ceyb-i hümâyûn hazinesinde görülürdü. Hazine-i Hassa’dan her ay gönderilen gerekli miktarda meblağ, bu daire vasıtasıyla hükümdarın isteği doğrultusunda dağıtılırdı. Ceyb-i

²² Bayram için bayramlık manasında kullanılan bir kelimedir. Çeşitleri ve daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Uzun, “ıydiyye”, *TDV.İA*, c. 19, İstanbul 1999, ss. 222-224.

²³ Hırvatistan’da bir şehir olan Dubrovnik, “1365’ten itibaren Osmanlı Devleti’nin himayesinde bulunan ve 1806’ya kadar aynı adı taşıyan küçük bir Slav Cumhuriyetinin merkezi durumunda olan şehir. Kayalık bir ada üzerinde Ragusa (Rangia, Rausia, Raguzi) adıyla kuruldu. Etrafı kalın surlarla çevrilen ada, sonraları karaya bağlandığından bir yarımadaya dönüştü. Çevresindeki ormanlar sebebiyle Sırpça’da “ağaçlı” manasına gelen “Dobraoa”dan kaynaklanan Dobrovnik veya Dubrovnik diye anılmaya başlandı. Bu ikinci ad bazı Osmanlı kaynaklarında Venedik ile ilişkili sanılarak Dobrovenedik biçiminde kaydedilmiştir. Piri Reis, *Kitab-ı Bahriyye*’sinde burasını Dubrovnik, Dobrovnik şeklinde zikrettiği gibi şehre Ragusa dendiğini de belirtir... Dubrovnik Cumhuriyeti ile Osmanlılar arasındaki ilişkiler Edirne’nin alınmasından hemen sonra başladı. Çanakkale Bağazı’nın ve Balkanlar’dan İstanbul’a giden karayolunun Türkler’in eline geçmesi üzerine Cumhuriyet, I. Murad’a elçiler göndererek Osmanlı topraklarında ticaret izni verilmesini istemek zorunda kaldı. I. Murad da mütat vergiler dışında yılda 500 altın duka ödenmesi şartıyla Dubrovnikliler’e ticaret serbestliği tanıyan bir ahidname verdi. Dubrovnik kaynaklarına göre 1365 tarihli olan bu ahidname ile Dubrovnik Osmanlılar’ın haraç güzarı oluyor ve dolayısıyla onun himayesi altına giriyordu.” daha fazla bilgi için bkz. Şerafettin Turan, “Dubrovnik”, *TDV.İA*, c. 9, İstanbul 1994, s. 542; Saffet, “Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası’ndan Ragusa (Dubrovnik) Cumhuriyeti”, (Aktaran: Ergün Hasanoğlu), *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, c. 2, S. 2, Aralık 2013, ss. 137-144.

²⁴ Vergi, haraç. Müslüman olmayanlardan alınan ve devlet teminatı altında bulunmanın karşılığı olan vergi. (Daha kapsamlı bir bilgi için bkz. Cengiz Kallek, “Haraç”, *TDV.İA*, c. 16, İstanbul 1997, ss. 71-88; DİA Komisyon, “Haraç - Osmanlı Devleti”, *TDV.İA*, c. 16, İstanbul 1997, ss. 88-90.)

²⁵ Sahillioğlu, “Ceyb-i Hümâyûn”, s. 466.

²⁶ Cemaziyelahir 1098.

hümâyûn Dairesinin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki varlığı saltanatın kaldırılmasına kadar devam etmişti.²⁷

Bu defterlerden hareketle en erken (H. 1009) M. 1600-1601 ve en geç (H. 1217) M.1802-1803 tarihleri arasındaki zaman dahilinde güreşle ilgilenen Padişah, sporu icra edenler ve bu faaliyet ile verilen maddi ihsanlar gibi verilerle birlikte amaca yönelik olarak yapılan analiz ve çıkarımlar ortaya konulmuştur. Çalışmanın konusu olan güreş ve daha geniş bir perspektifle bakacak olursak sportif faaliyetler dışında defterlerin bünyesinde bulunan daha birçok sosyo-kültürel konulara denk gelmek mümkündür. Evvelki cümlede zikredilen bahisler şu şekilde sıralanabilir: Mesireler, köşkler, saraylar, tüfenkendazlar, merasimler, arzuhal takdim edenlere verilen meblağlar, saray erkanın her türlü giyim kuşam takımları, cuma selamlığı, serkâtibler gibi birçok çeşitli görevli olan ve olmayan kimselere verilmiş bulunan paraların hikayesini içeren konular mezkûr defterlerin bünyesinde bulunmaktadır. Bu örnekler çoğaltılabilir, fakat çalışma dolayısıyla burada incelenen defterlerde karşılaşılan örneklere yer verilerek tez çalışmasının hududunu aşmaması adına diğer misallere vurgu yapılmamıştır.

Çalışmada bahsi geçen Ceyb-i hümâyûn defterleri ana kaynak olmakla beraber Osmanlı Arşiv'indeki perakende evrak da kullanılmıştır. Bu belgeler çoğunlukla 19. yüzyıla aittir ve tez içerisinde ilgili kısımlarda yer almaktadır.

Yararlanılan diğer bir kaynak grubu basılmış/yayınlanmış birincil kaynaklardır. Onlar içerisinde en evvel kroniklerin zikredilmesi gerekmektedir. Na'îmâ Mustafa Efendi, Evliya Çelebi, Lütfi Paşa, Şem'dânî-Zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, Alâeddin Atâ Melik Cüveynî, Seyyid Vehbî gibi veya daha evvelki / sonraki devirlerin müellifleri tarafından kaleme alınmış olan eserler metin içerisinde kullanılmıştır. Devlet arşivleri tarafından basılmış olan ve muhtelif olarak bulunan arşiv belgelerinin bir arada bulunduğu Osmanlı'da Spor²⁸ yine istifade edilmiş kaynaklar arasında yer almaktadır. Yararlanılan çağdaş literatüre gelince

---

²⁷ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s. 466-467.

²⁸ DAGM, *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Spor*, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018.

özellikle Âtîf Kahraman²⁹ ve Özbay Güven³⁰ gibi spor tarihi hususunda çalışmalarıyla bu işe yıllarını vermiş olan isimlerce hazırlanmış eserler bu tez için adeta birer başvuru rehberi olarak kullanılmıştır. Bu iki eserin dışında daha birçok çalışmadan faydalanılmıştır. Seyyahların eserlerine de yeri geldiğinde müracaat edilmiştir. Seyyahların çoğunlukla Osmanlı'ya karşı bazı olumsuz düşünceler taşıdıkları bilinen Avrupalılar olması ve Türk diyarına seyahat ettikleri sırada evvelce öğrendikleri bilgileri direkt doğru kabul etmiş bir zihniyetle gemiden limana adım atmış olmaları, eserlerindeki bilgilerin buzdan bir kütle üzerinde bulunmasına ve yazım ile değerlendirme aşamasında kullanılırken sıkı bir elekten geçirilmelerine neden olmuştur.

Kaynaklar hususunda dile getirilmesi gereken konulardan bir diğeri de aslında çalışmanın önemini ortaya koyacak niteliktedir. Şu sorular ve onların cevabı konuyu daha da netleştirecektir. Evvela Osmanlı'da güreş konusu çalışılmış mıdır? Ceyb Defterleri herhangi bir tez kapsamında kullanılmışlar mıdır? Ceyb Defterlerine göre "Osmanlı'da Güreş" konusu rağbet görüp araştırılmış bir konu mudur?

Ceyb-i hümayûn defterlerinden hareketle bu zamana kadar kaleme alınmış akademik çalışmaların miktarı gayet azdır. Bu defter grubu sosyo-kültürel açıdan çeşitli konuları bünyesinde bulundurmaktadır. Neredeyse el değmemiş bu defter gruplarından hareketle güreş konusunu içeren bir çalışma vücuda getirilmiştir. Bahsi geçen defterlerle ilgili olarak 4 çalışma yapılmıştır. O araştırmalar Erkan Işıktaş, Muhammet Nuri Tunç ve Mesut Yolal³¹ tarafından 2013 yılında Gaziantep

---

²⁹ Âtîf Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

³⁰ Güven, *Türklerde Spor Kültürü*.

³¹ Erkan Işıktaş, *R.1287 / M.1871 yılı Ceyb-i Hümayûn (Ceyb ve Harc-ı Hâssa-i Şahane) Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2013; Muhammet Nuri Tunç, *Ceyb-i Hümayûn Hazinesi ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi R.1288 (M.1872) Tarihli Ceyb ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2013; Mesut Yolal, *01490, 01491 ve 1492 Numaralı Hazine-i Hâssa (Ceyb-i Hümayûn) Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (R.1327-1328 / M.1911-1912), (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2013.

Üniversitesi ve Murathan Küçükali³² tarafından 2019 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi bünyesinde hayata geçirilmiştir. Kısacası akademik manada güreşe dair çalışmalara sıkça rastlanılmakla birlikte, tez formatında bu konuyla alakâli bir adet çalışma yapılmıştır. Bu bakımdan hazırlanan tez alanında Ceyb-î Hümâyûn Defterlerine göre nadir çalışılmalar arasındadır. Defterlerden hareketle güreş konusunu kapsayan tez çalışması Rıdvan Mutlu³³ tarafından 2018’de hazırlanmıştır.

---

³² Murathan Küçükali, *II. Mustafa Döneminde Ceyb-i hümâyûn Hazinesi Masrafları*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

³³ Rıdvan Mutlu, *Osmanlı Devleti’nde Güreş ve Güreşçiler*, (Yayınlanmamış), Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2018.

I. BÖLÜM: OSMANLILAR VE GÜREŞ

A. Osmanlı İmparatorluğu'na Kadar Türk-İslam Dünyasında Güreş Sporuna Kısa Bir Bakış

Tarihin genel seyrinde ve Türk tarihinde, güreşin Osmanlılar tarafından icra edilmesi bir ilk değildir. O nedenle ilgili sporun alt başlıklarda incelenmesinden evvel Osmanlılardan önce Türk-İslam medeniyeti kapsamında tarihteki icra edilmişinden dem vurmamak faydadan uzak olmayacaktır.

Ferdî bir spor olan güreşin Türk kültür tarihinde yeri ve önemi büyüktür. İslamiyet ile birlikte Türklerin yiğitlik, kahramanlık ve cesaret gibi unsurlarla örtüştüğü için zaman zaman "alp"liğin yerini "pehlivanlık" kavramı almıştır. Manas Destanı'nında pehlivanlık şu şekilde geçmektedir: "... *Pehlivanlar pehlivanı 'Koşay Han' Manas'ın deri kispetini giyerek ihtiyar hali ile Yoloy-Han'la güreşir. Tanrı artık Koşay'a kuvvet vermiştir. Onun damarlarında Tanrının kuvveti dolaşmaya başlamıştır. Tuttuğu gibi Yoloy'u yere vurur ve yener*". Yine aynı bölümde Manas, Kongur Bay'ı yenince er meydanında şöyle bağırır: "...*Bana güç veren Tanrıdır. O, bana güç verdikçe, kim vuruşabilir?...*" diye bağırır. Yine XV. yüzyıla ait olan Hacı Bektaş'ın *Velâyet-nâme* adlı eserinde "alp" in pehlivanlık olduğu söylenmiştir. "...*Uluların adına Ay doğmuş Alp dirler, bunlar Oğuz ata isimleridir ve hem alp demek Oğuz dilince Pehlevân dimektür*".³⁴ Buradan da anlaşılacağı üzere Türkler asırlar boyunca güreş sporunu sürekli icra etmişlerdir.

Türkler, Oğuz kültüründe de olduğu üzere "yiğitlik hayranı" bir millettir. Kendilerinden olmasa dahi cengâver olan kişilere saygı duymuş ve onları geçmeye çalışmışlardır. Güreşin ana unsurlarından biri olan ve güreşin merkezinde yer alan "pehlivanlık" kavramı, Selçuklu ve Osmanlı Devleti zamanında güreşin yanı sıra avcılık ve okçulukta yetenekli olan kişiler için de kullanılmıştır.³⁵ Fakat genel olarak

³⁴ Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992, s. 6-7.

³⁵ Murat Özdemir, "Türk Kültüründe Pehlivanlık Kavramı" *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, c. 5, S. 12, 2018, s. 558.

“pehlivan” ibaresinin yaygın kullanımı Tanzimat devrinden (1839-1876) sonra hususi olarak güreşle uğraşan kimseleri simgelemiştir.³⁶

Güreş sporu hakkında Çin kaynaklarında M.Ö. 200 yıllarında güreşin taşlama işaretiyle gösterildiği, Türkistan’ın Yen-Çi şehrinde rastlandığı, yine Türkistan’ın Kuçak şehrinde yeni yılın başladığı gün boğa, at ve deve güreşlerinin yapıldığı bildirilmektedir. Kaşgarlı Mahmut, Divan-ı Lügat-it Türk’te “çelme” ve “çalış” kelimelerinin karşılığı olarak güreşi göstermektedir.³⁷

Resim 2 ve 3: Yıldırım (I.) Bayezid’in (1389-1402) Boğa ile Aslanı Güreştirmesi ve Toslaşan Koçlarla Beraber Güreşen Pehlivanlar³⁸

Türkler güreşmeyi “ibadet”, güreş yerini “ibadet yeri”, güreş meydanını “er meydanı” ve “ibadet (cem) meydanı” olarak görmüşlerdir. Eskiden olduğu üzere bugün de bu sporun vatanı sayılan ve zor yaşam koşullarına sahip olan mekân Orta Asya’dır. Bedensel üstünlüğün ön planda olduğu bu devirlerde Türkler, gerek yaşadıkları çetin coğrafi şartlar itibariyle gerekse savaflara hazır hâle gelmek ve düşmanı alt edebilmek için sporla ve özellikle güreşle her zaman yakından ilgilenmişlerdir. Hayatın bir parçası hâline gelen “güreş” Türkler tarafından yeni

³⁶ Tezin ana kaynak grubunu oluşturan ceyb defterlerinde geçen pehlivanlar ibaresinin büyük çoğunluğunun güreş yapanlar için kullanıldığını belirtmek faydadan uzak olmayacaktır.

³⁷ Osman İmamoğlu, Yalçın Taşmektepligil, Mehmet Türkmen, “Türk Kültüründe Spor”, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 10, 1997, s. 141.

³⁸ Metin And, *Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 Minyatür*, İş Bankası Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2004, s. 192; And, *Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 Minyatür*, s. 139.

yılın başlangıcı olarak kabul edilen “Nevruz” günü doğanın canlanmasından duyulan sevinç gösterilerinde, evlilik merasimlerinde, zaferle sonuçlanan savaşlardan sonra gerçekleştirilen kutlama ve şenliklerde, hatta bir kişinin ölümü ardından düzenlenen yağ törenlerinde dahi yapılmıştır.³⁹

Güreş, daha sonra Oğuz boylarından Osmanlı’ya kadar kurulmuş tüm Türk devletlerinde az ya da çok rağbet görek icra edilmiştir. Bu spor zamanla Batı’ya yayılarak Türklerle birlikte Anadolu’ya gelmiş gerek Selçuklular ve gerekse Osmanlılarda oldukça değer verilen bir uğraş olmuştur. Selçuklular, Orta Asya Türk kültürünü Fars kültürü ve İslami kurallarla birleştirerek yeni bir kültür (Türk-İslâm) oluşturmuşlardı. Güreş de bu kültür değişikliğinden etkilenmişti. Güreş yapılırken uygulanan eski Şamanizm kuralları terk edilerek Farslıların zor hanelerinde (güreş eğitiminin verildiği yerler) uyguladıkları kurallara benzer kurallar uygulanmaya başlanmış, güreş tekkeleri açılmış ve güreşçiye “pehlivan”, güreşe de “küştî” denilmişti. Osmanlı döneminde güreşe verilen önemin bir göstergesi olarak tıpkı Selçuklularda olduğu gibi pehlivan tekkeleri yapılarak sarayda sanatkârlar için tutulan defterlerde pehlivanlar diğer sporculardan ayrılmış ve sanatkârlar sınıfına dâhil edilmişti. Bu da yine Osmanlı’da olduğu üzere güreşin saray efradınca rağbet gören ve onun himayesini kazanan sporlardan birisi olduğunun deliliydi.⁴⁰

B. Osmanlılarda Güreş

Tarihi devirler boyunca güreş, insanlar ve hayvanların gerek hayatta kalma çabası gerek idman ve talim için gerekse insanları günlük sıkıntılardan uzaklaştırabilmek ve onları eğlendirip kaynaştırabilmek amacıyla gösteri tarzında yapıla gelmiş sportif faaliyetlerden biridir. Osmanlıda sportif faaliyetlerin uygulanması, kendinden önceki Türklerde olduğu gibi icra edilmiş fakat onlara nazaran daha yoğun bir şekilde savaşa hazırlık talimleri olarak düşünülmüş ve bu çalışmalar doğrultusunda olmuştur. Bu vesile ile daha ziyade okçuluk, binicilik ve

³⁹ Yahya Yüksel, “Klasik Türk Şiirinde Güreş ve Pehlivanlık”, *Journal of Turkish, Language and Literature*, c. 4(2), 2018, s. 590.

⁴⁰ Kahraman, *Osmanlı Devleti’nde Spor*, s. 105.

milli kültür ile geleneğin devam ettirilmesi düşüncesi ekseninde güreş sporuna daha fazla önem verilmiştir.⁴¹ Bu önemle birlikte Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren padişahlarında desteğiyle güreş Osmanlı'da geniş bir uygulama sahası bulabilmiştir.

Güreş sporu, Türk tarihi boyunca neredeyse özel ve genel olarak düzenlenmiş tüm merasim hazırlıkları içerisinde yerini almıştır. Osmanlı Devleti, bünyesindeki güreş sporu için geniş bir yayılma sahası ve onu icra edecek kimseler bulmuştur. Güreş, Orhan Gazi'den itibaren daha iyi bir teşkilatlanma girişimi içerisine girmiştir. Bu münasebetle fethedilen yerler ve tekke/zaviye-vakıf sistemi örgütlenmiştir. Bu hal güreş sporu için de geçerli olmuştur. Misal, 1326 Bursa'nın fethiyle orada güreş tekkeleri kurulmuş ve bu sporda bir teşkilatlanma yoluna gidilmiştir. Bahsolunan teşkilatlanmalar 1913 yılına kadar varlığını sürdürebilmiştir.⁴²

Osmanlı'da güreş sporuyla ilgilenen ve bu spor bakımından ismi "önem" arz eden sultanlar şunlardır: Başta Orhan Gazi (1299-1326), I. Murad (1359-89) ve II. Mehmed (1451-81) olup o sultanlar fethettikleri yerlere bu idmanı icra edecek olanlar için güreş tekkeleri dahi kurmuşlardır.⁴³ Bu spor dalına gösterilen ilgi ve desteği sağlayan sultanlar arasında ilk sayılanlarına ek olarak II. Bayezid (1481-1512), I. Selim (1512-20), I. Süleyman (1520-66), IV. Murad (1623-40), IV. Mehmed (1648-87), III. Ahmed (1703-30), II. Mahmud (1808-39) ve Abdülaziz Han (1861-76) sayılabilir. Ayrıca Sultan Abdülaziz'in bizzat bir pehlivan olduğu, güreş ve güreşçileri desteklediği de bilinmektedir.⁴⁴

Osmanlı altı asır kadar varlığını devam ettirmiş köklü bir devlettir. Bu denli uzun hüküm sürebilmesinin yadsınamaz sebepleri vardır. Bu sebeplerin arasında

---

⁴¹ Ayhan Dever, Ahmed İslam, "Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kültüründe Spor Algısı", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 4, S. 5, 2015, s. 56.

⁴² Hatice Akın Zorba, "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Spor", *International Journal of Science Culture and Sport*, S. 1, 2014, s. 723.

⁴³ Özcan, "Güreş", s.318.

⁴⁴ Özcan Mert, "II. Abdülhamid, Güreş ve Güreşçiler", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 6, 1991, s. 163; Yüksel, "Klasik Türk Şiirinde Güreş ve Pehlivanlık", s. 590.

Osmanlıda seyfiye olarakda bilinen askeri sınıfın kuvvetli ve maharetli olması başlıcalarıdır. Askeri sınıf dinç, yetenekli, cevval ve kuvvetli olmasını sportif meziyetlerine borçludur. Osmanlı toplumunda yer alan tüm zümreler sportif faaliyetlerle tepeden aşağı kendini geliştirmiş ve yetiştirmiştir. İcra edilen sporlar arasında ok atma, cirit, çevgân, lobut, matrak, gürz sallama ve güreş gibi sporlar sayılabilir.⁴⁵

Sportif etkinlikler Türklerde olduğu gibi Osmanlı devletinde de önemli bir sahada kendisine yer edinmiş ve tarih boyunca çoğu zaman olumlu etkiler bırakmıştır. Basit bir ifadeyle toplumsal bütünlüğün sağlanmasında etken bir rol oynamıştır. Bir başka deyişle sportif faaliyetlere sadece izleyici olarak katılmak bile insanların günlük sıkıntılarından uzaklaşıp heyecan, zevk ve neşeyi bir arada yaşayabilmelerini mümkün kılmıştır. Zaman içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nda okullarda bedensel ve zihinsel etkinliklerin geliştirilmesine yönelik bazı çalışmalar yürütülmüş; Acemi oğlanlarına doğrudan fizikî güç kazandıracak olan ok atma, cündilik, koşma, cirit atma, gürzsallama ve güreş gibi idmanlar yaptırılmıştır. Bu şekilde eğitilip belirli bir maharet kazandırılan geleceğin ordu neferleri öğrendiklerini hem bir sportif öge olarak müsabaka, eğlenceler ve teşrifatlarda sergileme hem de savaş meydanlarında daha başarılı olma yolunda uygulama fırsatına sahip olmuşlardır.⁴⁶

Osmanlıda güreş, özellikle padişahların himayesinde gelişme imkânı bulmuştur. Yukarıda ifade edildiği gibi Orhan Bey'in Bursa'da, I. Murad'ın Edirne'de pehlivanlar için güreş tekkeleri açtığı verilmiştir.⁴⁷ Osmanlı'nın yeniden teşkilatlanmasını sağlayan Çelebi Mehmed'in bedenî sporlarda mahareti ve yeteneği özellikle güreşe gösterdiği özel ilgi ve alakadan dolayı "Güreşçi Çelebi"

---

⁴⁵ Akın Zorba, "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Spor", s. 722.

⁴⁶ Ahmet Yüksel, Yusuf Kesgin, "Ceyb-i Hümâyün Defterlerine Göre Sporu Destekleyen Osmanlı Padişahları (1690-1790), II. Uluslararası Multidisipliner Akademik Çalışmalar Sempozyumu, İstanbul 2018, ss. 33-52.

⁴⁷ Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, S. 57, Ankara 1999, s. 38; Yüksel, "Klasik Türk Şiirinde Güreş ve Pehlivanlık", s. 590.

unvanı ile anılmasına neden olmuştur.⁴⁸ Öyle ki Timur ile aralarında geçen mektuplaşmalarda Timur Aydın İli'nde kışlarken Çelebi Mehmed'in gönderdiği bir Tatar, Çelebi'nin cihan bir pehlivan olduğunu, şimdiye dek pek çok askerin başını aldığını söylemiş ve bir nevi göz dağı vermek istemiştir.⁴⁹ Buradan hareketle Çelebi Mehmed'in güreş alanında ne kadar maharetli olduğu övgüye şayan bir şekilde dikkati çekmektedir. Osmanlı'nın Ankara Savaşı'nı kaybetmesinden sonra Amasya'ya çekilen Çelebi Mehmed kendini koruması için pehlivanlığı seven 40 yiğidi görevlendirmiştir. İlerleyen süreç içerisinde güreşi önemseyen sultan bu pehlivanları Edirne'ye beraberinde götürmüş ve "Hassa Pehlivan Bölüğü'nün" temelleri atılmıştır. Hassa pehlivanlarının, padişahlarının önünde icra ettikleri güreşe de "Huzur Güreşi" adı verilmiştir.⁵⁰ Osmanlı da güreşçilerin muhtemelen bir cemaat halinde teşkilatlanması Fatih Sultan Mehmed zamanında olmuştur. Sultan, burada güreşçileri için bir eğitim kurumu da olan güreş tekkesi açtırmıştır.

Güreşçiler tekkelerde yaşayıp, güreş yaparlardı ve gerektiğinde gösteriye çıkarlardı. İcra ettikleri oyunlar arasında "terskabza, içkabza, dışkabza, kesme, kesebent, şirâzî, havâyî, karabaş, zade sarma, Cezayir sarması, göndeden atma, kabak dikme, kertme dikme, boğma, Türkice, Şirâzî bölme, göğüs şakası, yanbaşı, serkelle, talut yendi, pişkabza" gibi örnekler vardı. II. Bayezid de şehzade iken sancakbeyi olarak bulunduğu Amasya'ya çevre devletlerden pehlivanlar getirtmiş ve padişah olduktan sonra bunları bir bölük halinde toplamıştır.⁵¹ Devletin varlığı boyunca birçok padişah ve onların yanı sıra beyler de güreşmiştir. Güreşi bir meslek statüsü niteliğinde gören padişah ve beyler ona gereken önemi vermişler ve bu sayede pek çok ünlü başpehlivan yetiştirebilme imkânına sahip olmuşlardır. Sultan II. Bayezid döneminde pehlivanlar saraya (Birun) alınmaya başlanmıştı.⁵²

---

⁴⁸ Baron Joseph von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (çev. Mümin Çevik, Erol Kılıç), c. 1, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1998, s. 383.

⁴⁹ Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*, c. 1, (haz. Faik Reşit Unat, Dr. Mehmed Altay Köymen), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1949, s. 409.

⁵⁰ Doğan Yıldız, *Çağlarboyu Türkler'de Spor*, TeleBasım Yayınları, İstanbul 2002, s. 155.

⁵¹ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, I. Kitap, (haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 117.

⁵² Akın Zorba, "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Spor", s. 723.

Şehzadelerin yetiştirilmesi sırasında onlara sadece dini eğitim verilmekle kalmamış; beceri, güç ve çeviklik kazanabilmeleri için sporla uğraşmaları sağlanmıştır. Şehzadeler arasından bir örnek verilmesi gerekirse Cem Sultan'ın kılıç kullanmak gibi yağlı güreş yapmakta da maharetli olduğu bilinmektedir.⁵³

Yavuz Sultan Selim dönemine ait ehl-i hiref defterinden "cema'at-ı küştegerân" adlı bir güreşçiler grubu bulunduğu ve Hacı, Kemal Acem, Şahkulu, Ali Rum, Mehmed Divane, Ali Zorbaz ve Ali Küçük gibi pehlivanların yetiştirildiği görülmektedir.⁵⁴ Bunların arasından Ali Küçük'ün 1000 kuruş maaş aldığı ve diğer güreşçilere hocalık yaptığı biliniyordu. Yavuz Sultan Selim Han'ın, (bugün) Süleymaniye Camii ve Eski Saray arasındaki küçük meydanı⁵⁵ güreşçi pehlivanların yaz aylarında idman yapabilmeleri adına tahsis ettiği dikkati çekmektedir.⁵⁶ Kanuni Sultan Süleyman zamanında güreş sporuna olan ilgi azalmış olmalı ki 16. yüzyıl sonlarında bir güreşçi tarafından padişaha yazılan arzuhalde eskisi gibi güreşe olan ilgi ve alakanın canlandırılması talep edilmişti. Sonraki örnekler silsilesinin yaşandığı zaman dilimi Sultan IV. Murad Han zamanına işaret etmektedir. Padişah'ın saltanatı döneminde güreşçilerin Birun'dan Enderun'a alındığı, kurulan Seferli Koğuşu'nda ise güreşçilerin bulunduğu bilinmektedir. Padişahın güreşçi pehlivanları saraya alması ve sarayda üst kademelere getirilmeleri onları ne derece önemseydiğinin ve güreş sporuna olan ilgisinin kanıtı niteliğindedir.⁵⁷ Sultan IV. Murad devrinde güreşin yasaklandığı ise tarihe dikkat çekici bir not şeklinde düşülmüştü. Ayrıca, bu olay Enderun'da güreş müsabakaları düzenlenmesine rağmen Tokatlı Halil ve bostancılardan Hamza Pehlivan'ın izinsiz güreşmeleri idi. Bu nedenle her ikisi de idam edilmişti.⁵⁸ Bundan sonraki yüzyıllar ve tarihler içinse

---

⁵³ Alphonse de Lamartine, *Osmanlı Tarihi*, c. 1, (çev. Serhat Bayram), Sabah Gazetesi Yayınları, İstanbul 1991, s. 319; Özbay Güven, "Atatürk ve Güreş", *Erdem Dergisi*, c. 6, S. 18, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990, s. 626.

⁵⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Sarayı'nda Ehl-i Hiref (Sanatkârlar) Defterleri*, *Belgeler*, c. 11, S. 15, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 60,61.

⁵⁵ Şimdiki İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yer. "Hala Pehlivan Demir Hasan Meydanı" diye anılır.

⁵⁶ Âtîf Kahraman, *Koca Yusuf*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1987, s. 38, 39.

⁵⁷ Akın Zorba, "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Spor", s. 723.

⁵⁸ Özcan, "Güreş", s. 318.

güreş sporuna dair literatürde yer alan veriler gayet kısıtlı olmakla birlikte o bilgiler özgün misaller şeklinde aşağıda verilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda en sevilen sporlardan biri olan güreş çok çeşitli olarak yapılmaktaydı. Tür olarak yağlı güreş ve karakucak ve diğerleri olarak ayrılırken, yapılaş yeri olarak daha fazla çeşidi mevcuttu. Panayırlarda, harmanlarda, köylerde, düğünlerde⁵⁹ ve bayramlarda güreşler yapıldığı gibi sarayda padişah huzurunda gerçekleşen huzur güreşleri de yapılmaktaydı.⁶⁰ Güreşe ve güreşçilere ayrı bir sevgi ve saygı duymuşlar, onları her fırsatta rütbe, nişan ve para ile ödüllendirmişlerdir.⁶¹ Dahası, Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahların kendilerine ait, sarayın değişik kademelerinde istihdam ettikleri pehlivanları vardı. Paşalar, sadrazamlar, beylerbeyi vb. yöneticiler de kendi himayelerinde pehlivan bulundurlardı. Öyle ki padişahın belirlediği günlerde, şenliklerde ve yabancı devlet yetkililerinin geldiği zamanlarda huzur güreşleri tertiplenmiştir.⁶² Böylece huzur güreşleri vasıtasıyla yabancı devletlere güç gösterisi yapılmıştır. Örneğin, 1741 yılı Temmuz-Ağustos aylarında Fransa ve Avusturya elçilerinin şerefine Beyoğlu'ndaki bir konakta ziyafet verildikten sonra, aynı elçilere Sadabad köşkünde de bir ziyafet verilmişti. Sadabad'da Sadrazam Ahmed Paşa'nın yanı sıra diğer devlet büyüklerinin huzurunda elçiler için gösteriler düzenlenmiş ve sportif faaliyetler sergilenmişti. Cirit başta olmak üzere elçilerin onuruna ve tabii göz dağı verme amacı ile pehlivanlar da güreştirilmişlerdi.⁶³ Elçilerin yanına daha sonra köşke Sultan I. Mahmud'da (1730-54) gelmişti. Sultan'ın onuruna top atışları yapıldığı gibi pehlivanlar tekrar güreşmişlerdi. Dahası seyri sağlanan güreş

---

⁵⁹ Düğün organizasyonların yapılan güreş faaliyetleri gelinede izlettirilerek eğlence haline dönüştürülüyordu. Bkz. Oktay Berber, "Türk Kültüründe Eğlence ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, 2009/2, s. 4.

⁶⁰ Cem Atabeyoğlu, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Spor", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, c. 6, 1985, s. 1474.

⁶¹ Zorba, "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Spor", 723.

⁶² Mehmet Dervişoğlu, *Kırkpınar Güreşleri'nin Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi*, (Basılmamış), Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Edirne 2012, s. 73.

⁶³ Şem'dânî-Zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Târîhi Mür'it Tevârih*, (haz. Münir Aktepe), c. 1, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1976, s. 98-99.

müسابakalarından bir diğeri de samsonlarınkı yani “köpek güreşleri”ydi.⁶⁴ Sultan’ın devrine ait ceyb defterlerinden çıkan güreşçilere dair bilgiler III. Ahmed dönemine göre kısıtlı olmakla birlikte diğere sultanların taht yıllarını kapsayan ceybdeki güreş bilgilerine göre de az değildir. Öncelikle padişahın Dolmabahçe Kasrı ve Gülhane olmak üzere, öncülü III. Mustafa gibi özellikle İyd-ı Şerif’lerde binişe çıktığı ve ihsanlar dağıttığı göze çarpmaktadır. I. Abdülhamid’in zamanında belki de Ceyb-i hümayûn Defterleri arasından çıkan en dikkate değer bilgi şeklinde zuhur etmiştir. Gün olarak tarihine haiz olmadığımız ancak Ekim 1788 senesinde gerçekleştiğini bildiğimiz bilgiye göre pehlivanlar Sultan’ın huzurunda güreşmişlerdir. Burada 12 çift (24 kişi) Sultan’ın huzurunda birbirleriyle yenişmeye çalışmışlardır. Galip gelenlere 12 adet altından zincir (her kişiye 1 adet olmak üzere) verilmiştir. Mağluplara ise bir alt meblağın iki katı yani kuruş cinsinden 24 kuruş (her kimseye 2 kuruş) ihsan edilmişti. Duacıya ise üç kuruş bahşedilmişti. Ancak kaydı değerli kılan bilgiler elbette bunlar değildir. I. Abdülhamid’in huzurunda güreşen pehlivanların müsabaka etmelerinin sebebidir: 1788 yılının Ekim ayı, Osmanlıların hem Rusya hem de Nemçe (Avusturya) ile savaştıkları bir tarihe işaret eder. Bu savaş Zıştovi Antlaşması ile sonuçlanan 1787-1791 Osmanlı-Avusturya-Rus savaşı’dır. Savaş öncelikle Osmanlı ile Avusturya arasında zuhur etmişken sonradan Ruslar da dahil olmuşlar ve Fransız İhtilali’nin Avrupa’yı sarsması üzerine yine önce Avusturya ile sonra da Rusya ile barış anlaşması (Yaş) imzalanmıştır. Osmanlı kroniklerinde de sıkça geçtiği üzere bir savaşın kazanılması veyahut o savaş dahilinde bir muharebede galibiyet elde edilmesi neticesinde padişahın emriyle şehirlerde donanmalar olur ve emredilen gösteriler halkın sevinç gösterileriyle havaya karışır. İşte Pehlivanların güreşmeleri de cepheden gelen ve kayıtların verdiği suskun bilgiler ışığında tam sebebi belli olmayan bir sevinçli haber üzerine gerçekleşmiştir. Padişahın en sevdiği sporlardan birisini izlemesinin ve cepheden gelen haberin oluşturduğu keyfin en büyük yansıması ise pehlivanları huzuruna çağırıp müsabaka ettirdiği yerin kendi evi yani Harem-i Hümayun olmasından da anlaşılırmaktaydı.

---

⁶⁴ Şem’dânî-Zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Târihi Mür’it Tevârih*, c. 1, s. 104-105.

Sultan III. Selim devri (1789-1807), III. Ahmed zamanındaki yeniliklerin uygulanması esnasında sportif faaliyetlerin yenilikler kapsamında sosyo-kültürel aktiviteler arasında uygulandığı gibi sık sık güreş ve benzeri idmanların icra edilegeldiği bir devir olmuştur. Nitekim Ahmed zamanı Osmanlı ıslahat ve modernleşme tarihinin geçici ancak ilk örneklerini göstermesi bakımından önemli olmakla beraber III. Selim'in taht yılları da amcazadesi olan Mahmud'un bir öncülü olarak ve Osmanlı modernizasyonunun esas başlangıç zamanlarını teşkil ettiğinden dolayı Padişahın yaptığı işin yani reformlarının içerisinde güreş faaliyetlerinin yer almadığını varsaymak düşünülemez bir olgu olacaktır. Çünkü yapılan ıslahat ve yeniliklerin ister halka benimsetilmesi kapsamında olsun ister halkın tepki gösterdiği reformların yumuşatılması bağlamında icra edilen şenlikler çerçevesinde olsun güreş sporu bu devrin vazgeçilmez unsurları arasında yerini almıştır. Şöyle ki, Sultan Selim'in özellikle amcası ve babası (I. Abdülhamid ve III. Mustafa) gibi özellikle de İyd-ı Şerif'lerde(bayram) binişe çıktığı ve ihsanlar dağıttığı ve özellikle bayram etkinlikleri kapsamında güreş müsabakaları organize ettirerek bu tür faaliyetlere katıldığı göze çarpan ve yukarıda verilmiş düşünceyi destekleyen diğer bir unsurdur.⁶⁵

II. Mahmud zamanında Enderun koğuşlarının sayısı düşürülürken güreşçiler de buradan çıkarılmış ve Sultan Abdülaziz'in cülusûna kadar saray kadrolarına bir daha güreşçi alınmamıştır. Ancak Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinde zaman zaman Çinili Köşk'te, Gülhane'de, Eski Saray'da, Veli Efendi Çayırında, Okmeydanı'nda ve Kağıthane'de düzenlenen güreş müsabakalarında İki Osman ile Ahıskalı Mahmud gibi pehlivanların şöhret kazandıkları bilinmektedir. Şöyle ki sultanların şehzadelik zamanlarında bu sporun eğitimini aldıklarında hemen burada belirtilmelidir.⁶⁶ O sayede sultanların söz konusu spora karşı ilgi ve alakalarının arttığını söylemek yanlış olmayacaktır.

---

⁶⁵ Güreş'le birlikte bir diğer popüler ata sporu dallarından olan Cirid için de Sultan'ın aynı uygulamayı götürmesi göze çarpmaktadır. Bkz. Yüksel-Gül-Güven, "Padişah Cirid Bindi!".

⁶⁶ Gökhan Bayraktar, Ahmet Yazıcı, Muhammed Sıddık Taşgit, "Osmanlı Kültüründe Huzur Güreşleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 196, 2012, s. 99.

Sultan Abdülaziz (1861-76) güçlü kuvvetli, pehlivanlığa, ciride ve at binmeye meraklı heybetli ve gösterişli bir şahsiyet idi.⁶⁷ Onunla Türk güreşinde yeni bir dönem başlamıştı. Bu padişah zamanında Anadolu ve Rumeli'nin ünlü pehlivanları İstanbul'a getirilerek⁶⁸ saraya alınmış ve bunlara görevler verilmiştir. Avrupa seyahatinde beraberinde bazı güreşçileri götüren Sultan Abdülaziz'in Dolmabahçe, Beylerbeyi ve Çırağan saraylarında düzenlediği güreş müsabakaları dillere destandır. Döneminin en ünlü pehlivanları Tokatlı Kasım, Arnavutoğlu Ali, Lofçalı Kara İbo, Kvasoğlu İbrahim, Makarnacı Hasan Hüseyin ve Kel Aliço idi. Sultan II. Abdülhamid'de (1876-1909) sportif faaliyetlerden hoşlanan bir hükümdardı. Saltanatının ilk yıllarında güreşe ve güreşçilere pek ilgi göstermemesinde ve İstanbul'da güreş sporunu yasaklamasında, Sultan Abdülaziz'in katli olayına bazı pehlivanların adının karışmış olmasının rolü büyüktür. Ancak 1890'dan sonra özellikle "Türk gibi kuvvetli" sözünü⁶⁹ dünyaya tekrar kabul ettiren "Koca Yusuf" ve diğer arkadaşlarının Avrupa ve Amerika'da kazandıkları başarılar sonucu İstanbul'da güreş müsabakaları yapılmasına tekrar izin verilmiş ve padişah, "cihan şampiyonu" Kara Ahmed'i huzuruna kabul ederek kendisine iftihar nişanı ihsan ederek mükafatlandırmıştı. 1901 Ekim'inde Bursa'da ödüllü güreş turnuvası ve 1903 Ocağında İstanbul'da ülke çapında Greko-Romen güreş şampiyonası düzenlenmiştir. Özellikle padişahın tahta çıkışının 25. Yıl dönümünde (1900) yaptırdığı huzur güreşlerine Kara Ahmed, Küçük Yusuf, Adalı Halil, Molla İbrahim, Madaralı Ahmed ve Kurtdereli Mehmed gibi ünlü pehlivanlar katılmış, bunlara çeşitli ihsan ve hediyeler verilmiştir.⁷⁰

Osmanlı Sultanları ve Osmanlı toplumunun sportif faaliyetler içerisinde güreşe olan ilgi ve alakaları imparatorluğun kuruluşundan yıkılışına kadar dönem

⁶⁷ İsmail Hâmi Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 197.

⁶⁸ Bayraktar-Yazıcı-Sıddık, "Osmanlı Kültüründe Huzur Güreşleri", s. 101; Bilginin yer aldığı kaynak dahilinde güreşçilerin "getirtilmelerinden" değil, "gelmelerinden" söz edilmiştir. Bkz. Bayraktar-Yazıcı-Taşgıt, "Osmanlı Kültüründe Huzur Güreşleri", s. 101.; Mehmet Dervişoğlu, *Kırkpınar Güreşleri'nin Halkbilimsel Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Edirne 2012, s. 29.

⁶⁹ İlgili sözün kullanımıyla ilgili olarak bkz. Erhan Afyoncu, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*, Yeditepe Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 322.

⁷⁰ Özcan, "Güreş", s. 318, 319; Güven, "Atatürk ve Güreş", s. 627, 628.

dönem artmış veya azalmıştır. Bu süreçte saltanatın kaldırılmasına kadar güreş sporu Osmanlıda çoğunlukla var olmuştur. Osmanlıdan sonra ise günümüze kadar ad, zaman ve mekânda çeşitli değişiklikler göstererek varlığını sürdürmeye devam ettirmiştir.

Burada Osmanlı'daki güreş sporu, güreşçiler, bu idmanı icra eden yahut destekleyen sultanlar hakkında çok fazla teferruata girilmemiş karşılaştırılmış olan çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca güreş tekkeleri ve Osmanlılarca o vakitlerde uygulanan sporun temel kuralları hakkında bilgi vermek güreşin "tarihçesi"ne katkı sağlayacaktır.

1. Güreş Tekkeleri

Türkler güreşçi pehlivan yetiştirmek için her alanda sağlam bir teşkilat kurmuşlar, fethettikleri yerlerde dahi mevzu bahis teşkilat sayesinde sporun yayılması amaçlı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Güreş sporu bu sayede gelişmiş, yayılmış ve Osmanlı için önem arz eden bir idman olmuştur. Devletin kuruluşundan hemen sonra sultanlar bu sporun öğrenilmesi ve gelişmesi bakımından Güreş Tekkeleri kurdurmuşlardır. Güreş tekkeleri "Pehlûvânân Tekkesi, Pehlivan Mektebi, Güleşçiler Tekkesi, Keş-gir, Küştig'ran" olarak adlandırılmıştı. Tekkeler bölgelerinde bulunan maharetli ve yetenekli gençleri, güreşte eğitmek ve de bu spora teşvik etmek niyetiyle hemen her şehirde kurulmuştu.⁷¹ I. Murad Edirne'yi zapt edince buraya fethin ardından bir güreş tekkesi kurdurmuştu. Fatih Sultan Mehmed de İstanbul'u fethetmesinin ardından şehirde "Pehlivanlık Tekkesi" açılmasını emretmişti.⁷² Yapılan fetihler sonrası kurdurulan tekkeler güreş sporuna olan önemin bir göstergesi niteliğindedir. Murad Hüdavendigâr İslam askerleri idmanlı ve talimli olsun diye tekkeyi yiğit ve güçlü erler için yaptırdığını ve tekkenin de bu amaç doğrultusunda işlediğini bildirmişti. Rumelideki yiğitlerin haftada bir kere cuma günleri bir araya gelip 70-80

⁷¹ Gül, vd., "Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'de Güreş Sporun İz Bırakan Sultanlar: Abdülaziz Han", s. 98.

⁷² Nail Tan, "Tarihi Türk Güreşi Hakkında Notlar", s. 57.

çift pehlivanın güreşe tutuştuklarını izlemişti.⁷³ Evliya Çelebide tekkedeki yiğitlerin gömleksiz ve yalınayak bir şekilde birbirlerine yaklaşık 360 çeşit pehlivanlık hilesi yaptıklarından ve güreş çeşitlerinden bahsetmişti.⁷⁴ Yine Çelebi'ye göre İstanbul'da kurulan tekkeler iki yerdeydi. Birisi Küçükpazar yakınlarında Unkapanı yolunda Servi Fırını karşısında "Pehlivan Şücâ Tekkesi"ydi. Diğer tekke ise Zeyrek yokuşunun ayağında "Pehlivan Demir Tekkesi"ydi. Bu tekke 300 kadar pehlivan olup, 100-150 çift pehlivan kısbetlerini giyip birbirlerini yağlayıp, Alay Köşkü dibinde birçok güreş oyunları ile yenişmeye çalışmışlar ve padişahın ihsanlarına mazhar olmuşlardır.⁷⁵

Tekkelere dair bir başka önemli örnek Sultan III. Mustafa (1757-1774) devrine aittir. Edirne'deki Güreşçiler Tekkesi olarak da bilinen Şeyh Cemaleddin Vakfı'nın⁷⁶ 29 Ekim 1753-24 Eylül 1756 tarihleri arasındaki gelir ve giderlerini gösteren defter (yani ceyb kaydı) Hassa Enderunda baş hazineci olan Mehmed tarafından 31 Mart 1757 tarihinde kaleme alınmıştır. Bir iftihar sebebi olduğundan bahisle bu tekkenin Pehlivanların üç sene müddetle yedikleri yiyeceklerin toplamının 1800 akçe olması, zaviye şeyhinin vazifesi bağlamında 1920 akçe almış olması, söz konusu vakıfta vazifeli olanlardan hademenin üç aylığının günü 90'dan olmak üzere günlüğü 8 akçeye denk gelmesi ve bu hesapla yıllığı 960 akçe, üç seneliği de 2880 akçe alması, vakfın mallarının değerinin toplam 7680 akçe olması ve son olarak vakfa ait Edirne'deki dükkânlardan gelen kira ve mukataa bedellerinin yine 7680 akçe olduğu deftere kaydedilmiştir.⁷⁷ Burada özellikle defterin arz ettiği önemlerin başında tekke güreşçilerinin yemek masraflarının yer alması gelmektedir. Osmanlı döneminde güreşçilerin yiyecekleri için sarf edilen

⁷³ Hatice Akın Zorba, "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Spor", s. 723.

⁷⁴ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, ss. 117-120.

⁷⁵ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, s. 311; Özdemir, Çalışkan, "Geleneksel Bir Sporun Coğrafyası: Türkiye'de Yağlı Güreşler (Kırkpınar-Edirne ve Çardak-Çanakkale Güreşleri)", s. 503.

⁷⁶ "Şeyh Seyyid Cemaleddin: Sultan I. Murad (1362-1389) dönemi güreşçilerindendir. Sultan Murad, Edirne'de güreşçiler tekkesini açınca şeyhliğine de Seyyid Cemaleddin'i getirmiştir. Seyyid Cemaleddin uzun bir süre burada güreşçi yetiştirdi. Bu tekke aynı zamanda "Seyyid Cemaleddin Sultan Tekkesi" adıyla da anıldı." Bkz. Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşleri*, s. 103.

⁷⁷ BOA, TS.MA. d. 5617; DAGM, *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Spor*, s. 205-206.

meblağın bilinmesi, belki tarih disiplini için olmasa bile farklı alanlarda faydası görülebilecek bir kayıt şeklinde açığa çıkmaktadır. Aynı tekke ile ilgili olarak bir başka arşiv belgesinin gösterdiği üzere, Pehlivanlar da kimi zaman tekkede vazifeli olarak çalışabilmektedirler. 13 Ocak 1768 tarihli vesikaya nazaran o tekkenin müteveli ve duacısı olan İdris oğlu Süleyman'ın vefat etmesi üzerine yerine Kelek Hasan isimindeki Pehlivan aynı vazifeye getirilmişti.⁷⁸ Duacıların yaşını almış ihtiyar kimseler veyahut kemale ermiş / ermek üzere olan kimseler olması yani duaları alınacak mesabede bir şahsiyet teşkil etmesi ve dahası bir tekke / vakıf veyahut zaviyenin müteveli (yöneticisi) görevlisi olması hususunda kendi içlerinden bir pehlivanın seçilmiş olması örneği manidâr bir misal şeklinde rastlanılmıştır.

Sultan III. Mustafa'dan sonra tahta geçen Sultan I. Abdülhamid (1774-1789) dönemi için de benzer örneklerle karşılaşmak mümkündür. Abdülhamid'in devrinde güreşçiler için harcanmış bir meblağ burada dikkate sunulmaya değer bulunmuştur. Bunun nedeniyse güreşçilerin konakladıkları yer olan güreş tekkelerine harcanmış olan paradan kaynaklanmaktadır. İstanbul'un Zeyrek semtinde yer alan pehlivanlar tekkesinin harap ve perişan mahalleri olmasından dolayı mimar ağa tarafından o kısımlarının keşiflerin yapılması ve tamir masraflarının da çıkarılarak tamirine başlanması önemli bir husus şeklinde görülmüştür.⁷⁹ Ancak tamir için gerekli olan 500 esedi kuruluşluk meblağın verildiğine dair kayıt 1775⁸⁰ yılına aittir. O tekkenin harap-perişan hale gelmesine neden olan olay İstanbul'da Cihangir'de 1762 yılında çıkan yangın olmalıdır.⁸¹ Ancak yangının vukua geldiği 1762 yılından 1775'e kadar tekkenin tamir

---

⁷⁸ BOA, C.MF.143/7107.

⁷⁹ BOA, C.MF.95/4712.

⁸⁰ H. 1189.

⁸¹ Mustafa Cezar, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", *İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi ve İncelemeleri*, c. 1, İstanbul 1963, s. 361-362. / ss. 327-414; Fatma Ürekli, "Osmanlı Döneminde İstanbul'da Meydana Gelen Âfetlere İlişkin Literatür", *TALİD*, c. 8, S. 16, 2010, ss. 101-130.

olunmaması belgelere de yansımış ve bunca eyyamdır tamiratı gerçekleştirilmeyen tekkenin halinin ne olacağı zaman zaman merkeze de sorulmuştur.⁸²

Osmanlı'da güreş tekkeleri işleyişleri ve etkileri bakımından Türk kültüründe önemli bir yer tutmuştu. Kurulan tekkeler sadece sportif işlerle uğraşmamış aynı zamanda sosyo-kültürel hayata da katkıda bulunmuştu. Örnek tekkeler, han ve hamam gibi vakfiyeleriyle⁸³ sosyo-ekonomik hayata canlılık ve hareketlilik kazandırmışlardı. Açılan / kurulan tekkeler içerisinde okçuluk ve güreş tekkeleri, halk tarafından oldukça ilgi görenler arasındaydı. Tekkeler güreşin yanı sıra avcılık, dağcılık, atıcılık, binicilik, cirit ve okçuluk gibi sportif faaliyetlerde de bulunmuştu. O kuruluşlarda hem dinsel hemde sosyal yapılanma vardı. Güreş tekkelerinde dervişler kıdeme göre "Talip, Acemi, Kalfa ve Ustalık" şeklinde dört kategoride sınıflandırılırdı. XIX. yüzyıla gelinceye dek Osmanlı İmparatorluğunda güreş tutan her pehlivanın ya onu koruyup besleyen bir tekkesi ya da aynı işlevi üstlenen bir hamisi/ustası vardı.⁸⁴

2. Oyunun Kuralları

Türklerde çağlar boyu icra edilen güreş sporunun çeşitleri vardır. Bu çeşitliliklerin elbette kendine has özellikleri bulunmaktadır. Öncelikli olarak Osmanlı Devleti'nde yaygın bir şekilde icra edilen güreş sporunun çeşitleri ve kuralları hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir. Bu bölümde güreş sporunun çeşitlerinden olan "Karakucak" ve "Yağlı Güreş" in kuralları üzerinde durulmuştur. Çünkü güreşin uygulanan pek çok çeşidi olmasına karşın en yaygın ve popüler türleri yukarıda ismi geçenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

⁸² Burada örneği verilen ve merkezden sorulan tamiratın gerçekleştirilip gerçekleştirilmemesi hususuna dair örnek belki de son olan misal olmalıdır. Nitekim, belgenin tarihinin Eylül 1775 tarihli olması bu olguyu kanıtlar niteliktedir. Bkz. *BOA, C.MF.95/4712*.

⁸³ Tekkeler vakıf gibi pek çok unsuruyla kompleks bir yapı teşkil etmiştir. Kendi aralarında dahi fizikî ölçütlendirmeleretabî tutulmuşlardır (En küçüklerinin dergâh ve zaviye şeklinde adlandırması gibi). Güreş tekkeleri hakkında çok daha detaylı bilgiler için bkz. Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, ss. 188-190.

⁸⁴ Osman İmamoğlu, Mehmet Çebi, İzzet İslamoğlu, Bade Yamak, "Osmanlı İmparatorluğunda Spor Tekkeleri ve Kulüpleşme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 11, S. 58, Ağustos 2018, s. 907-908.

Karakucak Güreşi

Türklerin icra ettikleri en eski ve temel güreş türlerinden birisi karakucaktır.⁸⁵ Güreş yapanların güç ve kuvvetlerine, yaşlarına ve ustalıklarına göre ön ayak, ayak, orta ve baş olarak ayrıldıkları sınıflara boy⁸⁶ denir. Müsabakada güreş sporundan anlayan, yaşını almış, dua okumasını bilen yetenekli kişilere “meydancı” adı verilir. Bu kimseler güreşecek pehlivanları eşleştirirdi. Ardından davul-zurna eşliğinde güreş başlardı. Akabinde uygulanan çırpınma-perdaht meydancının güreşçiler için dualar ettikten sonra sporcuların davul-zurna eşliğinde ritmik hareketler yaptığı kısımdır. Bu kısımdan sonra güreş başlardı.⁸⁷

Genel Kurallar:⁸⁸

- 1- Güreş müsabakası turnuva usulüyle yapılırdı. Galip galip ile mağlup da mağlup ile eşleşirdi.
- 2- Güreş, çiftler birbirlerini yenene kadar devam ederdi. Eğer üstünlük sağlayamazlar ise bir başka üstünlük sağlayamayan diğer çift ile eşler değiştirilirdi.
- 3- Müsabakalarda (Boy)lar arası en çok galibiyeti elde eden pehlivan kim ise ödül ona verilir.
- 4- Herhangi bir sebep ile güreş durdurulduktan sonra tekrar başlarken aynı pozisyonlar alınır. Oyunun başlaması da üstte ki pehlivanın alttaki pehlivanın sırtını sıvazlaması ile anlaşılırdı.
- 5-Müsabaka sonucu çiftler kucaklaşır, galip ve mağluba ödül takdim edilirdi.
- 6- Karakucak güreşinde “parsa⁸⁹” toplama usulü yoktu.
- 7- Genç güreşçilerden kendi boyunda birinci olan pehlivan dilerse üst boyla güreşebilirdi.

⁸⁵ Âtîf Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, Kültür Bakanlığı Yay., c. 1, Ankara 1989, s. 16, 17.

⁸⁶ Güreşen pehlivanların kendi yaş, boy ve kilo endeksine bakılarak meydancı tarafından tasniflerinin bütününe verilen isimdir.

⁸⁷ Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, s. 19-20.

⁸⁸ Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, s. 23, 24.

⁸⁹ Pehlivanların elinde bir kutu ile izleyicilerden para toplamasına denir.

8-Güreşen çiftlerden mağlup olan bir diğer güreşte hasmı ile güreş talep edebilirdi. Bunda da yenilir ise son olarak 3. kez aynı hasmı ile güreş talep edebilirdi.

9-Müsabaka için mekânda sınır yoktu. Fakat izleyicilerin oluşturduğu doğal alan sınırmış gibi kabul edilirdi.

10- Güreşen çiftler için belirli bir süre bulunmuyordu. Birinin galip gelmesi, havanın kararması veya çiftin dermansız kalana kadar güreşmesi oyunu bitiren etkenlerdi.

11-Çiftler arasında yaş farkı var ise kim galip gelirse gelsin küçük olan büyüğün elini öperdi.

Karakucak güreşinde pehlivanlar kıldan dokunmuş branda, çadır bezi gibi sert kumaştan yapılan "Pırpıt" adı verilen giysiyi giyerlerdi. Padişah huzurunda, panayırlar ve birçok diğer yer ve mekanlarda yapılan güreşlere çalgılar eşlik etmektedir. Güreş sporunda çalınan ezgilere "Güreş Havası" denirdi.⁹⁰

Yağlı Güreş

Yağlı güreş, Rumeli'de, Anadolu'nun Ege ve Batı-Karadeniz bölgelerinde yaygın olarak yapılmaktadır. Bu güreşin örneğine ilk olarak Yunan kavminde rastlanmıştır. Daha sonra ise Bizans, Selçuklu ve Osmanlılarda görülmüştür. Yağlı güreşin kuralları Karakucak güreşine benzese bile Osmanlı'da değişik kurallar, ulusal anlayış ve kendilerine özgü nitelikler kazandırılarak gelenekselleştirilmiştir.

Yağlı güreş için şahsın fiziksel olarak elverişli olması gerekirdi. Yağlı güreşte de karakucakta olduğu gibi güreşecek pehlivanların sınıflandırılması boylar halinde yapılırdı. Bu boylar deste⁹¹, orta ve baş olarak isimlendirilirdi. Müsabakalarda cazgır⁹²lar için ehli kişilerden seçilirdi ve güreşin gerekli yükümlülüklerini yerine getirirdi.⁹³

---

⁹⁰ Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, ss. 26-35.

⁹¹ Bursa yöresinde güreşçi sınıflandırılmasında kullanılan "deste"ye "çardak"da denilirdi.

⁹² İstanbul'daki güreş tekkelerinde ve Enderun'da bu terimin yerini "duacı" kelimesi karşılıyordu.

⁹³ Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, ss. 70-76.

Genel Kurallar:⁹⁴

- 1- Karakucak güreşinde verilen 1,2,3,8,9,10 ve 11 numaralı kuralları burada da geçerlidir.
- 2- Güreş herhangi bir sebepten dolayı durdurulmuş ise tekrar başlatıldığında ayakta ki ayakta altta ki altta başlardı fakat güreşin başlaması için herhangi bir işaret yoktu.
- 3-Çiftler yenişme ardında birbirlerini tartarlardı. Ardından galip önde, mağlup arkada olarak parsaları toplarlardı.
- 4- Karakucakta da olduğu gibi güreştiği boyda birinci olan pehlivan bir üst boyda greşme hakkına sahip olurdu.
- 5-Pehlivanların yeteri kadar yağlı yoksa güreşe zorlanmazdı.
- 6-Pehlivanın kisbeti dizden yukarı kadar yırtılmışsa veya o giysi sporcunun bedenine bol gelmişse değişmesi için müsaade edilir ancak yenik sayılmazdı.
- 7-Yağlı güreşte galip gelen ödül alırken mağlup olan alamazdı. Ama galip olan dilerse topladığı parsalardan yenilenlere verebilirdi.
- 8-Çiftlerin berabere kalması halinde ödül aralarında pay edilirdi.
- 9- Güreş meydanında çiftlerin eş, dost ve akraba ile eşleşmesi çirkin bir davranış olarak kabul edilirdi. Ayrıca kıran kırana mücadele olduğu için müsabaka sahasına "er meydanı" da denilmiştir.

Yağlı güreşte müsabakalar sonucu, çivi yukarı, açık düşürme, sırt üstü gelme, pes etmek, ayakları yerden kesme, kisbetin yırtılması, kisbetin çıkması(sıyrılması), meydanı terketme gibi durumlarda pehlivan yenik sayılmaktadır. Güreş peşrevin⁹⁵ yerine getirilmesi ile başlardı.

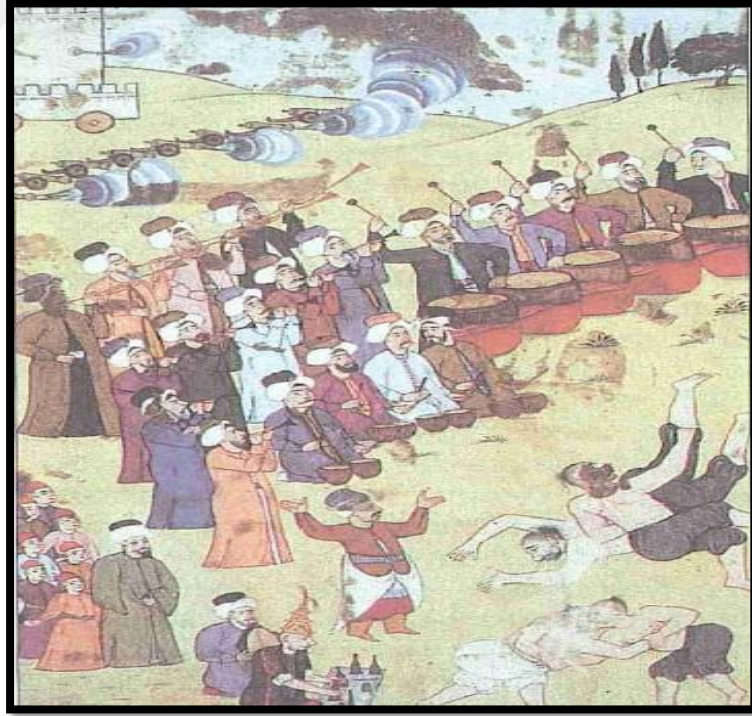
---

⁹⁴ Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, ss. 85-88.

⁹⁵ Güreş başlamadan evvel, pehlivan çiftlerin bazı ritmik hareketlerde bulunması ve ardından pehlivanlar için okunan dua bölümüne verilen isimdir.

Resim 4: Bir Fransız'ın Çizimiyle XVII. Yüzyılda Karakucak Güreşi

Resim 5: Levnî'nin Minyatüründe Yağlı Güreş⁹⁶

⁹⁶ Yıldız, *Çağlarboyu Türkler'de Spor*, s. 154; s. 159.

II. BÖLÜM: PADİŞAHLAR VE İHSANLARI

A. Sultanın İhsan Prosedürü

Sözlükte ihsan “güzel olmak” manasına gelen hüsn kökünden türetilmiş bir masdar olup genel olarak “başkasına iyilik etmek” ve “yaptığı işi güzel yapmak” şeklinde kısmen farklı iki manada kullanılmaktadır. İhsanda bulunan kişiye “muhsin” denir. Bir insanın gerçekleştirdiği işin ihsan seviyesine ulaşabilmesi için hem neyi nasıl yapması icap ettiğini iyi bilmesi hem de bu bilgisini en güzel biçimde eyleme dönüştürmesi gerekir.⁹⁷ Osmanlı Devleti’nde hanedan mensubu şehzadelere ve sultanlara, devlet görevlilerine, yabancı hükümdarlara ve bunların yakınlarına, elçi ve misafirlere, ilim ve sanat erbabına, dinî zümre mensuplarına... verilen bağış, bahşiş, hediye ve maddi desteği kapsayan genel bir anlamı karşılamaktadır. Resmi merasimlerde, merasim için önemli derecede uğraş verenlere, şenlik ve düğünlere davet edilenlere, sefer organizasyonlarında ordu mensuplarına ve cülûslarda padişah ihsanda bulunurdu.⁹⁸

Osmanlı devletinde yukarıda zikredilen zümrelere padişah tarafından aracı kulları (Sadrazam, Çukadar Ağa, Silahdar Ağa, Darüssaade Ağası gibi) ile gerekli yer, zaman ve mekânda tebaasının yanı sıra yabancı devlet görevlileri olan elçi ve misafirlerine ihsanda bulunulmuştur. Padişahın ihsanda bulunması zaman ve mekân farketmeksizin olabilirdi. Bu durumu yansıtan en güzel örneklerden biri Bağdat fethine giderken yol üzerinde topal, üryan, felçli, kimi elsiz ve kolsuz tezahürat yapan ve dualarda bulunan şeyhler gibi 7000 kişiye o esnada Alay Köşkü’nde durmuş olan padişah IV. Murad’ın ihsanda bulunmuş olmasıydı.⁹⁹

Padişah genel olarak tüm bayramlar, elçi kabulü, biniş, taht cülûsü, cuma selamlığı, sûr (düğün) ve teşrifat merasimlerine teşriflerinde ihsanlarda bulunmuştur. Hususiyetle güreş haricinde padişahların hangi vakit ve mekân

⁹⁷ Mustafa Çağrı, “İhsan”, *TDV.İA*, c. 21, İstanbul 2000, s. 544.

⁹⁸ Filiz Karaca, “İn’âm”, *TDV.İA*, c. 21, İstanbul 2000, s. 259.

⁹⁹ Ahmed Rasim, *Osmanlı Tarihi*, c. 1, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2000, s. 399-400.

dâhilinde ve hangi şartlar altında ihsan dağıttığını burada ele almak tez konusunun sınırlarını aşmaktadır.

Tezin ana kaynaklarını oluşturan arşiv vesikalarından Ceyb-i Hümâyün defterlerinde padişahın ihsanları büyük bir alanı içine almaktadır. Birçok sosyo-kültürel olayda bu ihsanlar baştan aşağı çeşitli sınıflardaki kişilere bizzat veyahut bir aracı ile ulaştırılmıştır.

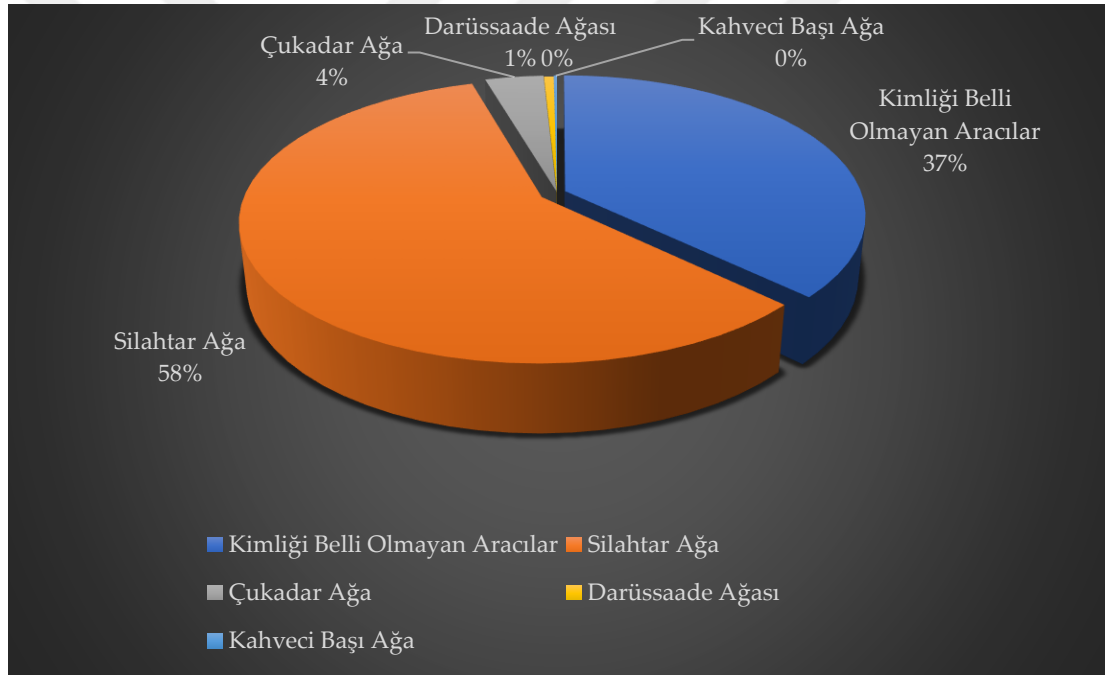
Osmanlı Devleti'nde ilmiyeden, kalemiyeye, kalemiyeden seyfiyeye, seyfiyeden tüm sınıf ve zümrelere padişahın katıldığı merasim, tören, şenlik, Cuma selamlığı, cülûsleri, elçi kabulü, binişler, bayramlar gibi etkinlikler esnasında icra edilen gösteriler sonucu başarılı olan ve olmayanları da görülebilecek şekilde padişah genel olarak her halükârda ihsanda bulunmuştur. Bundan hareketle gösterilerin sportif etkinlikler olması durumunda başarı gösteren zümre başarısız olan zümreye karşı oranla daha fazla ihsana mazhar olmuşlardır. Elbette başarısız olanda yukarıdaki satırlardan anlaşılacağı üzere ihsansız bırakılmamıştır. Buda bir nevi başarısızlığı sergileyen şahısların padişah tarafından gönlünü hoş tutmak için yaptığı olumlu bir davranış biçimi şeklinde yansımıştır.

Ceyb-i Hümâyûn defterleri içerisinde bu çalışmaya asıl konu olacak olan ihsanların şenlik(düğün vs.) sırasında, padişahın halk arasına katıldığı Cuma selamlığı esnasında ve yapılan sportif eylemler ve diğer faaliyetler sonrasında verilerek kaydedildiği görülmektedir. Yine defterlerdeki veriler dâhilinde Enderun, harem harcamaları ve kültürel aktiviteler gibi organizasyonlarda padişahların başta bulunduğu izlenmektedir.

Padişah bahşettiği ihsanları bazı araçlarla sahiplerine ulaştırmışlardır. Bu aracı kişilere dair belgeler de o kimsenin vasıtasıyla manasında olarak "marifetiyle" ibaresini takiben "Çukadâr Ağa", "Silahdar Ağa" ve "Darüssaade Ağası"nın yediyle (eliyle) teslim edildiği ilgili standart format incelenen belgelerin hemen hepsinde görülmektedir. Marifet kelimesi elbette burada ihsanı padişah adına teslim eden kimsenin aracılığını simgelemektedir. Padişahın bir aracılık ve marifet üzere ceybini güvenle teslim ettiği kişiler arasında bir sıralama yapılması

durumunda elbette yoğun olarak ilk sırada yer alan ve daimî bir şekilde yerini koruyan kimseler olduğu gibi, kahveci başı ve ağa gibi nadir örnekler de¹⁰⁰ ilgi çekici bir şekilde kendisine defterlerde yer bulabilmiştir.

Akıllarda yer edinen en önemli soru ise şudur; Padişah ihsan buyurduğu kimselere parayı en çok bu spor dalı için hangi devlet görevlisi olan kulu aracılığı/marifetiyle göndermiştir? Sualin cevabını bulabilmek adına arşiv belgelerinin kılavuzluğuna ihtiyaç duyulmuştur. Aşağıda yer alan ve Ceyb-i Hümâyûn defterleri marifetiyle hazırlanan istatistiksel tablo kesin hakikati yansıtmamakla beraber konuya önemli bir ölçüde ışık tutması bakımından fikir verici bir niteliktedir.

Grafik 1: Padişahın İhsân Dağıtan Aracı Kulları (1595-1807)

Grafik 1, aynı zamanda devlet mekanizmasının işleyişi hususunda önemli fikirleri gün ışığına çıkarmaktadır. Nitekim bahse konu husus ihsan gibi bir tasavvufi yönüde olan bağış etkinliği olmasına rağmen aslında padişahın kendi cebinden/ceybinden çıkan parayı kime emanet ettiği noktasında ehemmiyet teşkil etmektedir. Tablonun oluşturulması esnasında (kaynakçada yer alan incelenmiş

¹⁰⁰ BOA, TS.MA. d. 2458/27.

tüm Ceyb belgelerinin kapsadığı) 495 kayıt kullanılmıştır. Veriler en temel manada kesinlik arz etmemekle birlikte sunulup paylaşılması noktasında önemli bir konu olarak görülmüştür. Burada hemen belirtilmesi gereken diğer bir önemli nokta ise, padişahın parasının yanı sıra onunla beraber güvenini de teslim ettiği kişilerin kim olduklarıdır.

“Silahdar Ağa”, sarayın ileri gelenlerinden birinin unvanıdır. Padişahın yanında geçirdiği süre açısından bakıldığında onun yanından nadiren ayrılmasından görevinin mühim olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Vesikalarda elkabının/unvanının “Silâhdar-ı Şehriyarı” biçiminde yer almış olması ayrıca dikkat çeken hususlar arasındadır. Merasim, alaylar ve binişlerde at üzerinde, başında zülûf ve kırmızı kadifeli üskûf olduğu ve padişahın kılıcı sağ omuzunda bulunduğu halde hükümdarın sağ gerisinde yürüyen görevli olup Has Oda ağalarının da ikincisidir.¹⁰¹ Kısacası Silahdar Ağa, Padişahın yanında onun Silahını taşıyan kimsedir.

“Çukadar (Çuhadar) Ağa”, sarayın üst memurlarından biri olup padişahın hizmetindedir. Sarayın en yüksek haseki odasındaki dört ağadan biridir. Başlıca görevleri arasında törenlerden at ile padişahın ardında yağmurluğunu taşımak, halka para dağıtmak, padişahların kaftan ve börtüklerine bakmak, Silâhdar olmadığı zaman onun yerine vekillik etmektir.¹⁰²

“Darüssaade Ağası”, Saray memurlarının büyüklerinden biri olan kızlar ağasına verilen unvandır. Roma ve Orta çağlarda, Abbasilerde, Memlük saraylarında olan siyah hadım ağaları Osmanlı sarayında da vardı. Dâr-üs-saade

---

¹⁰¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 342; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 3, M.E.B. Basımevi, 3. Baskı, İstanbul 1983, s. 221, 225; Bekir Sıtkı Baykal, *Tarih Terimleri Sözlüğü*, 3. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2000, s. 133; Şerafettin Turan, “Silâhdar”, *TDV.İA*, c. 37, İstanbul 2009, ss. 191-193.

¹⁰² Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, s. 348; Baykal, *Tarih Terimleri Sözlüğü*, s. 39; Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, s. 385, 386; Abdülkadir Özcan, “Çuhadar”, *TDV.İA*, c. 8, İstanbul 1993, ss. 381-382.

ağası siyah hadım ağalarının en büyüğü idi. Vazifesi sarayın kadınlarına ait kısmı olan harem-i hümayuna nezaretti.¹⁰³

Görevliler hakkında grafiğin sağladığı verilere nazaran padişahın parasını teslim etmek noktasında imtina etmediği ve arşiv dökümanlarının diliyle en güvenilir devlet görevlisi Silahdar Ağa olarak görülmektedir.¹⁰⁴ Silahdar Ağa'dan hemen sonra bu vazifeyi icra eden devlet görevlisi Çukadar Ağadır. Akabinde defterlerde adının geçtiği pek fazla kayıt olmasa bile bir diğer önem arz eden ve bu görevi icra eden Darüssaade Ağası'dır. Bu durum aynı zamanda Osmanlı teşkilat tarihine bir katkıda bulunacak şekilde, silahdar ağa, çukadar ağa ve darüssaade ağasının vazifeleri arasında ceyb akçesini dağıtmanın da yer aldığını veya başka bir şekilde olarak bu hususta en yetkili görevlilerin bu kişiler olduğunu da ortaya koymaktadır. Şöyle ki, çalışmaların içerisinde kullanılan materyaller sayesinde tespit edilip ortaya koyulanlar kadar gün yüzüne çıkarılmamış sorular üretmek ve onların cevabından çok ne olduklarını ifade etmekte önemlidir. Yani başka bir tabirle eksiklikleri meydana çıkarmak da bir o kadar mühim olarak görülmektedir. Sadece güreş sporunda değil, aynı zamanda devrin diğer popüler spor aktivitelerini meydana çıkaran metod veya benzer bir başka sistemle incelemenin neticesinde çok daha kapsamlı verilere ulaşmak mümkün olarak görülmektedir. O sayede Türklerin Osmanlılar devrini kapsayan zaman dilimlerinde hangi sporun daha çok rağbet gördüğü veya görmediği ceyb-i hümayûn ve yanısıra diğer arşiv evrakı sayesinde gün ışığına çıkarılabilecektir. Bu bilgiler Osmanlı'nın sadece sportif faaliyetleri açısından değil sosyo-kültürel bağlamında da okuyucuya bilgi vermesi hususunda yararlı olacak ve sosyal tarih açısından geniş bir yelpazenin ürünü olacaktır.

---

¹⁰³ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 1, s. 400; Ülkü Altındağ, "Dârüssaâde", *TDV.İA*, c. 9, İstanbul 1994, ss. 1-3.

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", *Bellekten*, c. 42, S. 165, Ankara 1978: Uzunçarşılı ise makalesinde bu çıkarımın tersi bir yorum getirmiştir. "Kanun üzere Padişahın biniş ve Cuma selamlığında Çuhadar'a verilen iki bin, Silahtar'a verilen bin akçe padişahın ihsanına mazhar olanlara dağıtılmıştır." Yani incelenen belgelerde aracı kul olarak çoğunluk Silahdâr Ağa'da iken, her iki inceleme dahilinde tam bir kesinlik bulunmamakla beraber Uzunçarşılı'nın yorumunda Çuhadar Ağa almış olduğu meblağ dahilinde Silahtar'dan daha mühim bir pozisyonda bulunmaktadır.

En çok kayda sahip olan Silahdar Ağa'nın hangi padişahça ne oranda tercih edildiği hususu bizlere daha renkli ve farklı tabloları sunabilme imkanını da tanımaktadır. İlgili konuda aşağıda hazırlanmış olan tabloya bakmak faydalı olacaktır.

Tablo 1: Padişah Tarafından İhsan Dağıtımında Tercih Edilen Devlet Görevlileri

	Silahdar Ağa	Çukadar Ağa	Darüssaade Ağası	Kimliği Belirsiz
III. MEHMED	-	-	-	1
IV. MEHMED	26	-	2	-
II. SÜLEYMAN	4	-	-	-
II. AHMED	5	2	-	-
II. MUSTAFA	6	2	-	-
III. AHMED	209	7	-	-
I. MAHMUD	-	-	-	-
III. MUSTAFA	-	-	-	-
I. ABDÜLHAMİD	33	-	-	-
III. SELİM	-	-	-	-

Tabloda padişahın parasını emanet ettiği ve ata binmek suretiyle gittiği yeri şereflendirdikleri mekânlarda gösteri sunan tüm tebaası için dağıttığı nakit suretindeki ihsanları sahibine ulaştıran görevlilerin arasından çok büyük oranla bu görevi icra edenin Silahdar Ağa olduğu görülmektedir. Genel olarak ihsanı ulaştıran şahıslar sarayın yüksek görevlilerinden seçilmiştir. Böyle olmakla birlikte padişahın cep akçesini sarayın yüksek memurlarına emanet etmesi de konunun önem çerçevesini geniş bir şekilde ortaya koyan emareler arasındadır. Bir sonraki bölümde bahsedileceği üzere padişahın ihsan parasının kese veyahut çantasını taşıyan kulların sarayın yüksek mercilerinde görev yapan bahsi geçen ağalar olduğu belirtilmiştir.

1. Miktar ve Mikyasıyla İhsan

Padişahın ihsanına mazhar olan kişi veya kişilere verilen maddi meblağların çeşitli boyutları vardır. Farklı sınıfları birbirleri ile kıyasladığımızda bahşedilen ihsanların boyutları ve çeşitleri de farklılık göstermektedir. Maddi tür olarak hemen hemen pek çok kayıttaki kuruş, altın, para, akçe ve zolota¹⁰⁵ (otuz paralık gümüş sikke¹⁰⁶), birimleri kullanılırken nadir olarak bir para cinsi olmasa bile bir ölçüt olan *sülüse*¹⁰⁷ de vesikalarda tevafuk edilmiştir. Bu tarz bir çeşitliliğin varlığı, verilen ihsanlar arasında da büyük ölçüde bir farklılık olduğu anlamına gelmemektedir. Yani genel olarak incelenen belgelerde maddi boyut güreş sporunu icra eden çiftler ele alındığı vakit galip gelenler ve mağlup olanlar için hemen hemen tümünde aynı oranda bulunmuştur. Galip gelen pehlivanlara sultan o zamanki merasimin önemi de göz önünde bulundurularak ikişer altın, zolota ve kuruş dağıtmıştır. Mağlup olan pehlivanlara ise aynı şekilde galip için verilen aynı para cinsinden birer adet yani yarısı dağıtılmıştır. Fakat incelenen 10 sultan arasından bir tanesinde bu rutin işleyişin dışına çıkıldığı farkedilmiştir. Bu farklılığın örneği III. Mustafa döneminde karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen ihsan prosedüründen farklı olarak padişah güreşen çiftlerden galip gelen kulluna 1'er altın (zer-i mahub) bahşederken mağlup olan kullarına ise 2'şer kuruş ihsanda bulunmuştur. Padişahın bağışta bulunduğu ihsan niteliğindeki meblağın oranı her zaman yarı yarıyaydı. Ama verilen III. Mustafa dönemi örneğinde bu statünün dışında kalmış istisnalardan bir tanesidir. Güreşte görev alan duacılar için de verilen ihsanın miktarı ve cinsi farklılık göstermiştir. Yine duacı kulları için bu sayılan dinamik özellikler nedeniyle en genel olarak iki, üç ve dört adet olarak ihsan verildiği görülmektedir. İhsanların

---

¹⁰⁵ Zolota (isolette) Lehistan'da (Polonya) basılan bir gümüş para cinsidir. Osmanlı piyasalarında 17. yüzyıldan itibaren yaygın biçimde kullanılmıştır. Zamanla Osmanlı darphânelerinde bu gümüş sikkelere benzer şekilde değeri 90 akçe olan yeni zolotalar basılmıştır. Zolota tabiri eski Osmanlı kuruşları için kullanılmış, daha ağır olan ve riyallerin ölçüsünde sonradan kesilmiş bulunan gümüşlere ise kuruş denmiştir. Osmanlı piyasalarında Cermen zolotası (kızıl kuruş) denildiği vakit altın, yalnızca zolota denildiğinde gümüş kuruş kastediliyordu. Daha fazla bilgi için bkz. İbrahim Artuk, "Zolota", *TDV.İA*, c. 44, İstanbul 2013, ss. 500,501.

¹⁰⁶ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 3. Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara 2011, s. 1879.

¹⁰⁷ Üçte bir. Sikkenin üçte bir değerinde madeni para. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat Eski ve Yeni Harflerle*, 11. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993, s. 970.

bahşedilmesi hususunun prosedürü her dönem aslında aynı şekilde işlemiştir. Prosedür aynı olmakla beraber bir sonraki başlık altında ayrıntılarıyla değinileceği üzere neredeyse bir yüzyılı aşkın bir dönem dahilinde padişahın *ihsanının miktarının* da güreşen çiftleri tek tek ele aldığımız vakit neredeyse hiç değişmediği tespit edilmiştir. Aradan geçen bir yüzyıla nazaran oran her zaman 2/1 şeklinde kalmıştır. Ciddi manada değişiklik olarak görülen sadece yukarıda da zikredildiği gibi paranın türü olup birkaç önemli kayıt haricinde bir değişiklik tespit edilmemiştir. Ancak padişahların güreş sporuna ayırdıkları toplam / yekûn meblağların maddi boyut noktasında birbirlerine göre değişiklik gösterdiği göze çarpmaktadır. Bu boyut bir sonraki bölümde tablo dahilinde aktarılmıştır.

Tüm bu ihsan prosedürü için verilenlerin yanı sıra farklı olup padişahın kendisine dair ihsan dağıtımını esnasında alışılmıştın dışındaki bir örnek konuya aynı zamanda renk de katacaktır. Bahse konu örnek padişah III. Ahmed tebdil halde gezerken yapmış olduğu bağışların yanı sıra güreşçilere de ihsanda bulunmuş olmasıdır.¹⁰⁸ Sultanın ihsanının bu şekilde yerine ulaşmasını dahi kayıt altına alan katiplerin bu durumda bile yazılması gerekenleri aksatmadan olayı olduğu gibi vermiş olmaları ceybin gelir giderlerinin incelenen belgelerdeki maddi boyutlara olan güvenini arttırmakta ve daha sağlıklı veriler elde etmemizi sağlamaktadır.

2. İhsan Mahalli

Defterlerdeki kayıtlarda padişahın biniş ile çeşitli yer ve mekânlara teşrif buyurdukları karşımıza çıkmaktadır. Bu mekânlar kendi içerisinde farklılıklar göstermekle beraber tasnif edilebilir niteliktedir. Binişle gidilen mekânlar arasında saraylar, köşkler, kasırlar, yalılar, bahçeler, meydanlar, köyler ve camiiler gibi farklı pek çok yer vardır. Bu mekânlar çalışmanın içerisinde ayrı bir başlık altında mekanların hangi padişah tarafından ne derece rağbet gördükleri ve ne miktarda para sarfettikleri verilecek olsa da burada o mekânların isimlerini vermek faydadan uzak olmayacaktır. Bu yerlerden saray tasnifi içerisinde Kaimakam Sarayı, Damat Paşa Sarayı, Eski Saray, Paşa Sarayı, Saray-ı Atik, Ali Paşa Sarayı, Sultan Sarayı,

---

¹⁰⁸ BOA, TS.MA. d. 2458/29.

Sadrazam Sarayı, Galata Sarayı, Sadabad Sarayı, Kavak Sarayı, Fatıma Sultan Sarayı (1715) ve İbrahim Paşa Sarayı yer almaktadır.

Mekânın bir diğeri köşkler olmuştur. Bunlar: Mirahur Köşkü, Yalı Köşkü, Alay Köşkü, Suffe Köşkü, İncili Köşk, Darüssaade Ağası Köşkü, Cirid Köşkü, Yeni Köşk, Has Oda Köşkü, Çadır Köşkü, Ağa Köşkü, Sadabad Köşkü, Kum Köşkü, Amediyye Köşkü, Ali Bey Köşkü, Yeni Köşk, Safa Köşkü, Kozbekçiler Köşkü, Sepetçiler Köşkü ve Bostancılar Köşkü'dür.

Padişahın bunlardan farklı olarak at üzerinde maiyeti ile birlikte teşrif buyurduğu yerler yalılarıdır. Eyüp Yalısı, Eski Saray Yalısı, İbrahim Hanzade Yalısı, Kaimakam Yalısı, Maktul Yalısı, Defterdar İskeslesin'deki Yalı, Eyyüb'te Vezir Yalısı ve Cedid Yalısı bu yalılar arasındadır. Padişah'ın binişle bir diğerk uğrak noktalarıda kasırlardır. Diğerk bahsi geçen mekânlarda olduğu gibi bu kasırlarıda zikretmek faydalı olacaktır. Kasırlara örnek olarak Göksu Kasrı, Canlı Kasrı, Dolmabahçe Kasrı, Sadrazam İzzet Paşa Kasrı, Çinili Kasrı ve Gülhane Kasrı görölmektedir. Birde buralara ilaveten sultanın şereflendirdiği yerler arasında şahıs ve devlet görevlilerinin adıyla isimlendirilmiş şehir içerisinde yer alan alanlar mevcuttur. Bunlara örnek olarak "Kozbekçiler, Ok Meydanı, Beşiktaş, Baruthane, Kağıdhane, Gülhane, Taşlı Burun, Çimşirlik, Topkapı, Harem, Köşk, Mahal köprüsü üzerindeki ev, yeniçeri ağasının çiftliği, Kara ağca, Üsküdar, Bostancı Başı'nın mahali, Mahcubiye, Küçük ve Büyük Göksu, Taksim, Levend Çiftliği ve Sultan Ahmed" gibi büyük küçük mekânsal yerler sıralanmaktadır. Son olarak sultanın biniş ile teşrif buyurdukları yerler arasında köyler ve bağçeler gelmektedir. Tersane Bahçesi, Vezir bahçesi'nin yanı sıra Ali Bey Köyü ve Ahır Köyü bu mekânlar arasında sayılabilirler.

Bütün bu yukarıda ismi zikredilen saray, kasır, köşk, yalı, köy, bahçe ve diğerk yerlere padişah değişik zamanlarda ve farklı sebeplerle teşrifte bulunmuştur. Böylece burada sultan için yapılan hazırlıkların yanı sıra sportif faaliyetler icra edilmiştir. Bu etkinlikler arasından güreş sporu önemli bir yer tutmaktadır. Sultan'ın teşrifıyla o mekânın "padişahın huzur"u olması hasebiyle güreş tutan

pehlivanlar padişahın huzur-u hümayununda yani bizzat sultanlarının gözleri önünde yenişmişlerdir. Padişah galip gelen mağlub olan ve berabere kalan güreşçilere bahşiş vermiştir. Müsabaka esnasında güreşin duacısı aynı zamanda güreşi yönetene de ihsanda bulunmuştur. Güreş esnasında yaralanan pehlivanlara, kisbeti yırtılan güreşçilere ve nadiren belgelerde görülen güreşen pehlivan çiftlerinin ustalarına¹⁰⁹ ihsanda buyrulduğuna rastlanmıştır. Öyle ki yağlı güreşte yer alan “parsa” tabirini oyun esnasında olağanüstü bir durum yaşayanlardan veya mağlub olanlardan çok galiplerin topladığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

B. İhsan'ın Maddi Boyutu

İncelenen ceyb defterlerinde tespit edildiği üzere on Osmanlı padişahı farklı farklı mekânlarda güreşçilere ihsanlar vermişlerdir. Verilen ihsanların önemli ölçüde büyük harcamalar olduğu görülmüştür. Bu bölümde yapılan bu çıkarımlar kaynakçada verilmiş olan tüm ceyb defterlerinden hareketle elde edilmiştir.

Evvela binişlerin teşrifi esasında padişah güreşçi kullarına ihsan-ı hümayun bahşederken zaman, mekân ve özel günlerde verilen meblağların ekonomik boyutunun artıp azalması gibi verilen paraların türleride değişmiştir. Defterlerin içerisinde padişahın ihsanlarında kullanılan para birimleri altın (zincirli ve zer-i mahbub), zolota, kuruş, akçe, para ve para türü olmasa da bir para ölçütü olan sülüs kullanılmıştır.

1595-1807 yılları arasında hüküm sürmüş 10 Osmanlı padişahının toplamda 212 yıllık kayıtları incelenerek güreş sporunun akabinde merasimlerde aldıkları meblağın çeşidi ve boyutu padişah dönemleri baz alınarak tasnif edilmiş ve aşağıdaki tabloda verilmiştir.

---

¹⁰⁹ BOA, TS.MA. d. 2458/27; BOA, TS.MA. d. 4107/03.

Tablo 2: Muhtelif Para Birimleri Üzerinden Farklı Yıllarda Güreş İçin İhsan Edilmiş Meblağlar (1595-1807)

	Altın	Kuruş	Zolota	Akçe	Para	Sülüs
III. MEHMED	-	7.000	-	-	-	-
IV. MEHMED	-	490	-	50	-	-
II. SÜLEYMAN	-	-	-	1000 ¹¹⁰	-	-
II. AHMED	-	820	202	-	-	-
II. MUSTAFA ¹¹¹	2	-	191	-	-	-
III. AHMED	28	11.602	6.432,5	3.235	160	30
I. MAHMUD	-	851	1.066	-	584	-
III. MUSTAFA	19 482 ¹¹²	902	-	-	-	-
I. ABDÜLHAMİD	290 156 ¹¹³ 574 ¹¹⁴	2.880,5	-	-	-	-
III. SELİM	-	10.801	-	-	-	-
TARİHSİZ	-	279,5	-	-	7	-
TOPLAM	339 ¹¹⁵ 638 ¹¹⁶ 574 ¹¹⁷	35.626	7.891,5	4285	751	30

Tablodan hareketle ifade edilebilecek en temel çıkarım güreş sporunu icra edenlere Ceyb-i hümayûn hazinesinden harcanarak en fazla ihsan dağıtılan dönemin Sultan III. Ahmed (1703-1730) zamanı olduğudur. Burada hemen belirtmek gerekiyor ki bu meblağların içerisinde duacılara verilmiş olan ihsanların

¹¹⁰ Belgede para birimi "cedid" olarak geçmektedir.

¹¹¹ Ceyb-i Hümayûn defterlerine göre II. Mustafa dönemi tez olarak çalışılmıştır. Buna göre bahsi geçen tezde güreşenler için verilen meblağ ile bu tezde tespit edilmiş olan tutar arasında farklılık vardır. Bahsi geçen o tez çalışmasında II. Mustafa döneminde pehlivanlara 99 kuruş 597 zolota ihsan olduğu beyan edilmiştir. Tabloda ise verilen bahşişlerin daha düşük olduğu görülmektedir. Bu farklılık pek çok sebepten ötürü kaynaklanmış olabilir. Fakat o çalışma sultanın dönemini daha spesifik ele aldığından dolayı güreşçilere verilen meblağın yekûnu ile ilgili itibar edileceklerin ön sırasında yer almalıdır. Bkz. Küçükali, *II. Mustafa Döneminde Ceyb-i hümayûn Hazinesi Masrafları*, s. 86.

¹¹² Zer-i Mahbub.

¹¹³ Zer-i Mahbub.

¹¹⁴ Zincirli.

¹¹⁵ Altın.

¹¹⁶ Zer-i Mahbub.

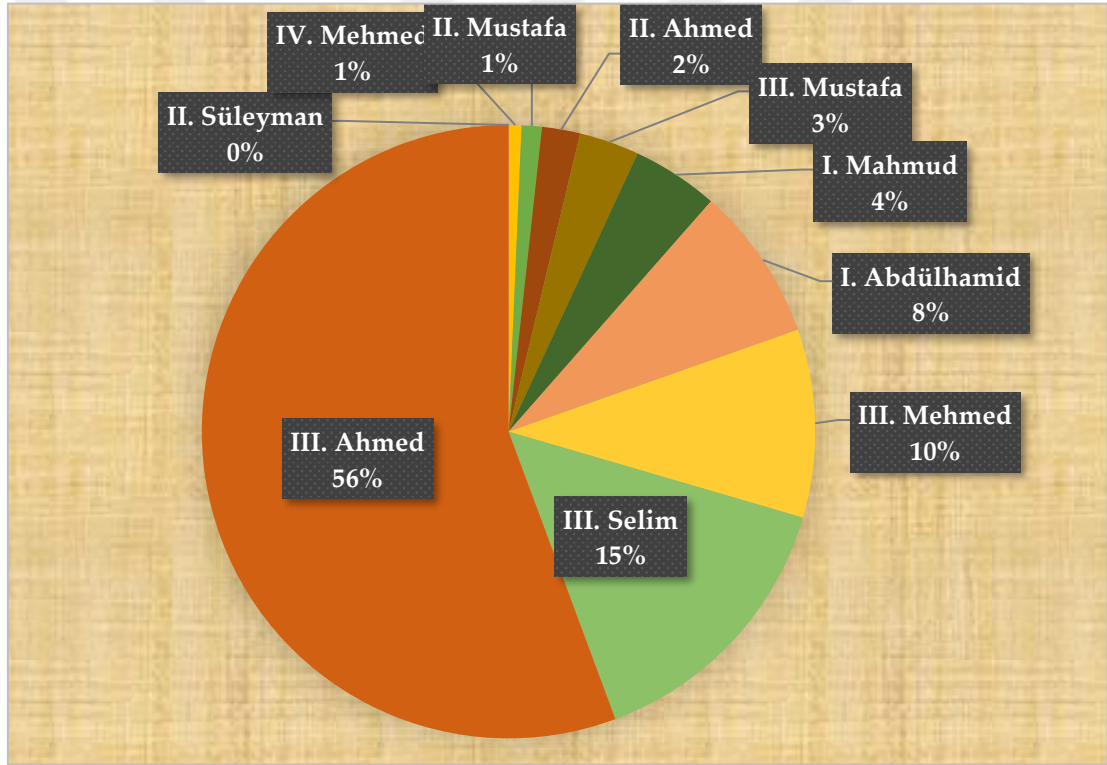
¹¹⁷ Zincirli.

tutarı da bulunmaktadır. III. Ahmed'den sonra pehlivanlara en fazla ihsanda bulunan padişahların sıralamasıysa şu şekildedir; III. Selim, III. Mehmed, I. Abdülhamid, III. Mustafa, II. Ahmed, IV. Mehmed, II. Süleyman ve II. Mustafa. Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi tarihi kapsamında önemli bir müddet boyunca (özellikle XVII. yüzyıldan itibaren modern dönemlere kadar) ekonomik dalgalanmalar yaşadığı bilinmektedir. Sultan III. Murad devrinden sonra özellikle para politikalarına daha ayrı bir önem vermeye başlayan Osmanlı devletinde kullanılan paraların cinsleri de yukarıda küçük bir parçası verildiği üzere büyük ölçüde bir çeşitliliğe sahiptir. Zer-i maubub ve zincirli gibi cinsler altın ailesine mensup birimler arasındadır. Kayıtlarda ekseriyetle para tipi belirtilmekle beraber, katiplerin herhangi bir ayrıma gitmeksizin yapılan bağışı tanımlamak adına bazen sadece altın kavramını kullanırlar geldikleri de olmuştur. Bu nedenle aslında padişah dönemlerinde detaylı bir tasniflendirme yapmak da mümkün olmamıştır. Ancak devir devir değişmesine karşın, Osmanlıların uygulamaya ve korumaya çalıştıkları para politikası, bu devrin Türk dünyasındaki ekonomik dalgalanmanın seyrini görece stabil tutabilmiştir. O vesileyle, bir padişahın devrinde yapılan harcamalar tek bir para tipi üzerinden tahmini olarak hesaplanabileceği gibi, defterler üzerinden incelenmiş olan devirde sultanların tamamının güreş için kendi ceplerinden ne kadar para harcadıkları da yine tek bir ekonomik birim altında toplanarak tahmini bir değerin ortaya çıkarılabilmesi imkânsız değildir. Ancak hemen belirtilmesi gereken husus, bu hesaplamaların sağlıklı olmadığıdır. Nitekim burada bir fikir edinilmesi gayesinden olarak tahminler üzerinden hesaplamalar yapılmıştır. Bu durum, ekonomi ve tarihi iktisad ilimleri üzerinde uzman kimselerce¹¹⁸ gayet basit karşılanacak, hiçbir şekilde kesin verileri yansıtmayacak türden amatörce bir yaklaşım olacağı gibi aynı zamanda ilerki dönemlerde ilgili ve benzer konularda çalışacak kimselere örnek olması ve fikir vermesi, dahası Osmanlıda sporun ve güreş idmanının öneminin ortaya konması bakımından bir o

---

¹¹⁸ Sadece iktisat tarihi camiasının en şöhret sahibi isimlerinden birisi olan Prof. Dr. Halil Sahillioğlu'nun Doktora tezi ve diğer çalışmaları dahi ele alındığı vakit tezde yapılan hesaplama ve ekonomik incelemelerin basit oldukları ve sadece fikir verme amaçlı olarak üretildikleri anlaşılacaktır. Bkz. Halil Sahillioğlu, *Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi 1640-1740*, İstanbul 1965.

kadar da önemli olarak görülmektedir. Sülüs ve para birimleri bugünün neredeyse kullanılmaktan imtina edilen tipteki ekonomik değerlere sahip metallerdir. Öyle ki, incelenen devirlerdeki tüm iktisadi birimlerin akçe üzerinden hesaplanması yoluyla incelenen sultanların kendi zamanlarında güreş adına sarf ettikleri değerlerin toplamı tahmini olarak ortaya konulabilir niteliktedir. Kendi arasında çoktan-aza doğru olacak şekilde sporun gelişimi maksadıyla öneminin de meydana çıkarılabileceği düşünülmektedir. Bu hesaptan yola çıkarak toplamda harcanan tüm paraların akçe usulü üzerinden çevrilen meblağın yekûn tutarı, 8 milyon 729 bin 384 akçe tutmaktadır. Peki hangi padişah döneminde kaç akçe güreş için bahşış olarak sarf edilmiştir? Bunu için hazırlanmış bir tablo aşağıda grafik şeklinde aktarılmıştır.

Grafik 2: Tahmini Değerler Üzerinden Hazırlanmış Olan Farklı Padişahların Zamanlarını Kapsayan Güreş İçin Harcanmış Bahşışları Gösterir Grafik

Söz konusu tablo, ortalama 8.5 milyonluk akçe¹¹⁹nin, padişahlarca harcanmış paraların yüzdelik dilime çevrilmiş şeklini göstermektedir. Tablonun bize aktardığı,

¹¹⁹ Ceyb defterlerinde çıkan güreş kayıtlarında verilen nakdi ihsanların toplamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, Osmanlı Devleti'nin 17. ve 18. yüzyıllarda yıllık gelir olan 100 milyon ve fazlası olan akçenin neredeyse %90'ı savaşlarda askeriye harcanmıştır. (Bkz. Ahmet Tabakoğlu, *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2012; Said Öztürk, "1042-1045/1632-35 Yıllarına Ait

neredeyse 4.5 milyon akçelik bağışlarıyla ilgili spora en çok Sultan III. Ahmed Han'ın alaka gösterdiğini ve desteklediğini ortaya koymuştur. Bu durum Lâle devrinde artan eğlence ve kültürel faaliyetlerle alakalı olabilir.

Lale Devri¹²⁰'nde sosyo-kültürel pek çok adım atılarak Osmanlı'nın motivasyonunun yüksek tutulması hedeflenmişti. Bu yüzden ki devlet büyük bir sosyal etkinlikler girişiminde bulunmuştu. Bu girişimden sportif etkinlikler arasından güreş sporu da payına düşeni almıştı. Lale devrinin getirdiği ortamın etkisiyle padişah güreş sporuna daha fazla zaman ayırabilmişti. III. Ahmed'in güreş sporuna görece daha fazla vakit ayırmasına dair mütalaaya neden oluştursan elbette yukarıdaki tablo uyarınca padişahın diğer sultanlara nazaran güreş sporu için daha fazla ihsanda bulunmasından kaynaklanmaktadır. Böylece III. Ahmed döneminde daha fazla güreş müsabakalarının yapıldığını ve dolayısıyla ihsanda bulunulduğunu belirtmek faydadan uzak olmayacaktır. Sultan'ın huzurunda güreşen pehlivanlara ilişkin literatürde de hayli bilgi vardır. Konu ile alakalı olarak Sultan III. Ahmed Han, yeniçeri ağası Çalık Ahmed Ağa'nın vermiş olduğu ziyafet için teşriflerinde tüm sanatkârlar gibi pehlivanlarda güreş oyunlarını icra etmişler. Güreşen pehlivanlara ve oradakilere padişah mesrur (sevinç, memnuniyet) olmaları için ihsanda bulunmuştur.¹²¹ Lakin bu noktada Sultanların taht yıllarının niceliğine dair verilerin varlığı da hesaba katılmalıdır. En basit şekliyle, 27 yıl hükümdarlık etmiş bir Sultanın sadece güreş için değil, aynı zamanda her kulvarda bahşettiği paraların toplamı elbette ki 2 yıl tahtta kalmış bir padişahunkinden fazla olmalıydı...

Bosna Eyalet Bütçesi", (ed. Güler Eren), *Osmanlı*, c. 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 158-168.) Böylelikle 212 yıllık süreçte karşılaşılan rakama kıyasla ihsanda bahşedilen meblağın genel olarak Osmanlı hazinesine yıllık giren ve çıkan bütçenin toplamına nazaran az olduğu göze çarpmaktadır.

¹²⁰ Lale devri 1718-1730 tarihlerinde yaşanmıştır. Devir Venedik ile imzanan Pasarofça Anlaşması (1718) ile başlamış ve 1730 Patrona Halil İsyanı ile sona ermiştir. Dönemin adlandırılmasıyla ilgili olarak Yahya Kemal Beyatlı, ilk defa yaygın olarak lale yetiştirilmesinden dolayı "Lale devri" tabirini kullanmıştı. Tarihçi Ahmed Refik Altınay ise 1913 yılında İkdâm gazetesinde ve yine onun tarafından hemen akabinde kitap başlığı olarak kullanılan bu isim Osmanlı literatüründe yaygınlık kazanmıştı. Bu tarihler arası Osmanlı'nın içinde bulunduğu siyasi olaylar nedeniyle askeri geri kalmışlığa karşı adımlar atılmıştı. Bkz. Abdülkadir Özcan, "Lâle Devri", *TDV.İA*, c. 27, İstanbul 2003, ss. 81-84; H. Mustafa Eravcı, İlker Kiremit, "Lale Dönemi ve Patrona Halil İsyanı Üzerinde Yeni Değerlendirmeler", *Tarih Okulu*, S. 8, İzmir 2010, ss. 79-93.

¹²¹ *Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116 / 1688-1704)*, (haz. Abdülkadir Özcan), TKK Yayınları, Ankara 2000, s. 262.

Hazırlanan tablodan ayrıca padişahlarca en fazla tercih edilen para türüne ilişkin bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Öyle ki, en fazla altın I. Abdülhamid döneminde kullanılmıştır. Ardından onu III. Mustafa, III. Ahmed ve II. Mustafa takip etmiştir. Kayıtlarda altından farklı kullanılmış olan para cinsi kuruştur. İhsanlarda en çok kuruş harcayan padişah III. Ahmed'dir. Harcanan kuruşların miktarındaki fazlalık oranı ile onu III. Selim, III. Mehmed, I. Abdülhamid, III. Mustafa, II. Ahmed, IV. Mehmed ve I. Mahmud takip etmiştir. Bahşedilen para cinslerinden altın ve kuruş ise Sultan II. Süleyman devrinde ihsan olunan meblağ türü arasında yer almamaktadır. O devrin Sultanı başış olarak sporculara sadece akçe dağıtmıştır.

Tablo 3: Mekânlara Göre Güreşçilerin Yıldan Yıla Aldıkları İhsanların Miktarı¹²²

Nu.	Yıl	Görev	Mekân	Çift	Meblağ
1	1685	Çukadar Ağa	Köşk	-	21 Kuruş
2	1685	Çukadar Ağa	Köşk	-	10 Kuruş
3	1685	Silâhdar Ağa	Köşk	-	6 Kuruş
4	1692	Çukadar	Kaimakam Sarayı	14	44 Zolota
5	1692	Silâhdar Ağa	Alay Köşkü	29	120 Zolota
6	1692	Silâhdar Ağa	Av Kapısı	6	18 Zolota
7	1695	Silâhdar Ağa	Menzilde	-	2 Altın
8	1695	Silâhdar Ağa	Alay Köşkü	-	15 Zolota
9	1698	Çukadar Ağa	Alay Köşkü	-	25 Zolota
10	1705	Silâhdar Ağa	Yalı Köşkü	-	78 Zolota
11	1705	Silâhdar Ağa	Yalı Köşkü	-	48 Zolota
12	1708	Silâhdar Ağa	İbrahimhazade Yalısı	6	18 Zolota
13	1714	Silâhdar Ağa	Vezir Bahçesi	29	87 Zolota
14	1740	Silâhdar Ağa	Yalı Köşkü	23	69 Zolota
15	1741	Silâhdar Ağa	Gülhane	3	9 Zolota
16	1744	-	Saray-ı Âtik	4	12 Zolota
17	1761	-	Gülhane (Bayram'da)	14	14 Altın Zer-i Mahbub (Galip) 28 Kuruş (Mağlup)
18	1765	-	Yalı Köşkü (Bayram)	5	5 Altın Zer-i Mahbub (Galip) 10 Kuruş (Mağlup)
19	1767	-	Saray-ı Âtik (Cuma Selamlığı)	13	13 Altın Zer-i Mahbub (Galip) 26 Kuruş (Mağlup)
20	1776	-	Yalı Köşkü	23	23 Altın Zer-i Mahbub (Galip) 46 Kuruş (Mağlup)
21	1776	-	Saray-ı Âtik (Bayram)	39	39 Altın Zer-i Mahbub 278 Kuruş (Mağlup) ¹²³
22	1780	-	Yalı Köşkü	43	43 Altın Zer-i Mahbub (Galip) 86 Kuruş (Mağlup)
23	1799	-	Levend Çiftliği	-	115 Kuruş
24	1800	-	Yalı Kasrı	-	282,5 Kuruş
25	1800	-	Rami Çiftliği	-	172,5 Kuruş
26	1802	-	Kavak Sarayı	-	157,5 Kuruş

¹²² BOA, TS.MA. d. 2344/157; BOA, TS.MA. d. 2353/66; BOA, TS.MA. d. 2350/3; BOA, TS.MA. d. 2350/8; BOA, TS.MA. d. 2352/295; BOA, TS.MA. d. 2352/314; BOA, TS.MA. d. 2352/330; BOA, TS.MA. d. 2353/72; BOA, TS.MA. d. 1067/1; BOA, TS.MA. d. 2406/29; BOA, TS.MA. d. 2412/79; BOA, TS.MA. d. 2421/57; BOA, TS.MA. d. 2421/59; BOA, TS.MA. d. 117/1.

¹²³ Tek bu kayıttan muhtemel ki güreş etkinliğinin bayram olması münasebeti ile 39 çift pehlivan için iki ayrı duacı kul ile müsabaka yönetilmiştir.

Hazırlanmış olan tablo başta ekonomik unsurlar olmak üzere pek çok değerlendirmenin yapılabilmesine imkân vermektedir. Ekonominin yanısıra unsurlardan bazıları mekân, yıldan yıla devletin iktisadiyatı veyahut ilgili alanlarda güreş etkinliğine dair önem arz eden hususların tespitini mümkün kılmaktadır. Misal, yukarıdaki satırlarda kaydı verildiği üzere 1800 yılına ait iki örneğin kıyaslanması dikkati çekenler arasındadır. Ayrıca bu örneklerde mekânın ve meblağın farklı olması güreşin önemine dair bir değerlendirme yapılabilmesini sağlamaktadır. O yılda Yalı kasrındaki pehlivanlara 282,5 kuruş verilmiş olması yine aynı vakitte Rami çiftliğinde güreşenlere ise 172,5 kuruş ihsan edilmesi hangi mekânın güreş babında öncelikli olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Nitekim bu çağdaki ekonomik öğelerin birbirleriyle tutarlı olduğu düşünülmektedir. Bu vesileyle daha çok paranın bağışlandığı mekânın diğerine nazaran fazlasıyla önemli olduğu çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Şöyle ki ekonomik unsurların paralel olduğu şu zaman diliminde daha çok ihsan yapılmış olan Yalı Kasrı pehlivanların perspektifinden güreş camiası için bahse konu çağda daha mühim ve popüler bir mekân olarak görülmektedir. Unutulmaması gerekense güreşen kimselerin sayısıdır. Çünkü, Yalı kasrında daha çok para dağıtılmış olması orada güreşen çiftlerin sayısının fazla olduğu anlamına gelebilir. Bu durumda Yalı Kasrının Rami Çiftliğine göre önemli bir mekân olduğu çıkarımını yapmak doğru olmayacaktır. Ancak değişkenler, ölçütler ve etkenler vasıtasıyla değerlendirmeleri ortaya koymak mümkün iken aynı hususlar çıkarımların netliğini de sarsabilmektedir.

Tablodaki verilerden hareketle bir diğer örnek 1776 senesi ele alınarak değerlendirilmiştir. O yıllarda mekân ve ekonomik açıdan bir değerlendirme yapılması hususunda bu örnek, kayda değer özellik taşımaktadır. Şöyle ki, yukarıdaki satırlarda o yılda spor etkinliğini yerine getirenler için rutin ihsan prosedürünün dışına çıkmıştır. Yani güreş müsabakasında galip gelene 1'er altın, mağlup olana ise 2'şer kuruş bağışta bulunulmuştur. Fakat burada aldanılmaması gereken husus verilen meblağın türüdür. Dönemin tedavülündeki rol oynayan para cinsine bakacak olursak farklı türler görülse bile prosedürün aynıyla işler nitelikte

olduğu görülmektedir. Nitekim defterlerde ihsanın meblağ bazındaki işleyişi devam etmektedir. Söz konusu yılda dikkatin çekilmesi gereken bir diğer husus ise spesifik zaman dilimidir. Yani Saray-ı Âtik'e bayram günü biniş suretiyle giden padişahın kendisi için hususi olarak hazırlanmış güreş sporu seyrü temaşa edilmiş ve o etkinlikteki pehlivanlara sultan gönlünden kopan meblağları bahşiş olarak vermiştir. Aynı ayrı aylarda yapılan binişler akabinde mekân ve günün önemi¹²⁴ değişiklik gösterebilir padişahın kullarına verdiği ihsan değişmemiştir. Böylelikle dönemin padişahı yer, mekân ve zaman gözetmeksizin sportif etkinlik içerisinde güreşi icra eden pehlivanlara sunduğu meblağlarda bir değişiklik görülmemiştir. Öyle ki, bu gibi unsurlar sultanın ihsanı hak eden kullarına vereceği meblağın değişmesine etki etmemiştir. Kayıtlardan seçilen örneklerle tablonun oluşumu sağlanmış ve o örneklerden 1692'den 1741'e kadar sultanın teşrif ettiği mekânlarda ihsanı bir aracı vasıtasıyla sahibine ulaştırdığı anlaşılmaktadır.

Defterlerin envanterinde rastlanılan ilk güreş kayıtlarında mekân, yıl ve meblağ belirtilmiştir. Tabloda ilk sıralarda yer alan kayıtlar bunu destekler niteliktedir. Fakat güreşen çiftlerin sayısı verilmemiştir. Daha sonraki kayıtlardan örnekle güreşçi pehlivanların açık açık isimleri dahi zikredilmiştir. Bu durum güreş hususunda ilk karşılaşılan kayıtların perspektifinden geniş bilgi vermemektedir. Ama değerlendirmede tahmin yürütebilmek açısından geniş bir saha sunmaktadır. Yani güreşçilerin sayılarının verilmemiş olması verilen meblağın nasıl bir prosedür takip ederek dağıttıklarını belirsiz kılmıştır. Aynı durum 1799 yılı ve sonrası içinde geçerli olmuştur. Kayıtlarda görülen o ki güreşen çiftlerin belirsizliğinin ardından birde padişahın aracı kulları da zikredilmemiştir. Hemen akıllara gelen sorular "acaba kâtip yazabilecek durumda değil miydi?" - "Kâtip neden o hususları yazıya geçmemiştiniz?" yoksa "ihsan sahiplerine aracısız mı tahsis edildi?" şeklindedir. Bu gibi örnekler ilgili çıkarımların yapılabilmesini ve o soruların sorulabilmesini mümkün kılmaktadır.

---

¹²⁴ Yalı Köşkü'nde ki çoğu kayıta olduğu gibi herhangi bir sebepten ötürü düzenlenmiş olan merasim iken Saray-ı Âtik'te düzenlenen merasim bayram günü yapılmıştır. İki kayıt arasındaki verilmek istenen fark budur.

Tablonun geneline bakıldığı zaman ihsanlar zolota olarak verilmekle birlikte cinsi çeşitlilik göstermektedir. Bu durum devletin sosyal hayatta kullandığı paraların farklılık gösterdiğine işarettir.

III. BÖLÜM: GÜREŞ, GÜREŞÇİLER VE SULTANLAR

A. Padişahlar ve Güreşçiler

Osmanlı'ya mensup hemen hemen herkes savaş antrenmanı veyahut fiziki beceri kazanabilmek için birçok talimle hemhal olmuştur. Güreş sporu halk ve padişah tarafından sevilen bir idmandı. Osmanlı Devleti'nin varlığını devam ettirdiği süre zarfında o spor tepeden aşağı herkes tarafından yaygın bir biçimde yapılmıştır. Devletin tebaasının kendini geliştirebilmesindeki sebeplerin başında sportif faaliyetler gelmektedir. Osmanlı fertlerinin bu sporu daha iyi icra etmeleri ve bu hususta eğitim görebilmeleri için padişahlar kendi dönemlerinde bir eğitim-talim kurumu olan "güreş tekkeler"ini açtırmışlardır. Böylece güreş sporu daha yaygın bir şekilde yapılabilme fırsatı bulmuştur. Sultanlar güreşçileri devlet kadrolarında kendi himayelerine almışlar ve aynı zamanda onları kendinelerine yar ve yaren olmaları için koruma olarak sarayda istihdam etmişlerdir. Görülen o ki bu spor dalı Osmanlı Devleti'ndeki sportif etkinlikler arasında önemli bir yere sahiptir. Bu ve bu gibi sporlar neticesinde vasıflı bireyler yetiştirilmiştir. Böylece bu kalifiye / vasıflı fertler hem seyfiyeye hem de saray erkanında gerekli güvenliği sağlayacak nitelikli eleman ihtiyacını karşılamıştır.

On padişah devrine ait çıkan kayıtların tasnifiyle, onlar tarafından bağışlanmış olan meblağların incelendiği konunun ilk örneği Sultan III. Mehmed'e aittir. Padişahın döneminde sadece bir kayıt ile karşılaşılmıştır. Tek bir kayda rağmen pehlivanlara verilmiş olan tutarın diğer kaydı bulunan padişahların vermiş oldukları meblağın kaydına nazaran o miktarın fazla olduğu tespit edilmiştir. Hemen burada belirtilmesi gereken bir diğer husus incelenen kayıtlarda olduğu gibi kimi zaman bahşedilen ihsanların ayrı ayrı ve isim isim olması yerine toplu bir şekilde verilmiş olduğudur. III. Mehmed dönemindeki ihsan olunmuş bu meblağ 7.000 kuruştur. Söz konusu para farklı zaman dilimlerinde, muhtelif yerlerde güreşmiş ve söz konusu arşiv verisinde dahi muğlak olan ihsan sahiplerine dağıtılmıştı. Şöyle ki, kayıтта pehlivanlara 7.000 ibaresi kullanılmış olup başkaca bir

detayın arşiv verisi tarafından paylaşılmaması bu yorumu geçerli kılabilmiştir. Kaydın içerisinde bulunduğu defterde yer edinmesinin nedeniyse o kimselerle ilgili tutarın Mart-Nisan 1600 tarihinde ödenmiş olmasından kaynaklanmıştır.¹²⁵

Sultan III. Mehmed'den sonra Ceyb defterlerinde bir güreş kaydına rastlamak adına bir yüzyıldan daha uzun bir vakit beklenmesi gerektiği gibi, üstelik adaşı olan IV. Mehmed'in de tahta çıkmasını beklemek gerekecekti. IV. Mehmed zamanında güreşçi pehlivanlara ait 36 kayda rastlanmıştır. Bu belgeler içinde padişahın çeşitli yer / mekânlara gittiği de anlaşılıyordu. Sultanın teşrif ettiği mekânlar: Köşk, Mahal köprüsü, Ok meydanı, Yeniçeri ağasının çiftliği, Eyyüb'de vezir yalısı, Mir Ahur köşkü, Beşiktaş, Baruthane, Yalı köşkü ve Eyyüb yalısı olmuştur. Güreşçilerse hünerlerini padişahın teşrifi ile artık huzur kabul edilen bu alanlarda icra etmişti.¹²⁶

Tablo 4: IV. Mehmed'in Güreş İçin Teşrif Ettiği Mekânlar

Köşk	9
Mahal Köprüsü	1
Ok Meydanı	2
Yeniçeri Ağasının Çiftliği	1
Eyyüb'te Vezir Yalısı	1
Mir Ahur Köşkü	1
Beşiktaş	2
Baruthâne	5
Yalı Köşkü	8
Eyyüb Yalısı	5
___ Köyünde	1
___ altındaki Köşk	1

Tabloda padişahın hangi mekâna kaç defa gittiğinin listesi ve sayısı verilmiştir. Böylece dönemde çeşitli sebeplerden ötürü gittiği yerler arasında köşk, diğerlerine nazaran en fazla teşrif ettiği mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹²⁵ BOA, TS.MA. d. 10457/15.

¹²⁶ BOA, TS.MA. d. 2344/157; BOA, TS.MA. d. 1057/1.

Bir diğerk teŒirfin fazla olduğu mekânsa yalı köŒküdür. Buradan anlaşılıyor ki bahsi geöen sultan zamanında en fazla rağbet edilen mekânlar KöŒk¹²⁷ ve onu takip eden Yalı KöŒkü olmuştı. O yerleri sultan teŒirfi ile Œereflendirmiş ve kendisi için hazırlanan gösterileri seyretmiştir. Ardından tabloda verilen on iki mekânda güreŒçilere ve duacılarına sundukları gösterileri ve maharetleri için toplam 465,5 kuruŒ ihşanda bulunmuştı.

IV. Mehmed döneminde güreŒ sporu namına icra olunan ve bilgilerine ceyb defterleri vesilesiyle haiz olunan veriler için aŒağıda yer alan tablo hazırlanmıştır (bkz. Tablo V). Bahse konu olan tablo, Sultan Mehmed'in saltanatı dahilinde, defterlerde yer alan güreŒ sporuyla ilgili bir aylık bir zaman dilimini kapsayan masraf dökümünü içermektedir. Œöyle ki söz konusu tablo aynı zamanda defterlerin bünyesindeki mevzu bahis aktivitenin kaydının tutulma presödürünü de göstermektedir.

Tablo 5: IV. Mehmed Dönemi GüreŒ Sporı Hususunda Bir Aylık Masraf Dökümü

Cemaziye'l Evvel 1096 (Nisan 1685) ¹²⁸				
Gün	Mekân	GuruŒ	Zolota	Altın
3	KöŒkte güreŒen pehlivanlara ve duacıya ukadar ağa kulları marifetiyle verilen	20	-	-
10	KöŒkde güreŒen pehlivanlara ukadar ağa kulları marifetiyle verilen	17	-	-
12	KöŒkde güreŒen pehlivanlara ukadar ağa yediyle verilen	16	-	-
15	KöŒkde güreŒen pehlivanlara ve duacıya ukadar ağa yediyle verilen	21	-	-
18	KöŒkde güreŒen pehlivanlara ukadar ağa kulları yediyle verilen	19	-	-
20	KöŒkde güreŒen pehlivanlara ve duacıya ukadar ağa kulları marifetiyle verilen	18	-	-
26	Mahal köprüsü üstündeki evde güreŒen pehlivanlara ukadar ağa marifetiyle	17	-	-

¹²⁷ İsmi belirsiz.

¹²⁸ BOA, TS.MA. d. 2344/157.

	verilen			
27	Köşkde güreşen pahlivanlaraçukadar ağa marifetiyle verilen	10	-	-
29	Köşk önünde güreşen pehlivanlara ve duacıya darüssaade ağası marifetiyle verilen	9	-	-
30	_____ altındaki köşkte güreşen pehlivanlara ve duacıya silahdar ağa maarifetiyle verilen	6	-	-

Tabloda görüldüğü üzere padişahın güreşçiler için bir aylık masraf dökümünün verileri aktarılmıştır. Ayrıca padişah için düzenlenen merasimlerde güreşen pehlivanlara nasıl bir prosedürle ihsan buyrulduğu görülmektedir. Örneği verilen ay boyunca ihsan için kullanılan para türü tespit edilebilmektedir. Bu ayda ihsanların tamamen kuruş olarak dağıtıldığı görülmüştür. Bahsedilen ay süresince padişah on gün boyunca at üzerinde merasimleri teşrif etmiştir. Binişlerde üç ayrı mekân gösterilere ev sahipliği yapmıştır. En çok rağbet görülen ve teşrif edilen mekân köşk olmuştur. Tez kapsamında bahse konu köşk, yalı köşkü, saray ve kasır şeklinde ifade edilmiş olunan mekânların büyük bir çoğunluğunu niteleyen sıfatlar kimi zaman defter kayıtlarında yer almamaktadır. Şöyle ki, Sultan'ın teşrif buyurmuş oldukları yer o yapının hangi tipte bir bina olduğunu bizlere haber etmekle birlikte, tam manasıyla İstanbul'un neresinde olduğuna dair bilginin olmadığı yerlerdir. Dolmabahçe Kasrı, Sadabâd Köşkü veyahut da Gülhane gibi belirli yerlerin yanı sıra Osmanlı katibinin o yapının adını yazmadığı zamanlarda olabilmektedir. O nedenle yukarıda yer alan tablo kapsamında ifade olunmuş bulunan köşkların, sadece o yapının hangi tipte bir bina olduğunu simgeleyen sıfat olduğu unutulmamalıdır. Ancak bu tarz incelemelerin çalışma kapsamında incelenmiş bulunan tüm belgelerde geçerli olmadığını belirtmek gerekiyor.

Padişahın, her ayın 29. ve 30. günlerinde yaptığı teşrifler hariç, diğer günlerde ihsanı sahibine ulaştırılan aracısını Çukadar Ağa olarak sabit tutmuştur. Fakat 29'unda yine merasimin aynı mekânda olmasına rağmen Darüssaade Ağası'nın aracı olması dikkat çekicidir. Bu durum Çukadar Ağa'nın o gün

merasime katılmaması sebebiyle vekaleten Darüssaade Ağası'nın görevi icra ettiği çıkarımını mümkün kılmaktadır. İncelenen arşiv vesikalarından hareketle bir sonraki güreş kayıtlarıysa II. Süleyman zamanına ait olanlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

II. Süleyman döneminde defterlerde bir adet kayda rastlanmıştır. 7 Nisan 1688'de cüceler güreşmişlerdir. Güreşenlere sultan tarafından ihsan olunan meblağ 1000 cedid akçe olmuştur.¹²⁹ Burada, Sultan Süleyman zamanına ait bir kaydın olmasından ziyade, güreşen sınıfın cüceler olması da dikkati çeken diğer bir husus olarak karşılaşılmıştır.

Tek bir kayda rastlanmasının çeşitli sebepleri olabilir. Osmanlı devletinin 16 yıl boyunca hesaba katılmayacak kadar çok kilometrekareyi içerisine alan bir savaş sahasında birden çok devletle savaşıyor olması, o zaman dilimi içerisinde belki de bir tanesi olmakla beraber en kapsamlısı şeklinde düşünülebilir. Örneğin o devir içerisinde yer alan 1688 yılında gerçekleştirilen Belgrad kuşatması¹³⁰ halkın devlet erkanının ve padişahın cirit sporunu veya benzer sporlarını unutmuş olmasını simgeleyebilir. Sonuçta Osmanlı o yıllarda topyekûn savaştadır. O gibi zaman dilimlerinde ülkede yaşayan kimselerin bu tarz kültürel ve sportif faaliyetleri icra edememeleri gayet doğaldır. Bu nedenle de Sultan II. Süleyman döneminde (1687-1691) memleketin savaşta olmasından ve benzer pek çok durumdan dolayı ceyb defterlerinden kayıtların çıkmaması veya sayılarının az olması anlam kazanacaktır.

Vesikalarda 1691-1695 tarihleri aralığında 7 kayıt ile karşılaşılmıştır. Sultan kendisi için hazırlanan merasimlere giderek o mahali şereflendirmiştir. Bu 7

---

¹²⁹ BOA, TS.MA. d. 1057/1, 5 Rebiülahir 1099, Pazar.

¹³⁰ 1683-1699 Yılları arasında vukubulan Osmanlı-Kutsal İttifak Savaşı'yla ilgili olarak detaylı bilgiler için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 3, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2007, ss. 547-570; John Stoye, *Viyana Kuşatması*, (çev. Derin Türkömer), Doğan Egmont Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2011; Andrew Wheatcroft, *Kapıdaki Düşman: Habsburglar ile Osmanlıların Avrupa Mücadelesi*, (çev. Neşenur Domaniç), Doğan Egmont Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2012; Meryem Kaçan Erdoğan, *II. Viyana Kuşatması*, (Basılmamış) Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001.

kayıttan hareketle sultanın teşrifte bulunduğu mekânlar arasında Alay Köşkü, Kaimakam Sarayı ve Av Kapısı bulunmaktadır.¹³¹

Tablo 6: II. Ahmed Zamanı Güreş Etkinliğinde İhsan Dağıtılan Mekânlar

Alay Köşkü	3
Kaimakam Sarayı	1
Av Kapısı	2

O dönemde toplam yedi kayıt içerisinde güreşçi pehlivanlar ve duacıları maharetlerini sergilemişlerdir. Sultan izlediği bu gösteriler için oyunu icra edenlere kendi ceybinden 820 kuruş, 202 zolta masraf etmiştir. Kullarına ihsan için tercih ettiği paranın türü kuruş ve zolota olmuştur. Ayrıca II. Süleyman (1687-91) devrine benzer bir şekilde olmakla beraber onun ki kadar az olmamasına karşın Sultan Ahmed zamanında yer alan kayıtların azlığının, Büyük Savaş'ın devam ettiği yıllar olması da vurgulanabilir.

¹³¹ BOA, TS.MA. d. 2348/1; BOA, TS.MA. d. 2353/66; BOA, TS.MA. d. 2352/293; BOA, TS.MA. d. 2352/294.

Tablo 7: II. Ahmed Dönemi'nde İcra Edilen Bir Huzur Güreşi Müsabakasına Ait Veriler¹³²

H. 5 Zilhicce 1104' de Kaimakam Sarayı'nda Huzur Güreşi			
Güreşen Çiftler		Güreşçilere Verilen Meblağ	Duacıya Verilen Meblağ
Pehlivan Mehmed	İdris	Güreşen pehlivanlardan galip gelenlere 2'şer ve mağlup olanlara ise 1'er zolota ihsan verilmiştir.	Güreş esnasında pehlivanların duacısı da 2 zolota alarak ihsana mazhar olmuştur.
Bostancı Ali	Çolak		
Ustazâde	Kölemanlı? Mustafa		
Kara Bayır	Uzun Mustafa		
Ahur Köylü Kara Mustafa	Kara Bekir		
Kölemanlı Hüseyin	Çukalı Nefer		
Yakub	Adalı Hasan		
Suhte	Ali		
Halil	Edirneli İbrahim		
Çirmenli Ali	Hüseyin		
Çorlulu Hüseyin	Edirneli Mustafa		
İdris	Salih		
Edirneli Hasan	Diğer Hasan		
Ali	İbrahim		
		Yekûn	
		44 Zolota	

Tabloda görüldüğü üzere güreşçilerin aldıkları ihsanlar, meslekler, lakapları ve ihsanın prosedürüne kadar birçok bilgi Ceyb-i Hümâyun defterlerinde kendilerine yer bulmuşlardır.

¹³² BOA, TS.MA. d. 2353/66.

Tablo 8: Av Kapısı'nda Yapılan Güreş Müsabakasına Ait Veriler¹³³

13 Ağustos 1693'te Av Kapısı'nda Huzur Güreşi			
Güreşen Çiftler		Güreşçilere Verilen Meblağ	Duacıya Verilen Meblağ
Ali	Manavzâde	Güreşen pehlivanlardan galip gelenlere 2'şer mağlup olanlara 1'er zolta ihsan olunmuştur.	Bu güreşin duacası olan görevliye ise 2 zolta ihsan olunmuştur.
Mustafa	Kara Mehmed		
Mafacan	Hüseyin		
Ahmed	Ali		
Receb	Mehmed		
Halil	Yakub		
Yekûn			
			20 Zolota

II. Ahmed (1691-95) dönemi yapılan huzur güreşlerindeki mekânların ve meblağların ceyb defterleri bünyesinde nasıl ve ne şekilde tutulduğu yukarıdaki tablolarda aktarılmıştır. Bu tablolarda defterlerin yıl ve ay zikredildikten sonra günbegün kayıtların tutulduğu yani kronolojik sıra ile düzenlendikleri görülmektedir.

II. Mustafa (1695-1703) döneminde icra edilen sportif faaliyetler arasında güreş sporuyla ilgili 10 adet kayda rastlanmıştır. Bu kayıtlar içerisinde padişahın biniş suretiyle teşrif ettiği yerler arasında Tersane bahçesi, Bahariye menzili, Yalı köşkü, Eski saray yalısı, Alay köşkü yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda huzur güreşlerine ev sahipliği yapan yerlere ne denli öncelik verildiği sunulmaya çalışılmıştır.¹³⁴

Tablo 9: II. Mustafa'nın Güreş Oyunları İçin Teşrif Ettiği Mekânlar.

Tersane Bahçesi	1
Bahariye Menzili	2
Yalı Köşkü	2
Eski Saray Yalısı	1
Alay Köşkü	1

¹³³ BOA, TS.MA. d. 2353/66.

¹³⁴ BOA, TS.MA. d. 2350/3; BOA, TS.MA. d. 2350/5; BOA, TS.MA. d. 2350/7; BOA, TS.MA. d. 2350/8; BOA, TS.MA. d. 2352/295.

Bu dönemde Bahariye Menzili ve Yalı köşkü diğer mekânlara nazaran iki katı daha fazla tercih edilmiştir. O tarihte güreş etkinliğiyle hünerleri ve kabiliyetlerini gösteren güreşçi pehlivanlara ve duacılarına toplam 236 zolota, 10 altın ihsan buyrulmuştur. İhsan olunan meblağ ise padişahın şahsi hazinesine gider masrafı olarak kaydolunmuştur.¹³⁵

Sultan III. Ahmed saltanatında ceyb-i hümâyûn defterlerinin sondaj metoduyla taranması akabinde güreş sporu hakkında elde edilen kayıt sayısı 221'dir. Bu aktivite icra edilirken padişah değişik yer-mekânlara teşrif ederek orada güreş sporunu icra edenlere maddi ihsanlarda bulunmuştur Biniş suretiyle maiyeti ile birlikte teşrif ettiği bu mekanlar şunlardır: Yalı Köşkü, Ali bey köyü, Cirid köşkü, Çimşirlik, İbrahimhazade yalısı, Kaimakam (Ali Paşa) Sarayı, Baruthane, Kağıthane, İncili Köşk, Topkapısı, Kara ağca, (Darüssaade) Köşkü, Maktul yalısı, Yeni köşk, Gülhane, Topkapı'da Ağa meydanı, Taşlıburun, Harem-i Hümayun*, (Has Oda) köşkü, Çadır Köşkü, Safa Köşkü, Kozbekçiler, Çadırlarda, Yalı**, Damat Paşa sarayı, Eski Sarayı, Ağa köşkü, Kum köşkü, Amediye köşkü, Paşa Sarayı, (Sultan) Sarayı, (Paşa) Sarayı, Bostancı başı kulları yerinde, Cedit yalı, Avkapısı, Ahır köyü, İbrahim Paşa sarayı, Otağ hümayun, Canlı kasrı, Yalı kasrı, Dolmabahçe kasrı, Göksü kasrı, Ok meydanı, (Paşa) Yalısı, Beşiktaş köşkü, Sepetçiler köşkü, Saray-ı Âtik, (Bostancılar) köşkü, (Sadrazam kulları) yalısıdır.

Defterin bünyesinde dönemin padişahına ait kayıt sayısının diğer padişahlara nazaran bir hayli fazla olması nedeniyle güreşçi pehlivanlara ihsan buyurulan mekânların sayısında yukarıda zikredildiği üzere aynı oranda fazla olduğu görülmektedir. Bu nedenle o günün "padişah acaba nerede?" sorusunun resmî yanıtının bir bilançosu niteliğinde olan ve Sultanın teşrifiyle şereflenen mekânlara dair aşağıda verilmiş olan tablo, zihinlerdeki sorunsalın çözülmesine de yardımcı olacaktır.

---

¹³⁵ BOA, TS.MA. d. 2350/3; BOA, TS.MA. d. 2350/5; BOA, TS.MA. d. 2350/7; BOA, TS.MA. d. 2350/8; BOA, TS.MA. d. 2352/295.

* Bu teşrfî buyrulan mekân belgelerinde Harem-i Şerif şeklinde de geçmektedir. Her iki kayıta da kastedilen aynı mekânın simgelenmesidir.

** Vesikada Defterdar İskelesinde yeniden yapılan yalı şeklinde geçmektedir.

Tablo 10: III. Ahmed'in Güreş İçin Teşrif Ettiği Mekanlar

Yalı Köşkü	46
Alay Köşkü	23
Canlı Kasrı	10
Kozbekçiler	11
Harem-i Şerif	5
Eski Saray	7
Otağ Hümayun	6
Topkapı	6
(Kaimakam) Ali Paşa Sarayı	8
Çadır Köşkü	5

Padişah zikredilen mekânlara gitmesiyle orada kendisi için hazırlanan çeşitli faaliyetler arasından tezin konusu olan güreş etkinliği için güreşçilere ve onların duacılarına ihsanda bulunmuştur. Arşiv vesikalarında karşımıza çıkan güreşçiler için “galip”, “mağlup” ve “duacı” kulları üçlüsü ekseninin dışına çıkan bir unsurla da karşılaşmıştır. Bu ekseni genişleten kavram “güreşçi ustaları”¹³⁶dır. Bundan önceki padişahlarda zikredilmese de bu dönemde bahsedilen güreşçilerin ustalarına da onlarla birlikte ihsan verilmiştir. Bu dönemde padişahın yaptığı 221 biniş ile teşrif ettiği mekânlarda 12.192,5 kuruş, 9.004 zolota, 26 altın, 10 para, 45 akçe ve 11 sülüs padişahın hazinesinden harcanmıştır. Buradan hareketle padişah güreşçi kullarına ihsan-ı hümayunda bulunurken en fazla tercih edilen para türü *kuruş* olmuştur. Bu dönemde dikkatleri üzerine en çok çeken husus verilen ihsanın diğer sultanlara nazaran fazla olmasıdır. O nedenle genel ahvali göz önünde bulundurmak faydalı olacaktır. Bahse konu devrin siyasi başarısızlıklarının fazla olması sultanın devlet adamlarının aracılığıyla Osmanlıyı rahatlatmak ve eğlendirmek amacını güttüğü savını dillendirmek yanlış olmasa gerektir. Bu doğrultuda sosyo-kültürel etkinliklere bol bol yer verilmiştir. O dönemde yapılmak istenen her yönüyle sosyal kaynaşma ve motivasyon depolama etkinlikleri 19.

¹³⁶ Osmanlıda güreş aktivitesine katılan güreşçi gençlerin kendilerine örnek aldıkları ve hoca olarak kabul edip kendilerini eğittikleri ustaları vardı. Bu usta-çırak ilişkisi de yine kendi içerisinde belli kriterler taşımaktadır. Bu usta ve usta-çırak kriterleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, ss. 73-75.

yüzyıl tarihçileri tarafından “Lâle Devri” olarak adlandırılmıştır. Hemen ardından siyasi çekişmelerin ve Lâle devrinde başlatılan ıslahat hareketlerinin devam ettiği I. Mahmud (1730-54) dönemi ele alınmıştır.

I. Mahmud döneminde sosyal ve siyasi ıslahatlar yapıldığı aşikârdır. Sosyalleşme manasında ise sportif etkinliklere yer verilmiş olunması aynı aşikârlık kavramının içerisinde yer edinmiştir. Bu devirde güreş müsabakalarına ait ceyb defterlerinde 34 kayda rastlanmıştır. Bu kayıtlar mukabilinde sultanın güreşçi kullarına ihsan buyurduğu mekânlar Yalı köşkü, Topkapı, Çimşirlik, Gülhane, Mahcubiye, Ağa bahçesi, Sadabad, Saray-ı Âtik (Eski Saray) ve Topkapı Kasr-ı hümayûnudur. Ayrıca padişahın mekân belirtilmeksizin onun huzurunda yani Huzur-u Hümayun’da vuku bulmuş müsabakalar da burada zikredilmelidir. Bu mekânların padişahın at binerek şereflendirdiği yerlerin tablosu aşağıda verilmiştir. Böylece sultanın en çoktan en aza doğru hangi mekânlarda boy gösterdiği ortaya konmaya çalışılmıştır.¹³⁷

Tablo 11: I. Mahmud’un Güreşen Pehlivanları İzlediği Mekânlar

Yalı Köşkü	12
Topkapı	1
Çimşirlik	1
Gülhane	10
Mahcubiye	3
Ağa Bahçesi	1
Sadabad	1
Saray-ı Âtik (Eski Saray)	1
Topkapı Kasr-ı Hümayûn	8
Huzur-u Hümayûn	4

1740-1745 yılları kayıtlarından hareketle çıkarılan tabloda sultanın en fazla maiyetiyle şereflendirdiği yerler arasında Yalı Köşkü, Gülhane ve Topkapı Kasr-ı Hümayûn ilk sıralarda yer alır. Bu dönemde sultanın en fazla teşrif ettiği bu mekanlar merasimlere ev sahipliği yapmıştır. Padişah geldiği bu mekânlarda

¹³⁷ BOA, TS.MA. d. 1067/1.

kendisi için hazırlanmış olan gösterileri seyretmiştir. Bunun akabinde güreşçi kullarına takdim ettiği ihsanlar olmuştur. Bu 5 yıl boyunca pehlivanlara toplamda 1,063 zolota, 41 kuruş harcanmıştır.

III. Mustafa'nın saltanatı esnasında sultan kendisi için hazırlanmış eğlence gibi merasimlere maiyeti ile birlikte teşrif etmiştir. Defterlerde bu padişah dönemine ait 31 kayıt tespit edilmiştir. Bu kayıtlarda görüldüğü üzere Sultan bizzat Yalı Köşkü, Gülhane, Saray-ı Âtik, Huzur-u Hümayûn ve Sultan Ahmed'e at üzerinde giderek söz konusu Osmanlı yapılarını şereflemiştir. Gösterilere veyahut merasimlere ev sahipliği yapan mekânların önemi aşağıdaki tablo vasıtasıyla anlaşılmaktadır.

Tablo 12: III. Mustafa'nın Binişle Teşrif Ettiği Mekânların Listesi

Yalı Köşkü	10
Gülhane	10
Saray-ı Âtik	10
Huzur-u Hümayun	1
Sultan Ahmed	1

Sultanın teşrif buyurduğu bu yerler arasından sıralamada ilk üçte bulunan yerlere padişah 10'ar kez gitmiştir. Söz konusu mekanlar, padişahın oraya gittiği zaman organize edilen spor müsabakalarına eşit sayıda ev sahipliği yapmışlardır. Sultan III. Mustafa zamanında padişahların mekanlara gidişlerindeki sayıda değişiklikler yaşandığı da görülmüştür. III. Mustafa'dan evvelki sultanlar o gibi etkinlikler için çok daha fazla sayıda farklı mekânı şereflemiştirken, Sultan Mustafa döneminde çeşit bakımından gidilen yapıların sayısında azalma olduğu görülmüştür. Söz konusu azalmaya karşın Sultan elbetteki huzurunda sergilenen müsabakalar için ödüllendirilmelerde bulunmaya devam etmiştir. Böylelikle güreş gösterisini icra edenlere toplam 236 zolota, 10 altın ceyb-i hümayûndan masraf edildiği tespit edilmiştir.

Ceyb bünyesinde güreş sporu için I. Abdülhamid dönemine ait 59 kayıda rastlanmıştır. Padişahın maiyeti ile giderek şerefleştirdiği yerlerse şunlardır: Sultan

Ahmed Camii, Yalı Köşkü, Saray-ı Âtik, Dolmabahçe, Göksu Sarayı, Gülhane, Kağıthane, Yalı Kasrı, Dolmabahçe Kasrı, Canlı Kasrı, Harem-i Hümâyûn, Çimşirlik, Davud Paşa Kasrı, Sadabad, Köşk, Niğbolu Kasrı, Galata Sarayı ve Küçük ve Büyük Göksu'dur. Buralarla ilgili sayısal veriler aşağıda aktarılmıştır.

Tablo 13: I. Abdülhamid'in Gittiği Mekânlar

Sultan Ahmed Camii	1
Yalı Köşkü	4
Saray-ı Âtik	2
Dolmabahçe	5
Göksu Sarayı	1
Gülhane	1
Kağıthane	1
Yalı Kasrı	7
Dolmabahçe Kasrı	6
Canlı Kasrı	6
Harem-i Hümâyûn	8
Davud Paşa Kasrı	1
Çimşirlik	1
Sadabad	1
Köşk	1
Niğbolu Kasrı	1
Galata Sarayı	1
Küçük ve Büyük Göksu	1

Hazırlanan tabloda görüldüğü üzere padişahın 8 defa giderek en çok şereflendirdiği mekân sarayın bir bölümü olan Harem-i Hümâyûn olmuştur. Burada padişah ve maiyetinde ricali için hazırlanmış olan çeşitli gösteriler icra edilmiştir. Bunları izleyen padişah konumuz olan güreşçi pehlivan ve kullarına ceybinden aracı kulları ile 954 altın, 2880,5 kuruş masraf etmişti. Hemen belirtmelidir ki yukarıda verilen paralar o mekânlarda oynanan güreş oyunlarının sonrası padişahın pehlivanlara ihsan buyurduğu paraların toplamıdır.

1789-1807 yıllarını kapsayan saltanat dönemi esnasında güreş etkinliği ile alakalı defterlerde 73 kayıtle karşılaşmıştır. Padişahın bu bahsi geçen etkinliklere

teşrif buyurduğu farklı mekânlar karşımıza çıkmaktadır. Bu yerler kendi içerisinde de saray, köşk ve kasır gibi çeşitlilikler arz etmektedir. Bu etkinliklerin yapıldığı mekânların isimleri ise şunlardır: Taksim, Levend Çiftliği, Ok meydanı, Sadrazam Kasrı (İzzet Mehmed Paşa), Yahya Efendi Çayırı, Gülhane, Saray-ı Âtik, Harem-i Hümayûn, Davud Paşa Sahrası, Kağıthane, Bahariye, Yalı Kasrı, Dolmabahçe, Baltalimanı, Sultaniye, Davud Paşa Sarayı, Hünkâr İskeleyi, Ağa Yeri, Baltaoğlu, Kavak Sarayı, Rami Çiftliği, Göksu, Çinili Kasrı, Ağa Bahçesi, Yalı Köşkü, Gülhane Kasrı, Ağa Sarayı ve Mehmed Paşa Kasrıdır.

İsimleri verilen mekanlara padişahın ne sıklıkla gittiği tabloda verilmiştir. Yalnız teşrifler bu dönemde çok çeşitli mekânlara yapıldığından dolayı tabloya en fazla biniş olan ilk on mekân alınarak sınırlandırma yoluna gidilmiştir.

Tablo 14: Sultan III. Selim'in Binişle En Fazla Teşrif Ettiği On Mekân

Gülhane	10
Yalı Kasrı	7
Dolmabahçe	6
Yahya Efendi Çayırı	4
Kağıthane	4
Göksu	4
Rami Çiftliği	3
Kavak Sarayı	3
Levend Çiftliği	3
Taksim	2

Güreş etkinliklerinin de içinde bulunduğu merasimlerin en fazla bu zamanlarda Gülhane'de yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Her padişah döneminde Yalı Köşkü veyhahut Yalı Kasrı gibi yerler ilk sıralarda iken bu dönemde o mekânlara olan rağbetin azaldığı görülmüştür. Burada yapılan hazırlıklarda sportif etkinliklerden güreşi icra eden pehlivanların türlü maharetlerini izleyen padişah onlara bağıшта bulunmuştur. Yukarıda da bahsi geçen 73 kaydın bünyesinde toplamda pehlivanlara ihsanda bulunulan meblağ 10.457,5 kuruştur. Diğer

sultanların masraf etmiş olduğu meblağlara nazaran oldukça iyi bir para sultanın ceybinden çıkmıştır.

Tüm padişahların saltanatları esnasında karşımıza çıkan kayıtlar hayli farklılık göstermektedir. Bu durum etkinliklerin yapıldığı mekânlara da yansımıştır. Kimisinde 3 veya 4 mekân tercih edilmişken III. Selim gibi bazı padişahlarda pek çok mekânı merasimler için tercih etmişlerdir. Tabii bu farklılık dönemin şartlarına görede çeşitlilik gösterebilir. Yukarıda da bahsedildiği üzere III. Ahmed döneminde yaşanan siyasi olayların tesirinden kurtulmak amaçlı Lâle Devri (1718-1730) olarak adlandırılan dönemde sosyal-kültürel etkinliklere ağırlık verilmiştir. Bu sayede halkı eğlendirmek, bir araya getirip kaynaştırmak gibi sebeplerden ötürü payitahın her bir yerinde merasimler düzenlenmiştir. Böylece bahsi geçen dönemde spor etkinliği olarak 57 farklı mekâna padişah teşrif buyurmuştur. Bu gibi pek çok farklı sebeplerden ötürü düzenlenen etkinlikler, at üzerinde padişahın şereflendirdiği mekânlar, o binalarda düzenlenen etkinlikler değişiklik göstermiştir. Aynı zamanda bahsedilen farklılıkların en temelde defterde karşımıza çıkan güreş kayıtlarının her sultan döneminde değişiklik göstermesiyle doğrudan alakalıdır. Öyle ki, bu durum mekânların uğrak noktası hususundaki farklılığı nispeten açıklar niteliktedir.

Osmanlı Devleti sultanlarından ceyb defterlerinde yer alan 10 sultanın saltanatı esnasında güreş aktivitesiyle ilgilenenlerin kayıtları da tespit edilebilmiştir. Bu kayıtlar mutlak doğruyu yansıtmamakla birlikte tarama ve inceleme sonucu karşımıza çıkanlardır. Bu bölümde sultanın kullarını hangi mekânlarda ödüllendirdiğinin bilgisi ve güreşçi pehlivanlar açısından ise padişahın kendilerini nerede izlediği sonucuna varılmıştır. Ardından mekânlar arasında en fazla suretle tercih edilen yerler tablolar vasıtasıyla gösterilmiştir. Yine sultanların ceybinde yaptığı masraflar her dönemin sonunda toplam meblağ olarak verilmiştir.

İlgili spor hakkında rastlanılan kayıtlarda sultanların dağıttıkları bahşişlerin boyutundaki değişiklikler devletin içinde bulunduğu siyasi ve sosyal olayların etkisiyle doğrudan ve dolaylı olarak değişiklik gösterildiği düşünülmektedir. İmparatorluğun herhangi bir askerî veya benzeri harcamasına karşın ve onun

yanında çok daha minimal bir boyutta kalmakla beraber, Sultan toplam 8 milyon akçeyi sayılan mekânlarda güreşçi pehlivan, duacı ve usta kullarına ihsân etmiştir.

B. Huzur Güreşleri

Huzur güreşleri, halk ile padişahın bir araya geldiği merasimlerin en önemlilerinden biri olup gerek saray içerisinde gerek dışında sık sık düzenlenmekteydi. Bu düzenlemeler düğün, bayram, şenlik, ziyafet ve birçok farklı sebepten olabilirdi. Bu gibi teşrifatlarla düzenlenen pazar, panayır ve bahçe gibi yerlerde yapılan güreş faaliyetleri padişahın teşrifiyle huzur güreşi niteliği kazanmıştır. Yine düzenlenen merasimler arasında elçi kabulü, Cuma selamlığı, Veladet-i Hümâyûn (Padişah doğum günü), cülus-û hümâyun ve ıyd-ı şerif (Bayram) olabilirdi. Bu gibi merasimlerde ise güreşin doğrudan padişahın emrettiği şekilde saray içerisinde yani huzurunda düzenlemesiyle de “Huzur Güreşi” adını almıştır.

Padişahın maiyetiyle birlikte saraydan çıkıp düğün, Cuma selamlığı veyahut herhangi bir merasime ata veya tekneye binerek gitmesine *biniş* denirdi. Bu binişleri genellikle Silâhdar Ağa belirlerdi. Binişlerde yapılan güreş faaliyetlerine de *huzur güreşi* denirdi.¹³⁸ Sultan tüm bu merasimlere katılacağı zaman yanında ona eşlik eden ve farklı görevleri bulunan kimseler vardı. Bu şahıslar Silâhdar, Çukadar ve Darüssaade Ağalarıydı. Sarayın ileri gelen ağalarıyla birlikte gerek atla gerek kayıkla merasimin yapıldığı yere gider ve kendisi için hazırlanmış olan etkinlikleri izlerdi. Bahsolunan ağaların vazife olarak padişahın silahını taşımak ve güvenliğini sağladıkları gibi sultanın ceyb harçlığı olan akçe keselerini taşırlardı. Teşrif ettikleri mekânlarda güreş faaliyetini icra eden pehlivan kullarına padişah zikredilen ağaların aracılığıyla ihsanda bulunmuştur. Fakat verdiği ihsanların miktarını sultan kendisi belirlerdi. Burada hemen belirtilmesi gerekense, padişahın huzurunda yapılan güreşler kapsamında dahi yukarıdaki başlıklar altında bahsedildiği üzere hayvan güreşlerinin yapıldığıdır.

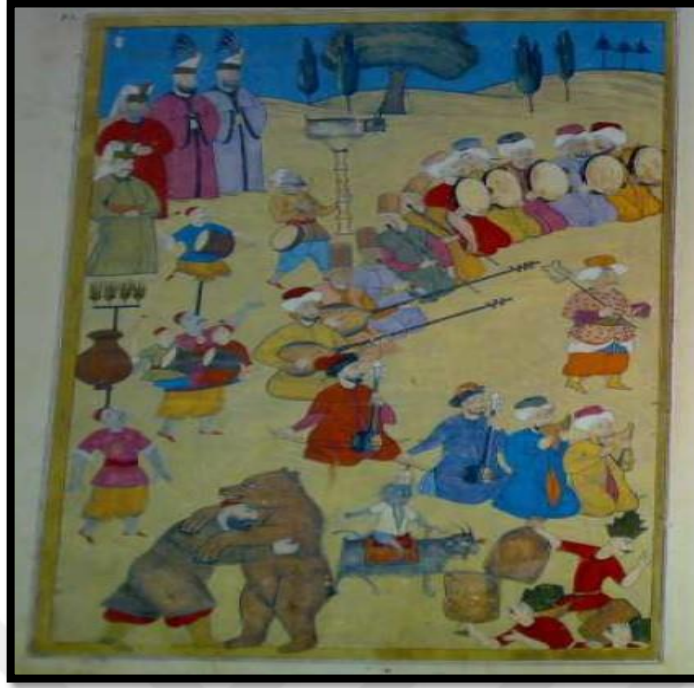
¹³⁸ Mehmet Türkmen, “Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA.d)’nde: Osmanlıda Güreşçilere Maddi İhsanlar”, *Destan-ı Kırkpınar, Kırkpınar Kültürünü Tanıtma ve Yaşatma Aylık Yayın Organı*, S. 31, Ocak 2016, s. 31.

Padişah huzurunda hayvan güreşi de yapılmıştır. Ayı¹³⁹, at, deve, samson(köpek) ve koç gibi hayvanlar padişah huzurunda güreştirilmiştir. Ayrıca o hayvan bakıcılarının da güreştirildiğine rastlanmıştır. Mesela defterde 15 Aralık 1714 tarihinde bakıcı başlarından ayı bakıcısının güreşmesi sonucu sultan 30 kuruş ihsan buyurmuştur.¹⁴⁰ II. Abdülhamid, 30 Eylül 1876 tarihinde yeniçeri birlikleri arasından saksonculara güreştikleri için ihsan buyurmuştu. Bu husus padişahın pehlivanlara hüneler için dağıttığı ihsanla onları ödüllendirdiği gibi aynı şekilde güreşen hayvan bakıcılarına da ihsanda bulunmuştur. Az bir meblağ olsa da padişah maddi desteğini hayvan bakıcıları için sarfetmiştir. O dönem içerisinde bizzat hayvanların güreştirildiği ceyb defterlerine kaydolunmasa da yetiştiricilerinden hareketle onların da güreştirildikleri anlaşılmaktadır. Bundan başka sadece hayvanların değil, hayvanlar ile insanların güreştirildikleri de bilinmektedir. Günümüzde yapılanlara benzer bir şekilde Osmanlı dünyasında hayvanlar ile insanların güreştirildikleri görülmektedir. Örneğin Levnî anlatılmak istenilen bu durumun güzel bir örneğini, ayı ile güreşen bir adamı çalışmalarından birisinde nakşetmiştir.

---

¹³⁹ Çalışmanın tarihi sınırlaması dışında kalasa bile 1600 yıllarından evvelki dönemdeki güreşçilerin fiziki yapılarının kuvvetli görünmesi ve ayılarla da güreştikleri literatürde karşılaşılan bilgiler arasındadır. Bkz. Gülgün Üçel-Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 177.

¹⁴⁰ BOA, TS.MA. d. 2350/10, 10 Zilhicce 1126, Pazartesi.

Resim 6: Levnî'nin Minyatürü'nde Ayı Güreşi¹⁴¹

Kayıtlarda yer alan örneklerin birbirleriyle kıyaslanmaları ve daha geniş ölçüde bilgilerin o vesileyle sunulması sonucunda örnekler bölümüne renk katması bakımından ve o devrin güreşçilerini idrak edebilmek açısından faydalı olacaktır. Söz konusu kıyaslama her bir sultanın taht zamanından beşer örnek verilmesi yoluyla icra edilmiştir. Kimi sultanların hükümranlık zamanlarına ait kayıtların sayısının yeterli sayı bulmaması durumundaysa var olan örneklerin işlenmesiyle yetinilmiştir. Konunun sınırları içerisinde yer alan ilk örneğin yer aldığı zaman dilimi Sultan III. Mehmed Han'ın (1595-1603) egemenlik yıllarını kapsamaktadır.

III. Mehmed döneminde 1600 yılında Bayram merasiminde güreşen pehlivanlara Sultan en'am(ihsan) buyurmuştur. İhsanı buyurduğu güreşçilerin sayısı bilinmemektedir. Arşiv vesikasında "dış güleşmelerine" ibaresiyle toplam olarak 7000 kuruş ceyb hazinesinden masraf olarak kayıt olunmuştur.¹⁴² Ardından gelen 5 padişah döneminde hiçbir güreş kaydına rastlanmamıştır. Bu husus ayrı bir

¹⁴¹ Serap Irlayıcı Tekbaş, *Surname-i Vehbi Minyatürlerindeki Eğlence Sahnelerinin Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s. 39.

¹⁴² BOA, TS.MA. d.10457/15.

merak uyandıran bir soru olmuştur. O belirsiz dönemin ardından tarama-inceleme sonucu IV. Mehmed döneminde icra edilmiş olunan güreş müsabakalarına tesadüf edilmiştir.

Bu dönemde 36 farklı merasimde güreş müsabakası yer almıştır. Dahası, Sultan, Osmanlı padişahları arasından sporla (avcılık başta olmak üzere cirit-güreş gibi) ilgilenenler arasında özel bir yer edinmekle kalmamış, kendine “*avcı*” lakabı takılmıştır.¹⁴³ Padişah çeşitli mekânları binişle şereflendirmiş ve oralarda yapılan huzur güreşlerinde toplam 465,5 kuruşluk bir meblağ padişahın gönlünden kopmuş ve sahiplerine teslim edilmiştir.

Tablo 15: IV. Mehmed Dönemi Bir Aylık Güreş Müsabaka Kayıt Listesi

Nisan 1687 ¹⁴⁴					
Gün	Mekân	Çiftler	Guruş	Zolota	Altın
14	Ok Meydanı	3	8,5	-	-
17	Yeniçeri Ağasının Çiftliği	-	12,5	-	-
21	Eyyübde Vezir Yalısı	7	10	-	-
28	Ok Meydanı	7	13,5	-	-

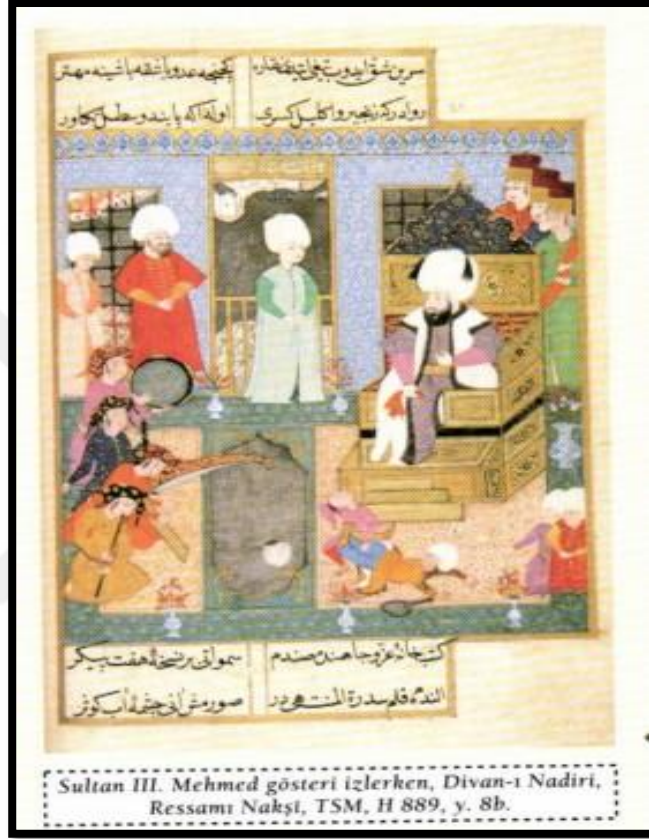
1687 Nisan ayında 4 ayrı merasim düzenlenmişti. Okmeydanı iki kez teşrifata ev sahipliği yapmıştı. Yapılan huzur güreşlerinde padişah teşrif ederek gönlünden ne koparsa pehlivan kulları için aracı kullarıyla bahşişte bulunmuştu. Bahşişler kuruş olarak ihsan edilmişti. Verilen meblağlar içerisinde güreşen çiftlere artı olarak birde duacı kulları vardı. Verilen paranın ayrımı yapılmadığı için ilgili bilgileri tabloda vermekten ziyade burada vurgulamak yerinde olacaktır. Yani gün sonunda verilen paranın toplamına duacı kulların aldıkları parada dahildir. Ayın 21'i ve 28'inde 7'şer çift pehlivan güreşe tutuştuğu halde verilen meblağ farklılık göstermektedir. Bu husus padişahın içinde bulunduğu keyfi durumdan

¹⁴³ IV. Mehmed'in yapmış olduğu av partileri, hangi avlaklarda nasıl avlanıp hangi hayvanların takibinden haz duyduğu, icra ettiği cirit gibi diğer sporlar başta olmak üzere ilgili sosyo-kültürel pek çok vaka için, bizzat Sultan'ın siparişi üzerine Abdurrahman Abdi Paşa tarafından kaleme alınan tarihe bkz. Abdurrahman Abdi Paşa, *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'-Nâmesi (Osmanlı Tarihi (1648-1682))*, (haz. Fahri Ç. Derin), Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008.

¹⁴⁴ BOA, TS.MA. d.1057/1, Cemaziyelevvel 1098.

kaynaklanabileceği gibi mekânın farklılığından da kaynaklanmış olabilir. Nisan ayında sultan güreşçi ve duacıları için 44,5 kuruş ceybinden masraf etmişti.

1687-1691 yılları arasında hüküm süren Osmanlı padişahı II. Süleyman 7 Nisan 1688 tarihinde huzurunda güreş tutan cücelere 1000 akçe ihsan buyurmuştur. Bu onun devrindeki örnek olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁴⁵

Resim 7: Sultan III. Mehmed'in Bir Temaşa Esnasında Nakşedilmiş Minyatürü¹⁴⁶

* Gösteri esnasında minyatürde Sultan'ın oturduğu tahtın hemen altında bahse konu güreşen cücelere dair ayrıntı açıkça görülmektedir.

II. Ahmed'in Saltanatı süresince 7 kez huzur güreşi tertiplenmiştir. 7 Ağustos 1693 tarihine denk gelen cuma günü Kaimakam sarayında huzur güreşi düzenlenmiştir. Düzenlenen müsabakaya padişah da teşrif etmiştir. Orada hünelerini gösteren pehlivanları izledikten sonra maiyetinde bulundurduğu

¹⁴⁵ BOA, TS.MA. d.1057/1, 5 Cemaziyelahir 1099, Çarşamba.

¹⁴⁶ Günsel Renda, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, Promete Yayınları, İstanbul 2001, s. 31.

Silâhdar Ağa aracılığıyla onlara ihsanda bulunmuştur. O esnada huzurunda güreşenlerin tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 16: II. Ahmed'in Huzuru'nda Kaimakam Sarayı'nda Yapılan Güreşe Ait Veriler¹⁴⁷

Güreşen Çiftler		Güreşçilere Verilen Meblağ	Duacıya Verilen Meblağ
Pehlivan Mehmed	İdris	Güreşen pehlivanlardan galip gelenlere 2'şer ve mağlup olanlara ise 1'er zolota ihsan verilmiştir.	Güreş esnasında pehlivanların duacısı da 2 zolota alarak ihsana mazhar olmuştur.
Bostancı Ali	Çolak		
Ustazade	Kölemanlı Mustafa		
Kara Bayır	Uzun Mustafa		
Ahur Köylü Kara Mustafa	Kara Bekir		
Kölemanlı Hüseyin	Çukalı Nefer		
Yakub	Adalı Hasan		
Suhte	Ali		
Halil	Edirneli İbrahim		
Çirmenli Ali	Hüseyin		
Çorlulu Hüseyin	Edirneli Mustafa		
İdris	Salih		
Edirneli Hasan	Diğer Hasan		
Ali	İbrahim		
		Yekûn	
		44 Zolota	

Görüldüğü üzere 14 çift pehlivan sarayda padişahın huzurunda güreş tutmuşlardır. Güreş müsabakasında çiftlerin isimleri tek tek zikredilsede kimin üstün geldiği yazılmamıştır. Buna karşın galip gelen ile mağlup olan pehlivan için nasıl bir ihsan dağıtmına gidildiği tespit edilebilmiştir. Yukarıdaki tabloda bu prosedür hakkında bilgiler yansıtılmaya çalışılmıştır. Güreşen 28 pehlivana 42 zolota ihsan buyrulurken o müsabakayı yöneten duacıyada 2 zolota bahşiş verilmişti.

¹⁴⁷ BOA, TS.MA. d.2353/66, 5 Zilhicce 1104, Cuma.

12 Ağustos 1693 Çarşamba günü Alay köşkünde padişah için huzur güreşi tertiplenmiştir. Padişahda köşke maiyeti ile teşrif buyurmuştur. Padişahın ihsanına mazhar olan pehlivanlar aşağıda bir tablo dahilinde gösterilmiştir.

Tablo 17: 12 Ağustos 1693 Tarihi'nde Alay Köşkü'nde Yapılan Huzur Güreşine Dair Veriler¹⁴⁸

Güreşen Çiftler		Güreşçilere ve Duacıya Verilen Meblağ	
Hamza	İdriszade, Mehmed, Kayabalığı ve İbrahim	Güreşen pehlivanlardan galip gelen pehlivanlara 2'şer ve mağlup kalan pehlivanlara da 1'er zolota ihsan bahşedilmiştir. Güreş oyununun duacısı da unutulmamış ve ona da 2 zolota ihsan buyrulmuştur.	
Halil	Hamza ve Mehmed		
Hasan	Manavzade		
Kara Bayır	Ahmed, Mahmud ve Diğer Ahmed		
Mafacan?	Çolak ve Mehmed		
Tokatlı İbrahim	Bekir		
Kara Mehmed	Uzun Mehmed		
Halil	Mekacan		
Ali	Hüseyin		
Suhte	Ali		
Müezzinzâde	Mustafa		
Halil	Kara Mehmed		
Hasan	Ahmed		
Hasan	Müezzinzade		
Dilsiz	Abdi		
Hasan	Veli		
İbrahim	Mahmud		
Bağçe Ahurlı	Satılmış? ve Hermetli? Mehmed		
Ustazade	Mehmed		
Ramazan	Veli		
Süleyman	Mehmed		
Mustafa	Mehmed		
Osman	Hasan		
Ali	Ali		
İdris	Hasan		
Mustafa	Mahmud		
Halil	Abdi		
Osman	Murad		
Küçük Mehmed	Veli		
			Yekûn
			138 Zolota

Tabloda görüldüğü üzere toplam 37 güreş müsabakası icra edilmiştir. Eşlerin kendi aralarında değişiklik göstermiş olmaları bir kişinin birden çok kişiyle

¹⁴⁸ BOA, TS.MA. d. 2353/66, 10 Zilhicce 1104, Çarşamba.

rakip olarak eşleşip güreştiğinin göstergesidir. Galip, mağlup ve duacı ise her zaman olageldiği üzere padişahın ihsanına layık olanlar arasındadırlar. Sultanın o kulları için hazinesinden sarf ettiği meblağ ise 138 zolotayı bulmuştu.

13 Ağustos 1693 Perşembe günü padişah için Av kapısında huzur güreşleri düzenlenmiştir. Sultanın huzurunda güreşen pehlivanların tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 18: 1693 Yılı Av Kapısı'nda Padişahın Huzuru'nda Güreşen Güreşçiler¹⁴⁹

Güreşen Çiftler		Güreşçilere Verilen Meblağ	Duacıya Verilen Meblağ
Ali	Manavzâde	Sırtı yere gelen	Müسابakayı
Mustafa	Kara Mehmed	1'er zolota	yöneten ve
Mafacan	Hüseysin	alırken galip olan	pehlivanların
Ahmed	Ali	pehliavan 2	duasını edene
Receb	Mehmed	zolota ihsana nail	de 2 zolota ihsan
Halil	Yakub	olmuştur.	buyrulmuştur.
			Yekûn
			20 Zolota

Padişahın huzurunda 6 çift pehlivan güreşmiştir. Sultan bu güreşçilerin oyunlarını izledikten sonra kullarına tabloda gösterildiği prosedür üzerine toplam 20 zolota ihsan buyurmuştur.

22 Aralık 1693 Salı günü padişahın huzurunda Alay köşkünde güreş oyunu düzenlenmiştir. Bu organizasyonda padişaha hünerlerini gösteren güreşçi kullar sultanın gönlünden kopan ihsana mazhar olmuşlardır. Sultan bu kimselere toplam 95 kuruş bağışta bulunmuştur.¹⁵⁰

20 Temmuz 1694 tarihinde salı günü güreş oyunları organize edilmişti. Av kapısında tertiplenen bu merasime sultanın katılmasıyla huzurunda oyunlar icra edilmişti. II. Ahmed izlediği bu oyunlar akabinde güreşen kullarına ihsanda bulunmuştur. Tabii yaptığı bağışlarda güreşçilerin duacılarını da unutmamıştır.

¹⁴⁹ BOA, TS.MA. d. 2353/66, 11 Zilhicce 1104, Perşembe.

¹⁵⁰ BOA, TS.MA. d. 2352/293, 23 Rebiülahir 1105, Cuma.

Güreşen kimselere verilen ve bir gider şeklinde hazineye kaydedilen 190 kuruş silahdar ağaların eliyle sporculara teslim edilmişti.¹⁵¹

Yukarıda II. Ahmed dönemi için huzur güreşleri hususunda verilen örneklerden hareketle yapılan merasimler hakkında çeşitli bilgiler edinilmiştir. Düzenlenen merasimlerin yerleri sürekli değişiklik göstermektedir. Oyunların oynandığı yerler her düzenlemede farklı bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Köşk, mahal ve saray gibi. Güreşen pehlivanların sayısında herhangi bir kısıtlama olmadığı gibi tutarlılık da söz konusu değildir. Her organizasyonda farklı sayılar karşımıza çıkmaktadır. Hatta bazılarında sayılarıyla ilgili hiçbir bilgi edinilememiştir. Yine merasimlerde dağıtılan meblağın türü hususunda farklılıklar görülmektedir. Elbette ve kısacası II. Ahmed döneminde yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik olaylar ihsan olunan meblağların boyutu ve türünü etkileyen etmenler arasında sayılabilmektedir.

Sultan II. Mustafa, 10 adet merasime teşrif buyurmuştur. Bu katıldığı merasimlerde güreşçi pehlivanları seyretmiş ve onlara nakdi ihsanda bulunmuştur. Katıldığı o teşrifatlarda toplamda hazinesinden 236 zolota, 10 altın masraf etmiştir. Döneminde yapılan huzur güreşlerinde en çarpıcı şekilde yer alan beş örnek aşağıda verildiği gibidir.

14 Aralık 1695 Çarşamba günü Bahariye menziline sultan için organizasyon tertip edilmiştir. Bu hazırlığın içerisinde güreş oyununu icra eden pehlivanlar da olmuştur. Sultan oyunları izledikten sonra güreşenlere ihsanda bulunmuştur. O pehlivanlara Silâhdar Ağa eliyle 10 adet zolota masraf edilmiştir.¹⁵²

25 Aralık 1695 Salı günü aynı menzilde tekrar hazırlık yapılmıştır. Bu merasimde de güreş müsabakaları icra edilmiştir. Huzurda güreşen pehlivanlar 10 altın ihsana nail olmuşlardır.¹⁵³

---

¹⁵¹ BOA, TS.MA. d. 2352/294, 27 Zilkade 1105, Peşembe.

¹⁵² BOA, TS.MA. d. 2350/3, 7 Cemaziyelevvel 1107, Çarşamba.

¹⁵³ BOA, TS.MA. d. 2350/3, 18 Cemaziyelevvel 1107, Pazar.

1 Ocak 1695 Pazar günü Alay köşkünde merasimler tertiplenmiştir. O etkinlikler arasında huzur güreşleri de icra edilmiştir. Padişah bu güreşleri seyrettikten sonra pehlivanları ödüllendirmiştir. Müsabakalarda güreşenlere 15 zolota ihsanda bulunmuştur.¹⁵⁴

6 Mart 1696 Salı günü padişah için huzur güreşleri tertiplenmiştir. Sultan bu merasimde güreşen pehlivanlara ve duacılarına 16 zolota ihsanda bulunmuştur.¹⁵⁵

8 Ocak 1696 Pazar günü Yalı Köşkünde merasim organize edilmiştir. Orada pehlivanlar padişahın huzurunda oyunlarını icra etmişlerdir. Padişah o kullarına 38 zolota ihsanda bulunmuştur.¹⁵⁶

II. Mustafa dönemi huzur güreşlerinin organize edilmesinde diğer Sultanlarda olduğu üzere belirli bir gün görülmemektedir. Organizasyonların tertip edilmesi Salı, Çarşamba ve Pazar günleri olarak değişiklik göstermektedir. Güreşlerin yapıldığı huzur kabul edilen mekânlar da farklılık göstermektedir. Ocak ayı itibariyle yapılan etkinliklerde yer ve gün tutarlılık göstermektedir. Her iki örnekte de mekân Yalı köşkü ve gün de Pazardır. O gün orada yapılan organizasyonun nedeni göz önünde bulundurularak yer ve gün konusunda sabit bir karar kılındığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu yüzdendir ki o merasimler tutarlı bir şekilde gün ve mekân aynı olmak suretiyle devam etmiş olabilir.¹⁵⁷

Sultan III. Ahmed dönemi 26 Ocak 1708 Perşembe günü Ali Bey köyünde yapılan organizasyonda Padişah için huzur güreşleri tertiplenmiştir. Huzur da güreşenler hakkında hazırlanan tablo aşağıda verilmiştir.

---

¹⁵⁴ BOA, TS.MA. d. 2350/3, 25 Cemaziyelevvel 1107, Pazar.

¹⁵⁵ BOA, TS.MA. d. 2350/7, 1 Şaban 1107, Salı.

¹⁵⁶ BOA, TS.MA. d. 2350/5, 2 Cemaziyelahir 1107, Pazar.

¹⁵⁷ 23 Ocak 1696 Yalı köşkünde yapılan huzur güreşleri de pazar gününe takabül etmektedir. O yüzdendir ki II. Mustafa dönemi 1696 Ocak ayı için yapılmış mekân ve gün hususunda yapılmış olan tahmini bu örnek destekler niteliktedir. BOA, TS.MA. d. 2350/5.

Tablo 19: III. Ahmed'in Huzuru'nda Güreşen Pehlivanlar

Güreşen Çiftler		Verilen Meblağ
Ruşuklu Ahmed	Ali	Galip gelen pehlivanlara 2'şer zolota ihsan olunurken, sırtı yere gelen pehlivanlara ise 1'er zolota bahşedilmiştir. Duacı görevini üstlenen kuluna ise 2 zoloto ihsan buyrulmuştur.
Memiş	Musa	
Halil	İbrahim	
Ömer	Osman	
Süleyman	Mustafa	
		Yekûn
		15 Zolota

Huzurda 5 çiftten 10 pehlivan güreşmiştir. Yapılan 5 güreşi sultan izlemiş ve ihsanda bulunmuştur.¹⁵⁸

27 Haziran 1708 Çarşamba günü İbrahimhanzâde Yalısında yapılan organizasyona padişah da biniş ile teşrif buyurmuştur. Orada oynanan oyunlarda güreş sporunda hüner gösterenler için padişah ihsanda bulunmuştur. O kimselerle ilgili tertip edilmiş olan tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 20: III. Ahmed Dönemi İbrahimhanzâde Yalısı'nda Güreşen Pehlivanların Listesi

Güreşen Çiftler		İhsan Buyrulan Meblağ
Babaeskili Ali	Bayır Ömer	Pehlivan kullardan sırtı yere gelenlere 1'er, galip gelenlere 2'şer zolota ihsan buyrulmuştur. Duacı kuluna ise 2 zolota bahşiş verilmiştir.
Moralı Süleyman	Diremalı Halil	
Zağralı Mehmed	Mustafa Paşa	
Kopuzlu Ahmed	Kumlalı Bekir ve Tokatlı İbrahim	
Tabakzâde İsmail	Büyük Suhte	
Moralı Hüseyin	Bolulu İsmail	
		Yekûn
		23 Zolota

Tabloya nazaran yedi ayrı güreş müsabakası yapılmıştır. Kopuzlu Ahmed iki ayrı rakip ile mücadele etmiştir. Kimlerin galip geldiği hususunda belirli bir veri yoktur. Fakat her zamanki gibi, galibin mağluba karşı 2 katı oranla daha fazla ihsana mazhar olduğu kayıt altına alınmıştır.

¹⁵⁸ BOA, TS.MA. d. 2352/326, 3 Zilkade 1119, Perşembe.

27 Temmuz 1708 Cuma günü huzur güreşleri organize edilmiştir. Sultan oyunları izlemeye biniş ile Kağıthaneye teşrif etmiştir. Hünerlerini sergileyen pehlivanlara ihsanda bulunmuştur. Huzurunda güreşen pehlivanlarsa aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 21: 27 Temmuz 1708 Tarihi'nde Huzurda Güreşen Pehlivanlar¹⁵⁹

Güreşen Çiftler		Pehlivanlara Verilen İhsanlar
Babaeskili Ali	Nalband oğlu, Adalı İsmail	Oyunlarda kazanan pehlivan kullarına 2, kaybedenlere ise 1 adet zolota ihsan olunmuştur. Oyunun yöneticisi duacıya ise 2 zolota ihsan olunmuştur.
Mehmed	Edirneli Süleyman	
Tokatlı	Hamza	
Halil	Deli Mehmed	
Kara Bayır	Hüseyin	
		Yekûn
		18 Zolota

Padişahın huzurunda 6 kez güreş yapılmıştır. Güreşen pehlivanlar tabloda gösterilmiştir. Galip ve mağlup olanlarsa belli değildir.

14 Haziran 1709 Cuma günü yine merasim organize edilmiştir. Yapılan teşrifata Baruthane ev sahipliği yapmıştır. Padişah buraya maiyeti ile at üzerinde gelerek şereflendirmiştir. Güreşçiler orada oyunlarını sergiledikleri için padişahın huzuru o mekân olmuştur. Müsabakaların ardından sultan gönlünden kopan meblağı Silâhdar Ağa aracılığıyla sahiplerine ulaştırtmıştır. Verilen ihsanlara nail olan güreşçilerin tablosu aşağıda gösterilmiştir.

¹⁵⁹ BOA, TS.MA. d. 2352/341, 7 Cemaziyelevvel 1120, Çarşamba.

Tablo 22: III. Ahmed Dönemi Kağıthane’de Güreşen Pehlivanlar¹⁶⁰

Güreşen Çiftler		İhsan’ın Boyutu
Kara Bayır	Sinoblu	Yenişen pehlivanların galip gelenlerine 2’şer ve mağlup olanlarına ise 1’er zolota ihsan olunmuştur.
Tokatlı	Hamza	
Donkuz Çavuş	Küçük Mehmed	
Büyük Suhte	Bosnavî Hüseyin	
Debbağ İsmail	Abdi	
Nalbandoğlu İbrahim	Cenkli Hasan	
		Yekûn
		20 Zolota

Kağıthanedeki yapılan huzur güreşlerinde III. Ahmed’in önünde toplam 6 çift pehlivan yenişmek için er meydanına çıkmışlardır. Güreş esnasında birbirlerine karşı sağlıkdıkları üstünlükle galip mağluba karşı iki kat daha fazla ihsana nail olma fırsatını yakalamıştır.

23 Kasım 1710 Pazar günü yapılan hazırlıklarda güreş etkinliğine de yer verilmiştir. Organizasyona teşrif eden sultan kendisi için tertip edilen gösterileri seyretmiştir. Güreşen pehlivanların oyunlarının bitiminde onları nakdi para ile ödüllendirmiştir. Ödüllere mazhar olan güreşçiler aşağıda tabloda verilmiştir.¹⁶¹

¹⁶⁰ BOA, TS.MA. d. 2353/342, 5 Rebiülahir 1121, Cuma.

¹⁶¹ BOA, TS.MA. d. 2354/21, 1 Şevval 1122, Pazar.

Tablo 23: Kasım 1710'da yapılan Huzur Güreşleri

Güreşen Çiftler		Verilen Nakdi Meblağ
Diremalı Halil	Tahtaloğlu	Yapılan oyunları yöneten ve pehlivanların er meydanın dualarını eden duacı adama sultan 2 zolota ihsan vermiştir. Bu organizasyonda padişaha gösterileri sunarak galip gelen pehlivanlar 2'şer ve mağlup olan pehlivanlar ise 1'er zolota ihsan-ı hümayuna mazhar olmuşlardır.
Çakır Halil	Kumlalı Bekir	
Cenkli	Hamza	
Kara Bayır	Dramalı Mustafa, Edirneli Hasan, Edirneli Abdi, Büyük Suhte ve Nalband Mehmed	
Nalband Mustafa	Şatır ve Bostancı Süleyman	
Bostancı Bekir	Edirneli Mustafa	
Tokatlı	Edirneli Ahmed, Müezzinzade Mehmed, Kastamonu Mehmed ve Çamkerten	
Nalbandzade	Topkapulu Abdi, Sağır Teberdar, Bostancı Abdi, Edirneli Mehmed ve Diger Mehmed	
Bostancı Mehmed	Küçük Batman, Kara Ali, Edirneli Mustafa, Suhte Mehmed ve Edirneli Mehmed	
Bostancı Ali	Küçük Hüseyin, Yakub, Dolabcı Hüseyin ve Diger Yakub	
_____	Edirneli Mustafa, Mehmed ve Ahmed	
Edirneli Ahmed	Bostancı	
		Yekûn
		122 Zolota

Bu organizasyonda sultanın huzurunda 33 güreş karşılaşması yapılmıştır. Fakat güreşen pehlivanlara verilen nakdi ödül yine aynı prosedürle verilmesine karşın belgede zikredilen toplam para ile tutarlılık göstermemektedir. Yani güreşçilerin 33 karşılaşma ve bu oyunu yöneten duacıyla birlikte alması gereken para 102 olması lazım gelmekte iken 122 olarak karşımıza çıkmaktadır. Arada güreşip de ismi kayıtlara geçmeyen pehlivanlar olabileceği gibi kâtibin toplamı yanlış yazabileceği ihtimali de mümkündür.

III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet düğününde de pehlivanlar padişahın huzurunda güreşmişlerdir.¹⁶²

Sultan I. Mahmud dönemi huzur güreşleri hususunda defterler bünyesinde 34 farklı merasim organize edildiğine rastlanmıştır. Bu merasimlere sultanda at üzerinde teşrif ederek mekânı şereflendirmiştir. Padişahı eğlendirmek ve hoş vakit geçirmesini sağlamak üzere güreşçi kulları müsabakalarda oyunlarını sergilemişlerdir. Galip gelen, mağlup olan ve duacısına nakit para olarak ihanda bulunmuştur. Aşağıda I. Mahmud döneminde huzurunda güreşenlerin tablosu oluşturulmuştur. Bu oynanan oyunlar sonucu kazanan pehlivanlara 2'şer kaybedenlere 1'er ve duacılarına 4 zolota ihsan takdim edilmiştir. Berabere kalan pehlivanlara ise 2'şer zolota nakdî ödül takdim edilmiştir. Bu prosedür doğrultusunda tabloda verilen meblağların toplamı hesaplanmıştır.

---

¹⁶² Sultan III. Ahmed, oğulları Süleyman, Mehmed, Mustafa ve Bayezid'in sünnet düğününde pekçok hazırlığın yanı sıra güreş aktivitelerini de teşrifata dahil ettirmiştir. Osmanlı müelliflerinden Seyyid Vehbi'nin Sûnamelerine bakıldığında düğünün M. 18 Eylül 1720 Çarşamba (H. 15 Zilkade 1132) günü başladığı görülmektedir. Güreş aktivitelerinin düğünün 8. ve 9. günleri olduğu belirtilirken ceyb defterinde rastlanılan kayıta düğünün başlangıcı olan 15 Zilkade'deEskisaray'a teşriflerinde güreşen pehlivan kullarına padişah ihanda bulunmuş olduğu yazılıdır. Şöyle ki, sultan o düğün esnasında da teşriflerini devam ettirmiş ve eğlencelerin yapıldığı yerlerde yerlerini alan güreşçi kullarını seyretmiş, bağışta bulunmuştur. İlgili anakronizm için bkz. *BOA, TS.MA. d. 2484/1*; Bahsi geçen III. Ahmed'in çocuklarının sünnet düğünü ve yapılan güreş aktiveleri için bkz. Seyyid Vehbi, *Sûrnâme (Üçüncü Ahmed'in oğullarının sünnet düğünü)*, (haz. Reşad Ekrem Koçu), Çığır Kitabevi, İstanbul 1939, s. 7, 14, 28-30.

Tablo 24: I. Mahmud Dönemi Huzur Güreşleri¹⁶³

No	Tarih	Mekân	Çift	Aracı Kul	Meblağ
1 ¹⁶⁴	10 Zilhicce 1152/9 Mart 1740 Çarşamba	Yalı Köşkü	13	Silâhdar Ağa	47 Zolota
2 ¹⁶⁵	10 Zilhicce 1153/26 Şubat 1741 Pazar	Yalı Köşkü	4	Silâhdar Ağa	19 Zolota
3	1 Şevval 1154/10 Aralık 1741 Pazar	Yalı Köşkü	20	Silâhdar Ağa	64 Zolota
4	21 Cemaziyelahir 1155/23 Ağusto 1742 Perşembe	Sadabad	4	Silâhdar Ağa	16 Zolota
5 ¹⁶⁶	1 Şevval 1157/7 Kasım 1744 Cumartesi	Yalı Köşkü	12	Silâhdar Ağa	43 Zolota

Tablo, güreş etkinliklerinin yapıldığı günlerin birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. Güreş müsabakalarının yapıldığı gün bazında herhangi bir tutarlık yoktur. Güreşen çiftlere bakıldığı zaman onlarda aynı mekânda yapılmış olsa (Yalı Köşkü) bile birbirinden farklılık göstermektedir. Güreşecek olan çiftlerin neye göre ve nasıl seçildikleri ve sayılarının kaç olması gerektiği hakkında bilgi sahibi olunamamıştır. Tabloya bakıldığında sultanın kesesini emanet ettiği ve ihsanı sahibine ulaştırırken aracı olarak kullandığı adamı tüm örneklerde Silâhdar Ağa olarak görülmektedir. Bu hususun genel olarak tüm dönem için geçerli olduğu söylenebilir. Bu çıkarımın gerekli örneği yukarıda oluşturulmuş olan ve aynı zamanda da genelin yansıtılmaya çalışıldığı “*Grafik I*” isimli şekildir.

Tabloya göre bir diğer husus padişahın kullarına verdiği ihsanın boyutudur. Aslında ihsanların birbirinden farklı olması çok önem arz etmemektedir. Çünkü o meblağların birbirinden farklı olması orada zikredilmiş olan dağıtılış prosedürü ile güreşmiş olan çift sayısı ile doğrudan alakalıdır. Yani çift sayısı ne kadar fazla olursa dağıtılmış olan ihsanın miktarında paralel olarak artış göstermektedir. Sultan,

¹⁶³ BOA, TS.MA. d. 1067/1.

¹⁶⁴ Güreş müsabakasında bu kayıta 4 çift pehlivan berabere kalmıştır. Tabloda verilen ihsanın toplamında nakdi ödülün hesaplandığında farklılık göstermesi bu sebepten kaynaklanmaktadır. Berabere kalan çiftlere 2’şer zolota ihsan olunmuştur.

¹⁶⁵ Berabere kalan 3 çift vardır. Onların parası 12 zolotadır.

¹⁶⁶ 3 çift pehlivan berabere kalmıştır.

katıldığı tüm teşrifatlarda izlediği güreş müsabakaları sonucu pehlivan kullarına toplamda 1.063 zolota, 41 kuruş nakdi parayı ihsan olarak takdim etmiştir.

Sultan III. Mustafa saltanatı süresince 31 merasime teşrif etmiştir. Tabi bu sayılar arşiv vesikalarından hareketle araştırmacının karşısına çıkan kayıtlardan müteşekkildir. Bu dönemde yapılan huzur güreşlerine ait örnekler aşağıda verilmiştir.

Nisan-Mayıs 1762 Yalı köşkünde Bayram münasebeti ile merasim düzenlenmiştir. Müsabakada yirmi pehlivan birbirleri ile güreşmiştir. Yenişen pehlivanlardan galip gelenlere 10 altın (zer-i mahbub), mağlup olanlara ikişerden 20 kuruş, berabere kalan kullarına ikişerden 4 altın (zer-imahbub) ve duacı kullarına 3 kuruş nakdi ödül takdim edilmiştir. Toplam 14 altın, 23 kuruş padişahın ceybinde masraf olarak çıkmıştır.¹⁶⁷ Hemen ardından padişah bayramın ikinci günü binişle Gülhane'ye teşrif etmiştir. Orada sultanın huzurunda 14 çift pehlivan güreşmiştir. Müsabakalar sonucu padişah gönlünden kopan 18 altın, 31 kuruşu pehlivanlara ihsan buyurmuştur.¹⁶⁸

Haziran-Temmuz 1762'de bayram sebebiyle merasimler hazırlanmıştır. Bu merasimlerin içerisinde güreş sporunda icra edilmiştir. Merasimi izlemek için Yalı köşküne teşrif eden sultan orada ihsan dağıtmıştır. Huzur güreşi eden 23 çift pehlivan kullarına ve duacılarına ihsan bahşetmiştir. Toplam onlar için hazinesinden harcanan meblağ 29 altın ve 49 kuruştur.¹⁶⁹

Mart-Nisan 1766 tarihinde yine bayram münasebetiyle merasimler düzenlenmiştir. Sultan bu merasimlere katılmak üzere Yalı köşküne teşrif etmiştir. Orada kendisi için hazırlanmış güreş faaliyetlerini izlemiş ve ihsan dağıtmıştır. Oynanan güreş müsabakaları sonucu sultan 5 altın ve 13 kuruş pehlivan ve duacılar için masraf etmiştir. ¹⁷⁰ Bir diğer organizasyon 8 Mart 1770 Perşembe günü olmuştur. Yalı köşküne teşrif etmesiyle orada hazırlanmış güreş etkinliğini

---

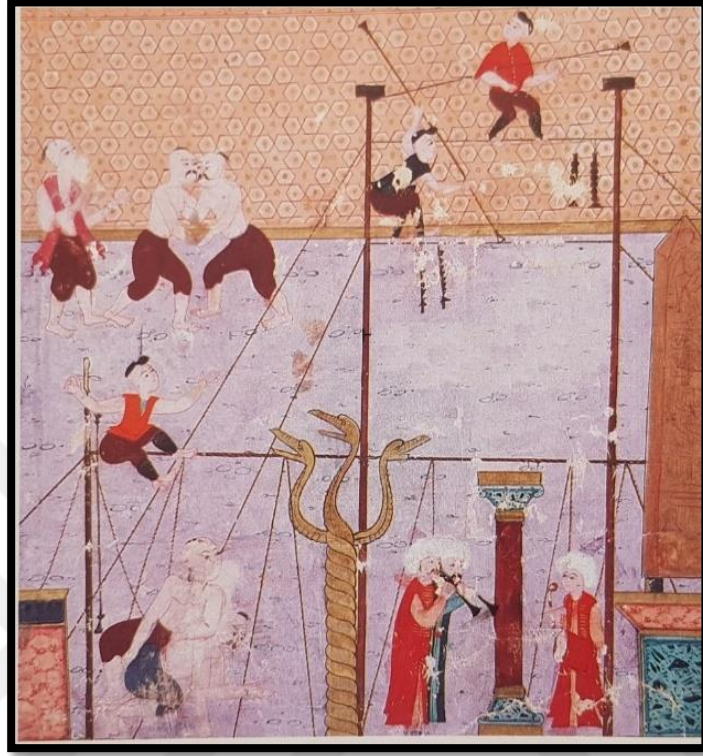
¹⁶⁷ BOA, TS.MA. d. 2406/29, Şevval 1175.

¹⁶⁸ BOA, TS.MA. d. 2406/29.

¹⁶⁹ BOA, TS.MA. d. 2406/31, Zilhicce 1175.

¹⁷⁰ BOA, TS.MA. d. 2410/5, Şevval 1179.

seyretmiştir. Toplam 26 çift pehlivan kullarına güreş oyununun icra ettikleri için 26 altın ve 55 kuruş ihsan bahşetmiştir.¹⁷¹

Resim 8: Huzur Güreşini Nakşeden Bir Minyatür¹⁷²

Ayrıca III. Mustafa döneminde güreşlerle ilgili farklı mekânlar karşımıza çıkmaktadır. Ardından merasimlerin hazırlanması ve sultanın katılması genel olarak bayram günlerine denk gelmiştir. Verilen ihsanların maddi boyutu güreşecek olan çiftlerin sayısı ile farklılık göstermektedir. İhsan olarak dağıtılması hususunda alışlagelmiş olan para türünden farklı olarak galip gelen pehlivanlar için altın verilmiştir. Beraber kalanlarına da altın verilmiştir. Fakat mağlup olan pehlivanlara 2'şer, duacılara 3'er kuruş verilmiştir. Diğer sultanlara nazaran sadece bayram, Cuma gibi dini anlam ve önem içeren günler haricinde bu gibi etkinliklerin az olması devletin içerisinde bulunduğu siyasi ve ekonomik olaylarla doğrudan veya dolaysız şekilde ilişkilendirilebilir niteliktedir.

¹⁷¹ BOA, TS.MA. d. 2412/72, 11 Zilkade 1183, Perşembe.

¹⁷² Yıldız, *Çağlarboyu Türkler'de Spor*, s. 156.

Sultan I. Abdülhamid saltanatı boyunca düzenlenmiş olan 59 güreş etkinliğine katılmış ve o müsabakalar huzur güreşi hüviyeti kazanmıştır. O, yapılmış olan müsabakalar sonucu kesesinden toplamda 954 zincirli altın, 2880,5 kuruş masraf etmiştir. Döneminde gerçekleştirilen güreşlerin örnekleri ise aşağıda verilmiştir.

Kasım-Aralık 1776 tarihinde Yalı köşküne binişle sultanın teşrihi üzerine 23 çift sporcu güreşmiştir. İki çift pehlivan berabere kalmıştır. Bu müsabaka sonucu 23 çift pehlivandan galip gelenlere birer altından 23 altın, mağlup olanlaraysa ikişer kuruştan 46 kuruş, berabere kalan yiğitlere ikişer altından 4 altın ve müsabakada güreşçilerin dualarını eden ve oyunu yöneten duacılara 3 kuruş nakdi ödül sultan tarafından ihsan olunmuştur. Padişah bu pehlivanlar ve duacıları için 27 altın, toplam 49 kuruş ceybinden masraf etmiştir.¹⁷³ Burada dikkatleri üzerine çeken en önemli nokta pehlivanların yenişememesi olmuştur. Güreşçiler ilgili arşiv kaydında berabere kalmışlardır. Onların birbirlerini tuş edememiş olmalarını çok daha ilginç kılansa padişahın galip olan sporcuya vermiş olduğu gibi her ikisine de aynı meblağda sanki müsabakayı kazanmışlarcasına ihsanda bulunmuş olmasıdır.

7 Şubat 1777¹⁷⁴ tarihinde Saray-ı Âtikte bayram müsasebetiyle merasim düzenlenmiştir. Yapılan merasime sultanda teşrif etmiştir. 39 çift pehlivan orada padişahın huzurunda güreşmişlerdir. 39 çift pehlivanın kazananlarına birerden 19 altın, kaybedenlerine ikişer kuruştan 78 kuruş sultan nakdi ödül takdim etmiştir. Duacı kuluna ise iki kez üçerden 6 kuruş ihsan bahşetmiştir. Daha önce böyle bir durumla karşılaşılmamıştır. Duacıya iki kez ihsanda bulunulması güreşen çiftlerin fazlalığıyla alakalı olmalıdır. Böylece sultan ceybinden 39 altın, toplam 84 kuruşu pehlivanlar ve duacısı için harcamıştır.¹⁷⁵

Temmuz-Ağustos 1781 tarihinde Dolmabahçe'de güreş müsabakaları düzenlenmiştir. Padişahın maiyetiyle teşrif etmesiyle pehlivanlar hünelerini

---

¹⁷³ BOA, TS.MA. d. 2421/57, Şevval 1190.

¹⁷⁴ Belgenin günü hakkında bir bilgi yok idi. Fakat aynı sayfa içerisinde son zikredilen gün baz alınarak güreşin günü belirlenmiştir.

¹⁷⁵ BOA, TS.MA. d. 2421/59, 28 Zilhicce 1190, Cuma.

burada icra etmişlerdir. Güreşen 18 çift pehlivan vardır. Bunlardan galip gelenler birerden 18 altın, mağlup olanlar ikişerden 36 kuruş ve duacıları ise 3 kuruş ihsan almıştır. Sultan bu merasimde güreşçiler için 18 altın ve 39 kuruş masraf etmiştir.¹⁷⁶

Eylül-Ekim 1781 tarihinde Yalı köşkünde huzur güreşleri organize edilmiştir. Bu güreş aktivitesinde katılan sultan güreşenlere ihsanda bulunmuştur. Sultanın huzurunda 43 çift pehlivan güreşmiştir. 43 çiftten sırtı yere gelenler ikişer kuruştan 86 kuruş, sırtı yere getirilemeyen 43 pehlivan birerden 43 altın ihsan edilirken müsabakaların duacısı da 3 kuruş ihsana mazhar olmuştur. Yalı köşkünde yapılan bu güreş etkinliği sonrası padişahın hazinesinden toplamda 43 altın ve 89 kuruş harcanmıştır.¹⁷⁷

Eylül-Ekim 1782 tarihinde ise I. Abdülhamid'in emriyle düzenlenen Veladet-i Hümâyûn (doğum)'da Sultan Canlı Kasrı'nda düzenlenen güreş etkinliklerine katılmıştır. Orada güreş oyununu icra eden 25 çift pehlivan kullarından kazanan kullarına 25 altın, mağlup olan kullarına ikişerden 50 kuruş ve oyunun duacısına 3 kuruş ihsanda bulunmuştur. Yalı kasrında sultanın seyrettiği pehlivanlar için sarfettiği meblağ 25 altın ve 53 kuruştur.¹⁷⁸

Sultan III. Selim dönemi Osmanlı Devleti açısından pek çok yeniliği bünyesinde barındıran yenileşme hareketlerinin olduğu zaman dilimidir. Bütün bunlar arasından sultan sosyal aktive bağlamında merasimlere katılmayı ihmal etmemiştir. Güreş aktivitesini bünyesinde barındıran 73 farklı merasime katılan sultan için bu azımsanamayacak derecede bir orandır. Bu merasimlerde güreş müsabakalarını izleyen sultan pehlivanlara bahşişler dağıtmıştır. Şöyle ki reformist Sultanlar arasında başı çeken ve amcazadesi II. Mahmud'a da ciddi manada rol-model olan Sultan'ın o tarz etkinliklerin organize edilmesi hususunda ön ayak olması ve dahası katılım göstermesinden doğal bir şey düşünülemez. Bu hususla ilgili örnekler aşağıdadır.

---

¹⁷⁶ BOA, TS.MA. d. 2426/10, Şaban 1195.

¹⁷⁷ BOA, TS.MA. d. 2426/11, Şevval 1195.

¹⁷⁸ BOA, TS.MA. d. 4107/3, Şevval 1196.

20 Eylül 1797 Çarşamba günü binişle Levend Çiftliği'ne at üzerinde teşriflerine güreşen pehlivan kullarına takdim edilen 167,5 kuruştur.¹⁷⁹

6 Temmuz 1797 Perşembe günü binişle Kâğıthane'ye teşriflerinde kendisi için düzenlenmiş olan güreş müsabakalarını izledikten sonra pehlivan kullarına ihsan buyurduğu nakdi meblağ 122,5 kuruş olmuştur.¹⁸⁰

27 Şubat 1800 Perşembe günü binişle Yalı Köşkü'nü şerefliendiren sultan güreş icra eden pehlivan kullarına 157,5 kuruş ve güreşçilerin duacısı olan kullara 5 kuruş ihsanda bulunmuştur. Güreşçilere sultanın hazinesinden 162,5 kuruş masraf edilmiştir.¹⁸¹

6 Ağustos 1801 Perşembe günü at üzerinde binişle Baltaoğlu'na giden sultan orada ihsana mazhar olan pehlivan kulları için 102,5 kuruş harcamıştır.¹⁸²

19 Temmuz 1802 Pazartesi günüyse binişle Göksu'ya giden padişah orada güreş müsabakasında hünerini gösteren pehlivan kullarına 145 kuruş ihsanda bulunmuştur.¹⁸³

Sultan güreş müsabakalarını izlemek için farklı mekânlara teşrif buyurmuştur. Merasimlerin yapıldığı gün olarak perşembe ön plana çıkar. Genellikle bu gibi etkinliklerde yapılan güreş oyunlarının perşembe günü icra edildiği çıkarımı yapılabilir. Kendisinden önceki taht sahiplerine nazaran güreşen çiftlerden ziyade onların duacılarına takdim ettiği ihsanın sayısında bir artış görülmektedir. Bundan önceki dönemlerde onlar için 2, 3 ve 4 kuruş ihsan bahşedilirken zikredilen sultan döneminde 5 kuruş verilmiştir. Bu meblağ ilk dönemki verilen tutarlara göre iki katını bile geçmiş durumdadır. Bu hususla ilgili olarak farklı ihtimallerden bahsedilebilir. Şöyle ki Sultanın yenilikçi reformları kapsamında memnun edilmesi gereken ulema sınıfına mensup olmamakla beraber yaşça büyük olan veyahut imam statüsüne sahip duacı kullarının saygın kimseler

¹⁷⁹ BOA, TS.MA. d. 117/1, 28 Rebiülevvel 1212, Çarşamba.

¹⁸⁰ BOA, TS.MA. d. 117/1, 11 Muharrem 1212, Perşembe.

¹⁸¹ BOA, TS.MA. d. 117/1, 2 Şevval 1214, Perşembe.

¹⁸² BOA, TS.MA. d. 117/1, 26 Rebiülevvel 1216, Perşembe.

¹⁸³ BOA, TS.MA. d. 117/1, 18 Rebiülevvel 1217, Pazartesi.

olması, bu gibi sosyal etkinlikler kapsamında kendilerinin memnun edilmesi siyasi arka planı da etkileyecek denli önem arz etmekteydi. O gibi nedenlerde duacı kullara ihsan edilen miktarın artmış olması muhtemeldir.

Nitekim Sultan'ın mutlak bir otorite oluşu, onun bu organizasyonları tamamen kendi keyfine keder bir şekilde düzenlettirdiği cevabını açığa çıkardığı gibi yine aynı otorite vesilesiyle canının istediği yere giderek istediği etkinliği izleme ve tesadüfi bir biçimde oradaki kimselere ödüllendirmelerde bulunabilme imkânını da bahşetmiştir.

C. Güreşçiler

Tezin konusu kapsamında Osmanlı'da güreş bahsinde, Sultan'ın bu spora göstermiş olduğu maddi ve manevi destek, güreş müsabakalarının kendisi gibi unsurların yanı sıra önem arz eden bir diğer konu bizatihi söz konusu idmanı icra eden güreşçilerdir. Özellikle son yüzyılın verileri baz alınmaz ise erken dönemlere ait olan güreşçilerin fiziki profilleri hususunda bir bilgiye rastlamak imparatorluğun diğer sınıf ve sınıflarına mensup kimselerinki kadar kolay görülmemektedir. Şöyle ki, güreşçilerin fiziki yapılarının ne olduğunun bilinmiyor oluşu (en basit manada sarı saçlı, kahverengi gözlü, ortalama olarak boyu vb.) günümüzün güreşçilerinin fiziksel özellikleri ile de yapılabilecek bir kıyaslamayı mümkün kılmamaktadır. Öyleyse incelenen devir kapsamında yararlanılan ceyb defterleri ve diğer arşiv belgeleri sayesinde elde edilen veriler sunulmalı, incelenmeli ve kıyaslanarak analiz edilmelidir. Hemen belirtilmesi gereken bir diğer husus bu ata sporuna dair yapılmış incelemelerin özellikle yoğun bir şekilde mercek altına alındığı dönemin Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri olmasıdır. Klasik Çağ'da Osmanoğlu ile güreşin ilgisini ortaya koyacak hacimli bir eserin mevcudiyeti için yapılan araştırma ve taramalar kapsamında karşılaşılmamıştır. Şöyle ki Âtîf Kahraman'ın başvuru rehber edinilmiş olan kapsamlı ve genel çalışmaları ve yine onların ışığında oluşturulmuş diğer eserlerin varlığı bir yana bırakılırsa elbette böyle bir çalışmaya

rast gelinmemesi gayet tabiidir. Ayrıca Nicolas de Nicolay¹⁸⁴ gibi yabancı seyyahların giriş başlığı altında da belirtildiği üzere epey mesafeli bir açıdan

---

¹⁸⁴ Nicolas de Nicolay, 1517 yılında Fransa'da doğmuş ve uzun yıllar Avrupa'daki ülkelerin resmi devlet coğrafyacılığı yapmış bir kimsedir. Onun Osmanlı topraklarına icra etmiş olduğu gezisinde yazdığı ve neredeyse bir kıyafetler kitabı haline dönüşen seyahatnamesinde özellikle konuyu yakından alakadar eden "Büyük Türk'ün Emrindeki Güreşçi veya Pehlivan Adı Verilen Dövüşçüler" adı altında bir bölüm bulunmaktadır. Ana metin dahilinde bir kopukluk yaşanmaması bağlamında Nicolay'ın eserinde işlenmiş olduğu mevzunun ilgili satırları o haseble burada verilecektir. "Geçmiş zamanlarda Asya ve Yunanistan'da yapılan yarışmalar arasında, Osmanlı padişahının en çok desteklediği, Grek, Asyalı ve Romalıların antik çağ tarzına benzer dövüşleridir. Büyük Türk'ün en büyük eğlencelerinden biri, emri altındaki otuz güçlü vücut yapısı ve adaleleri gelişmiş, öfkeli görünümlü adamın yaptıkları dövüşleri seyretmektir. Bu adamlar, farklı milletlerden olurdu, ancak büyük çoğunluğu Mağriplerin, Hintlilerin veya Tatarların arasından seçilirdi. Türkler, onlara pehlivan veya güreşçi adını verirler. Padişahın canı istediğinde, bu adalar ikişerli gruplar halinde dövüşürlerdi. Üstleri çıplak olur, eski Romalılar gibi dizlerinin altına kadar uzanan ve yağlanmış manda derisinden poturlar giyerlerdi. Vücutlarının diğer kısımlarına da yağ sürmeyi ihmal etmezlerdi; böylece birbirlerini kavramaları daha zor olurdu. Birbirlerini tam tutamadıkları için güreş kızıştığında, tıpkı vahşi boğalar veya ayıların mücadelesinde olduğu gibi birbirlerine dişlerini geçirirlerdi. Tüm güç ve öfkelerini ortaya seren güreşçiler birbirlerinin brunlarını, kulaklarını veya vücutlarının başka bir noktasını ısırırlardı! Hatta sonunda ısırıkları bu parçaları kopartırlardı. Mücadele zafer veya beraberlikle sona erdiğinde, terlerini kurulumak için omuzlarına mavî pamukludan, zevklerine uygun bir çaput koyarlardı. İşte, güreşmeye giderken eğitimlerini ve davranış tarzlarını böyle betimleyebiliriz. Ancak, güreş meydanının dışında olduklarında, dinlenme zamanlarında, doliman(dolama) adı verilen uzun bir giysi giyerler, bellerine de tarzlarına uygun bir ipek kemer takıp, başlarına saiyah kadifeden bir kalpak veya taquia(takke) adını verdikleri kuzu postundan bir başlık geçirirlerdi. Postun ucu, Gürcülerin veya Fransız ordusundaki Leh askerlerin tarzında, bir omuzlarından aşağı sarkardı. Onlarınkinden tek farkı bu postun daha düzgün ve dar olmasıdır. Bekaretlerini korumaya özen gösterirlerdi; bunun da mantıklı bir nedeni vardı elbette: Zira güçlerini ancak bu sayede uzun süre koruyabileceklerine inanırdı. Vücutlarını daima çok iyi muhafaza etmeleri gerekirdi. Serf veya köle statüsünde olmadıkları gibi hizmetleri karşılığında padişahın on ila on iki akçelik günlük ödenek alırlardı. Benzer şekilde güçlü, adaleli vücutlu dövüşçülere Berberistan'da, Cezayir'de rastlamış idik. Bu adamlar, her akşam büyük caminin önündeki meydana bir araya gelirler ve onları izleyenlere gösel bir şölen vermek için güreşirler, karşılığında da, Mağrip dilinde 'giudith' adı verilen (dört eski Fransız mangırına eşdeğer) dörtgen biçimli gümüş paralar kazanırlardı. FrancisqueAlvoares'in Etiyopya yolculuğuna dair kaleme aldıklarına bakılırsa, Etiyopya kralı Rahip Johannes'in emrinde de benzer güreşçiler bulunuyordu. Buradan yola çıkarak, Akdeniz'in güneyi ve doğusundaki deniz aşırı bölgelerde yaşayan halkların, antik çağlarda düzenlenen olimpiyat oyunlarındaki güreş ve stadyum geleneğini sürdürdüklerini ileri sürebiliriz." Bu bilgilerin ardında Nicolay, resimleri çizişinin hikayesiyle beraber Yunan Mitolojik kahramanı Herakles'in güreşi ve stayumu bulmasını betimler. Bkz. Nicolas de Nicolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, (çev. Şirin Tekeli, Menekşe Tokyay), Kitap Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2014, s. 212-213.; Nicolay'ın betimlemiş olduğu Osmanlı güreşçisine ait portre kimi açılardan gerçekleri yansıttığı gibi, bazı bilgiler hususunda da yazarın şahsi hayalgücünü yansıtmaktadır. Sporcuların bugün dahi müsabakalardan evvel veyahut en genel tabiriyle şahsi hayatlarına dikkat ediyor olmaları genel-geçer bir kural olarak görülmektedir. Bu da elbette Nicolay'ın vermiş olduğu bilgilerin sahilliğine işaret edebilecek türden bir yazımdır. Ancak dünyanın her tarafında pekâla olabilecek güreşçileri tek tipleştirmek ve bunun getirisi şeklinde itibarsızlaştırmak suretiyle verdiği bilgilerse yüzeysel görünmekte. En nihayetinde giyim gibi hususlarda dem vurulan satırlarsa güreşçilere has olmaktan çok o çağda herhangi bir kimsenin giyim tarzını da tasvir edebilecek nitelikte. Güreşçilerin vahşi Numid ovalarındaki birer saldırganlar timsali nakliyse elbetteki yazarın kendisini Herakles ve Yunan Mitolojisiyle harmanlamış zihninden geçenlerden başkaca doğruluğu şüphe götürür nosyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim güreşçilerin Roma devri gladyatörlerine benzer bir şekilde yazarın zihninde cereyan eden tasvirileri kabullenmek aynı oranda doğru olmayacaktır. Lakin yazarın güreşçilerin yağlanmalarıyla ilgili betimlemesi ve onları kispetleriyle beraber tasvir ettiği çizimleri (bkz. aynı eser, s. 214-215) de birçok veri naklinin aksi doğrultuda gerçeğe yakın görünüm sergiler.

gözlemleri eserde yer alan örneklerin izlenimleri de konunun aslını yansıtmadığından dışarıda tutulmasının gerekliliği unutulmamalıdır.

Ceyb-i hümâyûn defterleri uyarınca bir Osmanlı güreşçisi hakkında kurulabilecek tümceleri oluşturan kelimeler hangileriydi? Defter serisinden hareketle güreşçilere dair elde ettiğimiz bilgiler arasında en evvel onların isimleri, doğdukları coğrafyayı simgeler nitelikte olan lakapları¹⁸⁵, onların ziyade olmamak üzere fiziklerine işaret eden lakapları, meslekleri ve mesleklerinin ne olduğuna dair bir fikir verebilecek takma isimleri ve araştırmanın tam manasıyla temel gayesini göstermemekle birlikte meslek ve meslek grupları bilgilerine haiz olunan o sporcuların ekonomik gelirleridir.¹⁸⁶ Hemen belirtilmesi gereken husus ise fizikî yapılarına dair bilgi edinilebilen kayıtlar cücelere ait olanlardır. Örneğin Sultan II. Süleyman zamanına ait tek kayıta cücelere 1000 cedid akçe verildiği belirtilmiştir (8 Şubat 1688).¹⁸⁷ 23 Mayıs 1711 tarihinde ise benzer şekilde aynı kayıt dahilinde iki cücenin daha güreş tuttuğuna dair bilgiler bulunmaktadır.¹⁸⁸ O cücelerde olduğu üzere küçük, dilsiz, deli ve cesur gibi sıfatlar elbette pek çok sporcuda olmakla beraber bu gibi elkabın fiziksel lakapların haricinde olması ve birçoğunun verilmiş nedeniyle ilgili olarak hususi sebeplerin bulunması onların göz ardı edilerek tasnif dışı tutulmuş olup tafsilatına girilmeyeceğine de dikkat çekilmesi gerekmektedir.

İncelenen defterler arasında yer alan III. Mehmed zamanına ait ilk kayıt dahilinde güreşçilere toplu olarak ihsan edilen meblağın akabinde uzunca bir aradan sonra gelen IV. Mehmed devrine ait kayıtlarda da güreşçilere dair olarak yer alan kayıtların detaylı olmadığı göze çarpmaktadır. Sultanlar arasından belki de gösterdiği desteğin yanı sıra aralarına katılarak idmanlarını merkez haricinde taşrada her nevi yerde gerçekleştiren bahse konu padişahın bağışta bulunduğu güreşçilerin aldıkları meblağlar, güleştikleri mekanlar dışında teferruatı

---

¹⁸⁵ İlgili husus aynı zamanda o kimselerin etnik kimliklerine dair bir fikir verebilecek nitelikte olmakla beraber su götürmez bir şekilde doğruluğu da ifade etmemektedir.

¹⁸⁶ Elbette icra ettikleri devlet görevlilerinin üstüne onların almış oldukları meblağın kendilerine ne oranda sirayet ettiği bilinmemektedir.

¹⁸⁷ BOA, TS.MA. d. 1057/1.

¹⁸⁸ BOA, TS.MA. d. 2353/48, 9 Rebiülahir 1123, Çarşamba.

bulunmamaktadır.¹⁸⁹ Ancak belirtilmesi gereken önemli bir husus olarak sporcu Sultan'ın kroniklerde yer alanlara benzer olarak güreşçilere Mahal Köprüsü üzerindeki evde, Tekkede, Yeniçeri Ağası Çiftliği'nde, Okmeydanı'nda, Baruthane'de, Eyüb'de ve Yalı Köşkü'nde bahşişler vermesi nakledildiği üzere onun bakışını yansıtmakta ve farklı yerlerde değişik sporları icra ettiği, izlediği veya düzenlediği izlenimini belgeler aracılığıyla ortaya koymaktadır. Sultan Mehmed'in peşi sıra defterler üzerinden bilgi sahibi olunan Sultan II. Süleyman zamanına ait tek kayıt ise yukarıda da zikredildiği üzere cücelere verilmiş olan cedit akçeden ibarettir.

Sultan II. Ahmed vakt-i zamanında (1691-1695) güreşçilerin bilgilerine önceki dönemlere göre daha sarıh bir şekilde rastlanabilmektedir. Buna karşın verilerin yetersiz olduğu da aşikârdır. Öncelikle bu dönem içerisinde güreşen kimselerin isimleri mercek altına alınmıştır. Tespit edildiği üzere, Sultan'ın huzurunda güreşen veyahut ihsanına nail olan bu kimselerin isimleri ekseriyetle; İbrahim, Mehmed, Ahmed, Hasan, Hüseyin, Halil, Bekir ve Hamza'dan oluşmaktadır. Güreşen kimselerin arasından memleketlerini ifade eden elkablardan ise yoğunlukla karşılaşılanlar; Edirneli, Adalı, Tokatlı ve Çirmenli olmuştur. Pehlivanların mesleklerini ifade eden terimlerden ise karşılaşılan yegâne görev Bostancıdır. Bir meslek ve görev olmamakla beraber talebe anlamındaki suhte terimine de ziyadesiyle rastlanılmıştır. Son olarak bu devirde birbirleriyle çarpışmış olan o sporcuların müezzinzade, çolak gibi elkabı ile de karşılaşılmıştır. Bunlar arasından en çok karşılaşılanı ise kara lakabıdır. İncelemen literatür kapsamında ve dahi güreşe ilgili görece erken dönemlere ait çalışmaların da olmadığı göz önünde bulundurulur ise, bu devre ait namlı bir pehlivan da tespit edilememiştir veyahut o pehlivan bir ihtimal ki bu isimler arasında yer almasına rağmen güreşe dair araştırmaların her şeye karşın sığ oluşu, o kişinin tespit edilmesine imkân vermemektedir. Sultan Ahmed'in peşi sıra 1695-1703 yılları arasında hükmeden II. Mustafa zamanında Padişah'ın bizatihi bağışladığı veyahut bahşedilmesini emrettiği ihsan kayıtlarına bakıldığı vakit önceki Sultanların zamanlarında olduğu

---

¹⁸⁹ Bkz. BOA, TS.MA. d. 1057/1; BOA, TS.MA. d. 2344/157.

üzere güreşçilere dair bilgilere ve verilere tesadüf edilememiştir. Mustafa'nın devrini içerisine alan ceyb defterlerinde kayıtlar sadece ... tarihinde ... mekânda güreşen güreşçilere bağışlanan miktarları içeren bilgilerden ibaret bulunmaktadır.

Sultan III. Ahmed'in saltanat yılları (1703-1730), belkide bahse konu yüzyıllar içerisinde güreşçiler için bir altın çağ simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisiyse özellikle Ceyb defterleri açısından materyal ve malzemenin bol olmasıdır. Tam da o nedenle Sultan Ahmed devri güreşçilerinin yer aldıkları sınıf tarihsel olarak Osmanlı tarihi kapsamında ün yapmış pehlivanların arenaya çıktıkları bir zaman dilimi şeklinde tanımlamak yanlış olmayacaktır. Öyle ki, defterlerde yer alan kayıtlarda yukarıdaki cümleden olmak üzere, devrin kâtibi bir maç anlatıyormuş edasıyla hangi pehlivanın kimi bastığını (tuş ettiğini) veyahut bir güreşçinin rakibini yenmesinden ziyade mağlup tarafından pes etmesinden¹⁹⁰ dolayı yenilmiş olmasının bilgilerini dahi vermektedirler. Çoğu zaman Osmanlı kâtibi ceyb defterlerinin kayıtlarını kaleme alırken, güreşle ilgili verilerde padişahın bulunduğu ihsan tutarları ve benzeri ekonomik bilgilerin dışında hangi pehlivanla hangisinin eşleştiklerini ve kimlerin kazandıklarını da görece ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadırlar. Bu devrin hassasiyetini yansıtan bir başka bilgiyse, devrin meşhur güreşçileri arasında yer alan Kara Ali'ye ekseriyetle galiplere verilen ve maksimum seviyede görünen galip bahşışı 2-3 altının üzerine çıkılarak 5 altın bağışlanmasıdır.¹⁹¹ Şöyle ki devrin şan ve şöhret sahibi pehlivanlarının kim oldukları açık bir şekilde belirtilmiş olunmamakla beraber birçok defa isimlerinin geçmesi bakımından tespit edilebilmektedir. Nitekim padişah elbette, ısrar çerçevesinde o güreşçiyi izlemek istiyor veyahut onun güreşlerine gidiyor ise, o kimse padişahın huzuruna özellikle çıkarılıyor ise güreşenin nitel kalitesi belli olacak mesabededir. O nedenle isimleri kayıtlarda sık sık geçen ve padişahça onun ihsanına mazhar olan kimseler arasında; Bosnavî Hüseyin, Tokadlı Hamza, Teberdar, Sağır Boyraz, Nalbantoğlu İbrahim, Canikli Ömer, Deli Mehmed, Edirneli Mustafa, Dramalı Halil ve Moralı Süleyman

---

¹⁹⁰ BOA, TS.MA. d. 2352/337; BOA, TS.MA. d. 2184/1.

¹⁹¹ BOA, TS.MA. d. 2353/74.

bulunmaktadır.¹⁹² Yaşanan devrin parlaklığını simgeleyen bir başka örneğe, ilk dönem Osmanlı padişahlarının özellikle uyguladıklarına benzer ve Türk adetlerini yansıtır şekliyle insan-hayvan, hayvan-hayvan güreşleri olmuştur. 16 Nisan 1714'te ayları getiren ayıcıya 4 zolta ihsan edilmesi¹⁹³ aylarında güreştirildiğini sembolize etmekle birlikte 26 Mart 1709 tarihinde bir Bostancı'nın koç urmasında kimi zaman güreşteki taraflardan birisinin pehlivanlar olduğunun göstergesidir.¹⁹⁴

Sultan Ahmed zamanına ait olan bu numunelik örneklere belki ek olarak ilave edilebilecek son veriler, güreşilirken taraflardan birisinin müsabakaya kardeşiyle beraber bir taraf olarak girmesi veyahut o devrin pehlivanlarından birinin hem *Moralı* hem de *Arab* lakabını taşıyor olmalarıdır. Bu bilgilerin yer aldığı verilerin ışığında aşağıda oluşturulan tablo ve grafik ise çok daha önemli ve fazla bilgilerin ortaya çıkmış olmasını sembolize etmektedir. Söz konusu verilerin oluşturulmasında Sultan Ahmed devrini kapsayan tüm Ceyb-i hümayûn defterleri kullanıldığı gibi, meslek ve elkab, güreşçilerin isimleri ve nereli olduklarını veyahut nerede doğduklarını simgeleyen memleket verileri ilgili şekillerde paylaşılmıştır.

---

¹⁹² Bu kimselerin şöhret bulmalarında sadece spor bakımından güçlü kuvvetli olarak başarı göstermeleri değil, aynı zamanda güreşin edepsel ve sözsüz kurallarına uyma dereceleri de etkili olmuş şeklinde düşünülmektedir. Örneğin o güreşçinin pes ederken Padişaha doğru dönerek el kaldırması, Sultan izin vermedikçe müsabakaların başlamaması ve bu normlara uyulması bahse konu adet ve adabın getirileri şeklinde zuhur etmiştir. Bkz. Bayraktar, Yazıcı, Taşgit, *Osmanlı Kültüründe Huzur Güreşleri*, s.102.

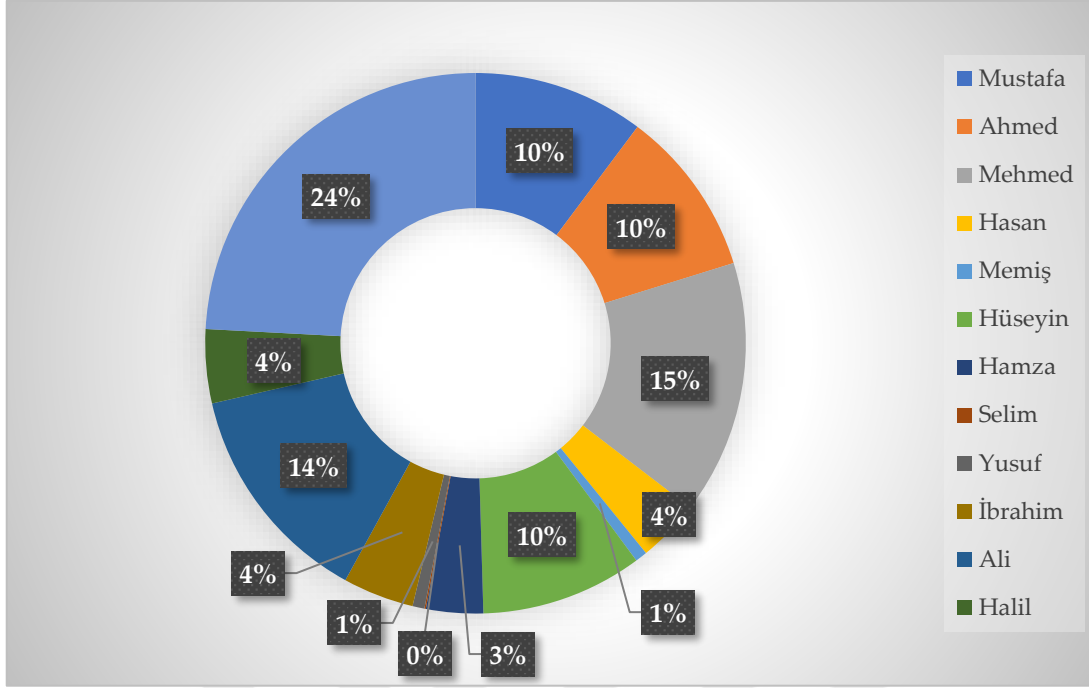
¹⁹³ BOA, TS.MA. d. 2357/7.

¹⁹⁴ BOA, TS.MA. d. 2352/348.

Tablo 25: III. Ahmed Zamanı Güreşçilerin İsimlerinin Listesi¹⁹⁵

Abdi	Hamza	Süleyman
Abdullah	Muhammed	İsmail
Abdülkerim	Memiş	Hüseyin
Ahmed	Ali	Yakub
Bayram	Ramazan	İdris
Derviş	Sinan	Boyras
Feyzullah	Ebubekir	Bilal
Keskinoğlu	Abdüllatif	Halil
Mustafa	Hasan	Mehmed
Ömer	Eyyüb	Salih
Sefer	Receb	Bektaş
Selim	Demir	Bekir
Veli	İbrahim	Musa
Yusuf	Osman	

¹⁹⁵ BOA, TS.MA. d. 2352/314; BOA, TS.MA. d. 2352/316; BOA, TS.MA. d. 2352/326; BOA, TS.MA. d. 2352/327; BOA, TS.MA. d. 2352/325; BOA, TS.MA. d. 2352/317; BOA, TS.MA. d. 2352/320; BOA, TS.MA. d. 2352/337; BOA, TS.MA. d. 2352/330; BOA, TS.MA. d. 2354/14; BOA, TS.MA. d. 2352/341; BOA, TS.MA. d. 2352/348; BOA, TS.MA. d. 2352/328; BOA, TS.MA. d. 2352/342; BOA, TS.MA. d. 2352/347; BOA, TS.MA. d. 1090; BOA, TS.MA. d. 2353/349; BOA, TS.MA. d. 2353/340; BOA, TS.MA. d. 2458/29; BOA, TS.MA. d. 2354/20; BOA, TS.MA. d. 2353/44; BOA, TS.MA. d. 2354/21; BOA, TS.MA. d. 2354/21; BOA, TS.MA. d. 2354/13; BOA, TS.MA. d. 2354/15; BOA, TS.MA. d. 2354/19; BOA, TS.MA. d. 2354/17; BOA, TS.MA. d. 2353/60; BOA, TS.MA. d. 2353/51; BOA, TS.MA. d. 2353/48; BOA, TS.MA. d. 2353/53; BOA, TS.MA. d. 2353/49; BOA, TS.MA. d. 2353/58; BOA, TS.MA. d. 2353/52; BOA, TS.MA. d. 2353/46; BOA, TS.MA. d. 2353/45; BOA, TS.MA. d. 2353/57; BOA, TS.MA. d. 2355/5; BOA, TS.MA. d. 2353/61; BOA, TS.MA. d. 2353/55; BOA, TS.MA. d. 2353/65; BOA, TS.MA. d. 2353/59; BOA, TS.MA. d. 2353/54; BOA, TS.MA. d. 2353/73; BOA, TS.MA. d. 2353/72; BOA, TS.MA. d. 2353/71; BOA, TS.MA. d. 2353/70; BOA, TS.MA. d. 2353/77; BOA, TS.MA. d. 2353/74; BOA, TS.MA. d. 2353/69; BOA, TS.MA. d. 2353/68; BOA, TS.MA. d. 2353/67; BOA, TS.MA. d. 2353/81; BOA, TS.MA. d. 2353/79; BOA, TS.MA. d. 2357/8; BOA, TS.MA. d. 2357/7; BOA, TS.MA. d. 2357/10; BOA, TS.MA. d. 2357/6; BOA, TS.MA. d. 2357/11; BOA, TS.MA. d. 2358/12; BOA, TS.MA. d. 2358/11; BOA, TS.MA. d. 2358/3; BOA, TS.MA. d. 2157/1; BOA, TS.MA. d. 2369/1; BOA, TS.MA. d. 2363/4; BOA, TS.MA. d. 2363/10; BOA, TS.MA. d. 2365/10; BOA, TS.MA. d. 2366/10; BOA, TS.MA. d. 2367/1; BOA, TS.MA. d. 2367/10; BOA, TS.MA. d. 2368/2; BOA, TS.MA. d. 2358/29; BOA, TS.MA. d. 2368/1; BOA, TS.MA. d. 2368/10; BOA, TS.MA. d. 2369/10; BOA, TS.MA. d. 2369/12; BOA, TS.MA. d. 1090/1.

Grafik 3: Sultan III. Ahmed Devri Güreşçilerinin İsimlerinin Kullanım Sıklığı¹⁹⁶

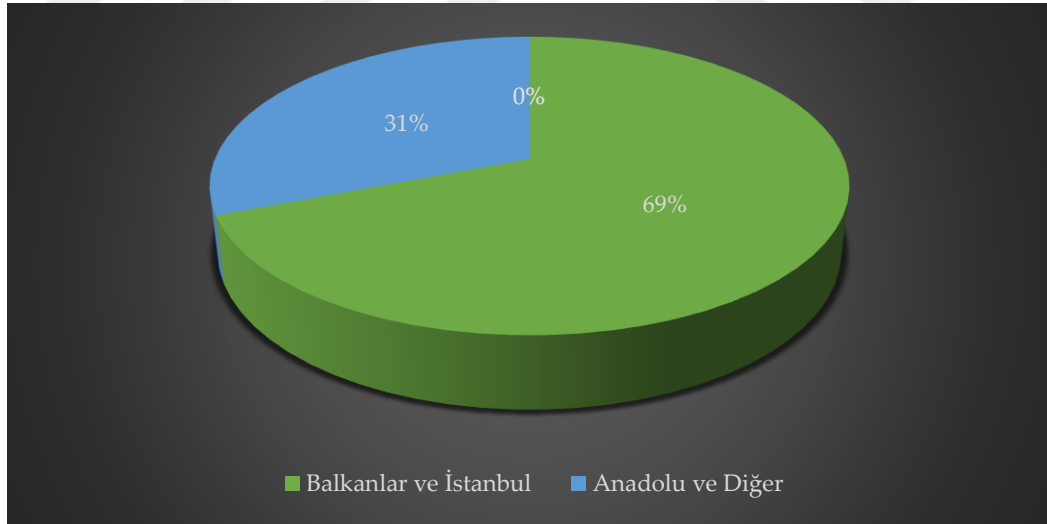
İlgili Tablo ve grafiklerin gösterdiği üzere güreşçiler arasından gayrimüslim etnik kimliğe sahip olduğunu belli eden isimlerin yer almıyor olması gayet manidardır. Nitekim felsefesi her manada İslâmiyet ve Türklük izleri taşıyan bir sporun manevi bir biçimde icrasında gayrimüslimlerin kesinlikle yer almaması gibi bir durum söz konusu olmamakla beraber vesikalardan elde edilen verilerin ortaya çıkardığı hususlar da güreş sporunun Türklük ve İslamiyet inancının temel kaidelerine uyduğunu meydana getirmiş bir nitelik taşımaktadır. Şöyle ki, güreşçilerin memleketleri (oralı olmaları veyahut orada doğmalarını simgeleyen) bilgiler de bahse konu düşüncelere değer katacak bir başka veri silsilesi olacaktır.

¹⁹⁶ "Tablo 25" için kullanılan dipnotların tamamı bu grafik için de geçerlidir.

Tablo 26: III. Ahmed Devri Güreşçilerinin Memleketleri¹⁹⁷

Şumnu	Adalı	Üsküdar
Temeşvar	Beşiktaş	Gülhane
İznik	Bolu	Gürcü
Mora	Bosna	Canik
Balat	Çatalca	Çorlu
Drama	Edirne	Tokad
Sivas	Gemerek	Topkapı
Babadağı	Kasımpaşa	Ankara
Saray	Kastamonu	Der-Saâdet (İstanbul)
Ruşçuk	Kavak	Eyyüb
Çankırı	Köprü	Erzurum
Arab	Maraş	İznikmid (İzmid)
Kars	Sapanca	İspir
Bursa	Serez	Tekfurdağı
Zağara	Sinop	Dimetoka
Arnavut	Yanbolu	Tatar ¹⁹⁸
Babaeski	Zara	

Grafik 4: Güreşçilerin Balkan veya Anadolu Coğrafyası'ndan Olduğunu Gösterir Grafik

¹⁹⁷ "Tablo 25" için kullanılan dipnotların tamamı bu tablo içinde geçerlidir.

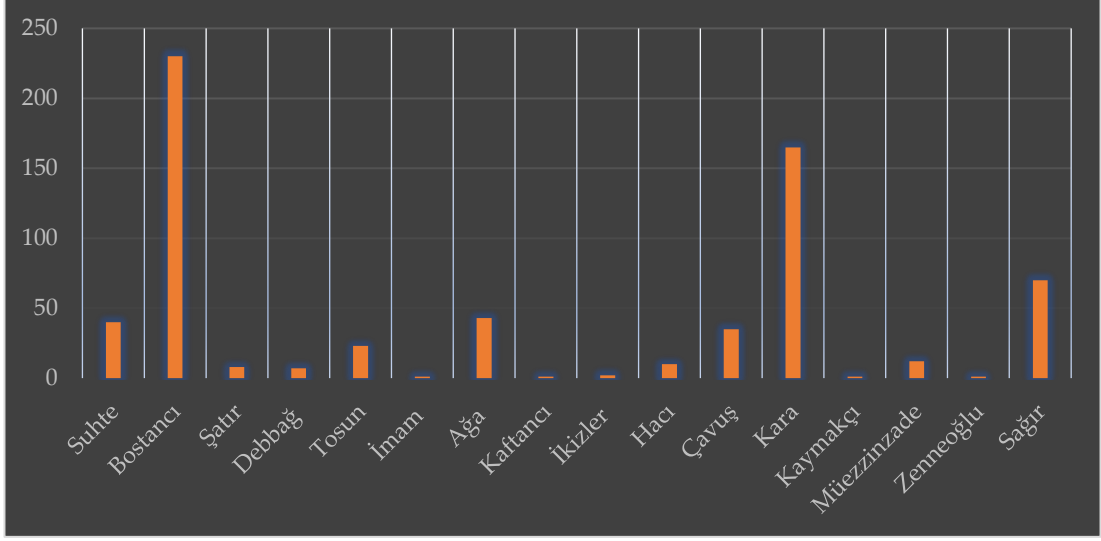
¹⁹⁸ "Tatar" adı esasında etnik bir isim olmakla beraber bu tarz isimlere vesikalar çok sık rast gelinmemesinden ve dolayısıyla bunlara dair bir tablo hazırlanmamış olması nedeniyle, ilgili isme burada yer verilmiştir. Şöyle ki söz konusu kelime etnik bir ifade olmakla birlikte şahısların nereden geldiklerini simgeler bir biçimde isimlerinin önünde elkap olarak da kullanılmıştır.

Söz konusu tablo ve şekilde de görüleceği üzere, içerisinde İstanbul olmasına karşın (ilçeleri ve merkezi ile beraber ortalama 50) Balkan coğrafyası menşeli güreşçilerin daha fazla oldukları görülmektedir. Ancak hemen belirtilmesi gereken husus, o kimselerin Balkan coğrafyasından olmalarına karşın Şumnulu Ali, Bosnalı Hüseyin gibi isimler taşımaları ve müslim olmalarıdır. Balkanlarda özellikle Mora ve Bosna coğrafyaları fazla sayıdaki güreşçileriyle ön plana çıkarken, İstanbullu olan ve Anadolu'da ise Kastamonu, Canik, Sivas, Tokat, Bolu, Safranbolu, İznik ve İzmid koridoru dahilindeki çokluk göze çarpacak denlidir. Erzurum, Kayseri vb. illerin yanı sıra Balkan coğrafyası içerisine dahil edilmiş olunan Edirne'den yetişen güreşçilerin niceliği ve varlığı da (139) unutulmamalıdır.

Tablo 27: III. Ahmed Zamanı Güreşçilerin Elkabı¹⁹⁹

Teberdar	Sağır	Nalbantoğlu
Bostancı	Büyük Suhte	Suhte
Debbağ	Deli	Şatır
Kara	Aşçı	Paşa
Çakıroğlu	Çakır	Dolabçı
Zenneoğlu	Dilsiz	İkizler
Berber	Çavuş	Haseki
Çoban	Kürd	Havacızade
Müezzinzade	Tosun	Çolak
Ayucioğlu	Hacı	Boğa
Kaymakçı	Siyah	Uzun
İmam	Kandilci	Bayrakdar
Saka	Ağa	Kilerli
Çukadar	Köle	Sandalcı
Kaftancı	Manavoğlu	Deveci
Molla		

¹⁹⁹ "Tablo 25" için kullanılan dipnotların tamamı bu tablo içinde geçerlidir.

Grafik 5: Güreşçilerin Elkablarının Kullanım Sıklığı

Güreşin sergilendiği ortamlar arasından adet, gelenek ve görenek kapsamında yer alan bir başka etkinlikse padişahların veladet-i hümayunları yani çocuklarının doğdukları gündür. Doğal olarak Sultan'ın bu günlerde keyifli oluşu, sadece çocuklarının doğmasından değil, aynı zamanda organize edilen eğlenceler kapsamında sevdiği idmanlar arasında yer alan spor aktivitesini seyretmesinden de kaynaklanmış olması düşünülebilir. Hangi çocuğunun doğumu olduğu kayıtlara geçirilmediğinden kaynaklı yapılan araştırmalar çerçevesinde tespit edilememiş olmakla beraber²⁰⁰ o veladet tablosu dahilinde Sultan hem güreşin verdiği keyiften hem de sevinçli ruh halinden olsa gerek normal şartlar altında dağıtılan ihsanlara nazaran çok daha yüklü meblağları bahşetmiştir.²⁰¹

III. Ahmed'in kompleks ve müthiş teferruatlı olan kayıtlarının peşi sıra güreşçilere dair dem vurulacak olan devir, Sultan'ın 1730 senesinde tahta çıkan yeğeni Sultan I. Mahmud Han zamanına aittir. Ancak söz konusu padişah dönemindeki güreş müsabakaları ve güreşçilere ait olan kayıtlar, Sultan Ahmed

²⁰⁰ Ceyb-i hümayûn defter verilerinde ilgili veladet-i hümayunun tarihi olarak sadece ay ve yıl şeklinde 1127 Rebiülevvel (Mart-Nisan 1715) tarihi verilmiştir. Ancak tespit edilebildiği kadarıyla III. Ahmed'in o tarihlerde doğmuş (veyahut iyimser bir ihtimal dahilinde sonradan ölmesine karşın varlığından haberdar olunamayan) bir çocuğuna tesadüf edilememiştir.

²⁰¹ İlk gün Yalı Kasrı'nda, ikinci gün Şimşirlik'te ve oranın akabinde Gülhane'ye gerçekleştirilen biniş kapsamında III. Ahmed, sırasıyla 577.5, 500'ü ustalara olmak üzere 662 ve 1017.5 kuruşu pehlivanlara ödül olarak ihsan etmiştir. Bkz. BOA, TS.MA. d. 2458/27.

döneminden önceki defterlerde yer alanlar ile aynıdır. O vesileyle Ahmed Han devrindeki kayıtlarda yer edinmiş olan güreşçilerin isimleri, uyrukları, meslek ve elkabı benzeri teferruatlı bilgiler, burada işlenemeyecek denli azdır veyahut hiç yoktur. Sultan Mahmud zamanına ait belki de kayıtlarda en çok dikkati çeken husus, kendisinden evvel gerçekleşen güreş müsabakalarında ihsanların buyurulduğu galip ve mağluplarından başka o devrin berabere kalan güreşçileridir. Sultan Mahmud dönemi ceyblerinde kendine yer bulmuş olan kayıtların hemen hepsinde müsabakalarda berabere kalmış olan güreşçilerin kayıtları ve onlara bahşedilmiş ihsanların tutarları yer almaktadır.

Sultan Mahmud'dan sonra Osmanlı tahtına geçen isim Sultan III. Osman'dır (1754-1757). Ancak ceyb defterlerinde söz konusu sultanın devrine dair bir kayıt çıkmamış olmasından dolayı ilgili devir çalışma içerisinde işlenmemiştir. III. Osman'ın ardından tahta cülus etmiş isimse Sultan III. Mustafa'dır. Mustafa dönemindeki kayıtlar da öncülü olan I. Mahmud ve III. Ahmed'den önceki dönemlere benzer bir biçimde kısırdır. Ancak Sultan'ın özellikle III. Selim'in uygulayageldiği üzere İyd-ı Şerîflerde o tarz oyunları oynatmasına benzer bir şekilde, özellikle huzurunda oyunların oynandığı veyahut da o oyunları oynayanlara bağışlarda bulunduğu dikkatleri çekmektedir. Ayrıca Sultan'ın vakt-i devrinde Yeniçerilerin güreştikleri²⁰² de dikkati çeken bir diğer husus şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Sultan I. Abdülhamid devrinde güreşmiş pehlivanların ad-memleket ve elkab gibi bilgileri hem bu Sultan'ın hem de yeğeni III. Selim devrine ait verilen Sultan III. Ahmed zamanındaki gibi yoğun olmamasından dolayı hem de her iki sultanın devirlerine dair bir kıyaslama yapabilmek adına ilgili şekilsel veriler beraber verilmiştir.

---

²⁰² Yeniçerilerin güreş başta olmak üzere, İmparatorluk dahilinde, girişte verildiği üzere Osmanlı'da sporun ana teması olan askerî felsefesi mukabilinde icra ettikleri pek çok spor olduğu da bilinmektedir. Örneğin bkz. Ahmet Yüksel, Mehmet Gül, Okan Güven, "Padişah Cirit Bindi! (Cirit Sporunu İcrâ Eden ve Destekleyen Osmanlı Sultanları)", *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, c. 3, S. 1, Manisa 2018, ss. 145-163.

Hem Sultan I. Abdülhamid hem de Sultan III. Selim zamanına ait güreşçilerin isim ve memleketlerinin ne ve neresi olduğuna dair ilgili o kimselerin mesleklerinin de ne olduğunu içeren bir tablo hazırlanmıştır. Nitekim bu devirlere ait verilerde ilgili bilgilere doyurucu bir şekilde rastlanılmıştır. Sultan I. Abdülhamid devrinde 2 güreşçinin Teberdar, Selim zamanında ki 2 güreşçinin ise birinin lakabının Uzun diğerininse Tulumbacı olduğu göze çarpmaktadır. Elkablara dair verilmiş olan bilgiler güreşin, huzurda oynansın veya oynanmasın halk nezdinde çok geniş bir kitle kapsamında rağbet gördüğünün en açık delillerinden biridir. Tulumbacının güreşiyor olması sporun artık bir nevi değişerek aslında klasik çağ ve son demlerinde askerî felsefesini yitirmeye başladığına da işaret etmektedir.

Tablo 28: Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Selim Devri Güreşçi İsimleri²⁰³

Sultan I. Abdülhamid	Sultan III. Selim
Ahmed (3)	Ahmed (5)
Hasan (2)	Hasan (6)
Hüseyin	Hüseyin (5)
İsmail (2)	İsmail
Mehmed (3)	Mehmed (6)
Abdullah (2)	Abdullah (3)
Osman	Osman
Ali (8)	Ali (3)
Ömer	Ömer (2)
İbrahim (2)	İbrahim (2)
Mustafa (3)	Mustafa (11)
Süleyman	Süleyman (3)
Selim (2)	-
Yusuf	-
-	Bekir (4)
-	Mahmud
-	Besim
-	Veli (2)
-	Muhammed
-	Numan

²⁰³ BOA, TS.MA. d. 2425/134; BOA, TS.MA. d. 2432/9.

Tabloda yer alan isimlerin yanında parantez içerisinde yer alan rakam ve sayılar, o ismin belgeler içerisinde kaç kez geçtiğini göstermektedir. Aynı unsur, güreşçilerin memleketleri için de aşağıdaki tablo kapsamında kullanılmıştır.

Tablo 29: Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Selim Devri Güreşçilerinin Memleketleri²⁰⁴

Sultan I. Abdülhamid	Sultan III. Selim
Çankırı (8)	Çankırı (4)
Kavak	Taşköprü (2)
Cezire	Özi
Gediz	Gediz
Erzurum	Erzurum
Canik (2)	Üsküp
Çatalca	Çatalca
Tosya (3)	Tosya (3)
Çanakkale	Bosna
Bursa (2)	Bursa (2)
Viranşehir	Ankara
Aydın	Aydın
Tekfurdağ	Gerede (2)
Kastamonu (3)	Kastamonu (4)
Üsküdar	Üsküdar
Çerkes	Çerkes
Kayseri	Kayseri (2)
	Tunus
	Şumnu
	Karamürsel
	Edirne
	Kütahya
	Boyabad
	Sivas (2)
	Yozgad (2)
	Çirmen
	Sinop (3)
	Zağferanbolu (3)
	Tokat

II. Mahmud ve onun peşi sıra diğer Sultanların devrine ait olan perakende şeklinde adlandırılabilir muhtelif belgelerin varlığı sayesinde Osmanlı güreşine dair edinilebilen verilerin varlığı da aynı şekilde devam etmektedir. Örneğin Sultan

²⁰⁴ BOA, TS.MA. d. 2425/134; BOA, TS.MA. d. 2432/9.

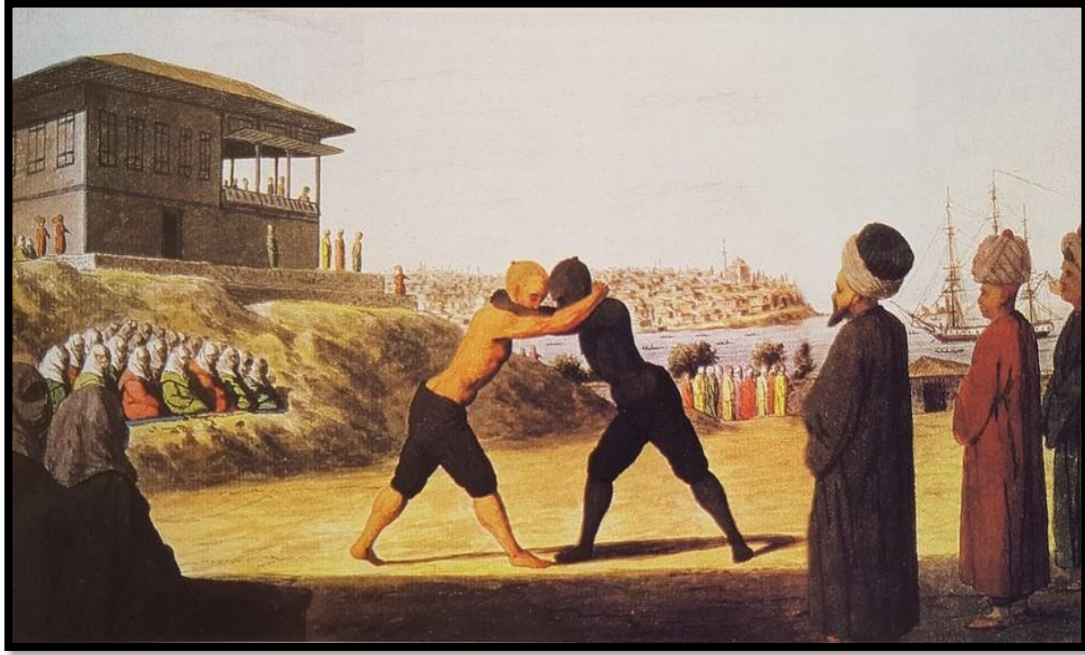
I. Murad zamanında kurulduğu belirtilen Edirne'deki şöhret sahibi Cemaleddin Güreş Tekkesi'ne dair Sultan II. Mahmud devrine ait bir belge silsilenin başlangıcını oluşturmaktadır. 8 Ekim 1815 tarihli olan belgeye nazaran bu tekkenin mütevellisi olan kimsenin vefatı üzerine yine yerine bir pehlivanın atandığı dikkatleri çekmektedir.²⁰⁵ Neredeyse 50 yıl evvel bir hadisenin gerçekleşmiş olması bu tekkede ilgili bir geleneğin olduğu çıkarımının yapılmasına da imkân vermektedir. Şöyle ki, neredeyse yüz yıl sonrasına yani 1895 yılına ait başka bir belgeyse Osmanlı'da güreş ve güreşçiler hakkında detay sunan bir başka materyaldir. O materyal bir kontrattır. Kontrata göre Paris'te ikamet eden Mösyö Dö Pliye ve pek bir şöhret sahibi olan, Edirne'de oturan Adalı Halil, Mustafa oğlu Yaşar ile Şumnulu Haliloğlu Tefvik anlaşmanın taraflarını oluşturur.²⁰⁶ Tarafların anlaşacağı hususları belirten kontrat ziyadesiyle ayrıntılıdır. Burada; Dö Pliye'nin mezkûr pehlivanlara yemek paralarını vereceği, maaşlarını ödeyeceği, her türlü seyahat masraflarını Frank kuru üzerinden karşılayacağı, o kimselerin yapacakları güreş müsabakası anlaşmalarının kendisi yanlarında olmadığı müddetçe geçersiz olacağı ve belge içerisinde belirtildiği üzere

---

²⁰⁵ BOA, C.EV.127/6345.

²⁰⁶ Adalı Halil ve diğer şöhret sahibi pehlivanların biyografileri ve hatta fotoğraflarıyla ilgili olarak bkz. Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, ss. 216-228.

6 aylık süreceği bilgileri yer almaktadır.²⁰⁷ Lakin 6 aylık vaktin sona ermesinin akabinde söz konusu güreşçiler eğer ki Fransa, İngiltere, Almanya veyahut Amerika'da benzer bir organizasyon için bulunurlar ise Mösyö'nün yine yanlarında olmadan anlaşılamayacakları tarzında bağlayıcı bir madde daha bulunmaktadır. Tazminat ve benzeri pek çok hususu içeren kontratı mezkûr üç pehlivan arasından Tevfik imzalamamıştır.

Resim 9: Abdülmecid Dönemi Dolmabahçe Bayıldım Köşkü'nde Yapılan Güreşi Sergileyen Resim²⁰⁸

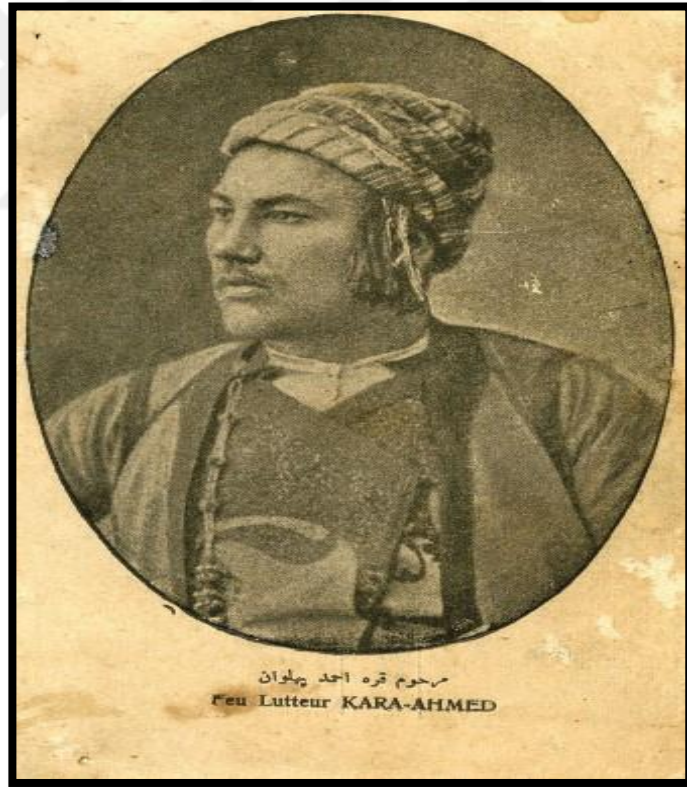
Görüldüğü üzere Avrupa'ya Osmanlı tarafından namılı pehlivanlar gönderilmekte veyahut direkt olarak Avrupalılarca bu kimseler talep edilmektedirler. Avrupa kavramı ile macera içerisinde bulunan bir diğer Osmanlı güreşçisi ise Rumelili Pehlivanlar arasından belki de en şöhret sahibi olanlarından birisi olan Kara Ahmed'dir. Ona Paris'te icra edilen dünya şampiyonasında birincilik elde etmesi neticesinde Paris Belediye Meclisi tarafından altın ve gümüş madalyalar verilmiştir. Ayrıca ilgili hadiselerin ardından Paris'te yer alan Osmanlı

²⁰⁷ BOA, BEO.621/46504; Mösyö Dö Pliye'nin adı geçen namılı pehlivanları Osmanlı ülkesinden çıkarmak adına devletle yapmış olduğu yazışma, ruhsat alma ve diğer ilgili materyali havi o ecnebinin yaşadığı bürokratik serüvene dair bkz. BOA, DH.MKT.374/14.

²⁰⁸ Yıldız, *Çağlarboyu Türkler'de Spor*, s. 157.

sefaretini de bu namlı yiğide beşinci rütbeden bir Mecidî nişanı verilmesini 13 Aralık 1899 teklif etmiştir.²⁰⁹ Bu teklifin arka planında yatan gelişme ise çok daha mühim olarak görülmektedir. 14 Aralık 1899 tarihindeki vesikayı ele alan Paris Sefiri Giray'a nazaran; Paris'te icra edilen genel müsabakaya (muhtemel ki dünya şampiyonasıdır) Fransa'nın ve dahası Osmanlılar, yukarıda belirtildiği gibi Rusya'nın en meşhur güreşçileriyle kıran kırana bir arslan gibi güreşen Kara Ahmed'e Paris belediyesinin dışında Belçika Kralı ve Ruslardan da madalya verildiğini belirtilmiş olmakla beraber şampiyon olduğu esnada kendisinin cihanın birinci pehlivanı olduğuna dair alkışlarla sloganlar atıldığı iletilmişti.²¹⁰ Bu durum ona Mecidi nişan verilmesi isteğinin altında yatan diğer sebepler arasındaydı... Öyle ki, Adalı Halil gibi namlı pehlivanlar örneğin Sanayi Madalyası gibi ödüllerle zaman zaman yine mükafatlandırılmaktaydılar.²¹¹

Resim 10: Kara Ahmed Pehlivan²¹²

²⁰⁹ BOA, Y.MTV.197/79.

²¹⁰ BOA, Y.MTV.197/79.

²¹¹ BOA, İ.TAL.266/50. (3 Aralık 1901).

²¹² DAGM, *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Spor*, s. 239.

D. Yaralanmalar

Tezin bu başlığı altında incelenecek olmasından başka giriş bölümünde de sporun felsefesinin yansıtılması kapsamında askeri özellikler barındırdığına temas edilmişti. Yani askeri çerçevede kısmen bir hazırlık safhasını yansıttığına işaret edilmişti. Osmanlıların icra ettikleri idmanların neredeyse tümüne bakıldığı vakit, güreşten ziyade diğer sporların birçoğunda aynı felsefenin ve ana temanın yattığı görülmektedir. Nitekim ilgili sporların başlıca kuralları, idmanlarda gösterilen performanslar ve icra edilişleri gibi pek çok unsur göz önüne alındığı vakit temelde savaş hazırlığı gayesinin güdüldüğü çıkarımını yapmak zor görünmemektedir. Güreş ve benzer diğer sporlar manevi hususlar barındırmakla birlikte onların askeri temeller üzerinde uygulanması gelmesi idmanlardaki hareketlerin cereyanları esnasında, yani pratikteki seyrinde fiziki kazaların meydana gelişine neden olmaktadır. Şöyle ki savaşın en heyecanlı yerinde kazanmak isteyen bir ordunun ona galibiyeti getirecek olan işlevlerinin başında gelen hız ve ilgili diğer faktörler, güreş gibi spor dallarında aranan meziyet ve yetkinlikler sayesinde sağlanmaktaydı. İşte tam da o nedenle hareketlilik, çeviklik, heyecan, hızlı olmak ve o hızı şiddet mukabilinde harmanlayarak kullanabilmek adı ister sporcu olsun ister asker, o kimselere zarar ziyan getiren fiziki yaralanmalar biçiminde yansımaları neden olmuştur. Hemen belirtilmesi gerekirse o zarar ziyanın boyutunun kapsamına daırdır. Söz konusu olumsuzluklar kişinin hafif bir yaralanmaya veya sakatlanmaya maruz kalmasından tutulup onun bir daha o sporu icra edemeyecek veyahut savaşamayacak denli kötü olmasına varana kadar çeşitlenmekle beraber nihai kertele ölümle dahi sonuçlanabilmektedir. Bu bakımdan Osmanlı spor tarihinin nazarlığı şeklinde isimlendirebileceğimiz güreş sporu çerçevesinde yaralanmalar hususuna bu başlık altında ayrı bir parantez açmış olmak aynı şekilde faydadan uzak olmayacak.

O faydanın en yakın örneklerine tahmin edilebileceği üzere Ceyb-i hümayûn defterlerinde de sıkça rastlamak mümkündür. Lakin o imkânın araştırmacı tarafına yansıyan noktasında karşılaşılan örneklerinse güreş sporuna dair olmaması çalışmanın gidişatı hususuna ket vurmakla birlikte tam manasıyla da bir engel

olarak görülmemektedir. Nitekim konunun idrak edilebilmesi hususunda Ceyb defterlerinde güreşle ilgili olmayan örneklerle beraber güreşle alakalı olup ceyb defterlerinde yer almayan örneklerin varlığı da vakidir. Şu aşamada güreşe dair olmamakla beraber ceybde yer alanlar olması ve daha eski tarihli misalleri teşkil etmesi bakımından bahse konu darbımisallere değinilecektir.

Yaralanmalar güreş sporunun icra edilirken olmamakla birlikte, huzurda veyahut idmanın uygulandığı alanda ve esnada güreş sporu ile beraber yapılırken vuku bulmuştur.²¹³ Yaralanma hadiseleri cirid veya tüfenk atan kimselere ait olduğu halde aynı kayıt içerisinde güreşen kimselerin yer alıyor olması, sporcuların aynı mekân dâhilinde hep beraber idman yaptıkları fikrini zihinlere getirmektedir.²¹⁴ 23 Şubat 1707 tarihli kayda göre 50 altının yine Ceyb dahilinde gaybdan bir bağış ve 10 altının da Balat Şeyhi'ne ihsan edilmiş olmasından başka o gün, Cirit oynayan 19 Harem ve İç Ağalarından ikisine 3 ve kalanlarına 2 altın bahşedilmişti. Aynı esnada güreşen kimselerin yanı sıra 19 ciritçi arasından Kilerli Süleyman'ın bilinmeyen yaralanmasından dolayı ise kendisine 5 altın ihsan edilmişti.²¹⁵ 24 Nisan 1712 günüyse Çadır Köşkü'nde gerçekleşen nişan talimlerinde tüfenk atan dört kişiye üç altın verilmesinden başka üstteki kayda benzer bir şekilde yaralanmasının nasıl cereyan ettiği ve yarasının ne olduğu bilinmeyen Hüseyin'e de başından geçen bu sakatlık hadisesinden mütevellit 5 altın bağışlanmıştı.²¹⁶ Safa köşkünde 3 Haziran 1714'te gerçekleşen müsabaka sonrasında o defa cirit ile yaralandığı bilgisine haiz olduğumuz Hazine Ahmed'e 2 altın verilirken, güreşen Teberdar Hüseyin ve İbrahim'e de kazanan-kaybeden ayrımını belirtmeksizin galibe 2 ve mağluba ise 1 zolota verilmişti.²¹⁷ Ancak aynı kayıt, Hüseyin ve İbrahim'in güreşmesinin hemen peşi sıra Taşra Bosnavî Dilsiz sıfatlarını haiz ancak ismi muamma olan bir başkasına kabuk bahası olarak 2 zolota bahşedildiğini bildirir. Arşiv vesikasının Hüseyin ve

---

²¹³ İlgili husus, bugün okullarda hep bir arada beden eğitimi dersinde veya toplu bir şekilde idman üzere olan kimselerin panoramasını yansıtır niteliktedir.

²¹⁴ Aksi doğrultuda o kişilerin tamamına o gün ihsanlarının ödenmiş olmasından dolayı bir kayıta yer almaları hususu da unutulmamalıdır.

²¹⁵ BOA, TS.MA. d. 2352/314, 10 Zilkade 1117, Salı.

²¹⁶ BOA, TS.MA. d. 2353/55, 17 Rebiülevvel 1124, Pazar.

²¹⁷ BOA, TS.MA. d. 2357/8, 20 Cemaziyelevvel 1126, Pazar.

İbrahim'in gürüşiyor olmasını takiben verdiği bu bilginin arasında başka bir spor dalından dem vurmaması ve kabuk bahası teriminin de yaralanmış kimsenin iyileşmesi hususunu simgeleyen bir mana ile iyileşen şahsa verilen bir ihsan türü bilgisinin bir araya gelmesi Dilsiz Boşnağın gürüş sporu esnasında yaralanmasından dolayı ihsan almış olmasını da akıllara getirir bir niteliktedir.

Taşralı Boşnağın çıkarımının göz ardı edilmesi halindeyse Ceyb belgelerinde yaralanma hadisesi olmamakla beraber gürüş esnasında meydana gelmiş olumsuzlukların sayısal değeri birdir. İşte o tek hadise ise 7 Ağustos 1710 günü Dramalı Halil, Rusçuklu Ali, Edirneli Ahmet, Bosnavî Hüseyin, Tokatlı Abdurrahman, Kara Suhte, Berber Hüseyin ve Teberdar Sağır Boyraz kıran kırana birbirleriyle gürüşürken²¹⁸ zuhur etmiştir. Çarpışan o kimseler arasından hangilerinin başına geldiği bilinmemekle birlikte Sultan Alibey köyüne gerçekleştirdiği biniş esnasında²¹⁹ kisbeti yırtılan 2 şahsa yaşadıkları zor durumun bir telafisi mesabesinde birer zolota bahşetmiştir.²²⁰ Ayrıca ceyb belgelerinde ekseriyetle duacıların adı zikredilmezken, aynı kayda nazaran bahse konu müsabakada duacının isminin Kara Ali olduğu bilgisi de yer almaktadır.

Ceyb defterlerinde yer almayan ancak müsabakanın neticesinde yaralanan (mecruh olan) veyahut ölen sporcunun yer aldığı arşiv vesikalarının Osmanlı katiplerince solgun kağıtlara işlendiği zaman dilimi tezin konusunu kapsayan vaktin sonrasına uzanan periyoda işaret etmektedir. O hususta arşivlerden elde edilen ve incelenen belgeleri kabaca Osmanlı arşivinde bulunan perakende belgeler şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu belgeler, tezin konusunu çerçevesine alan

---

²¹⁸ Pehlivanların gürüşe tutuşmaları hususunda arşiv vesikalarında onların birbirleriyle "gürüştikleri" şeklinde yer alan ifadelere de rastlanılmıştır. Bkz. *BOA, TS.MA. d. 2458/29*.

²¹⁹ Osmanlı Padişahının ihsan etmiş bulunduğu bahşişlerin kayıtlarının tutulduğu Ceyb-i hümayûn belgelerindeki kayıtlarda tespit edilen bir farklılık, ihsan prosedüründeki bir değışikliğe işaret etmektedir. Kayıtların tamamında Sultanın teşrif etmiş olmasından veyahut da biniş gerçekleştirmesinden bahsedilmemektedir. Biniş, sultanın ata veyahut da at arabasına binerek şereflendirdiği ve vürud ettiği bir yeri simgelemektedir. Sadece teşrif ifadesiyse geliş vasıtasına bakılmaksızın Sultan'ın o mahalde hazır bulunduğunu ifade etmektedir. Ancak bu iki tanımın yer almadığı ceyb defteri kayıtlarında yer alan sportif faaliyetlerin Sultan'ın bizzat tanık olmadığı ancak bir şekilde ödüllendirilmesi hususunda duyum aldığı veyahut bilgilendirildiği şahıs ve sporcu guruplarının ihsana mazhar olduğunu sembolize ettiği düşünölmektedir.

²²⁰ *BOA, TS.MA. d. 2354/17*, 11 Cemaziyelahir 1122, Perşembe.

Ceyb belgelerinin sonlandığı 1803 yılını takiben 19 ve hatta 20. yüzyılı barındıran zamanın ürünleridir. En erken tarihli belge 1815 yılına ait iken, sonuncusunda ise kâtibin işaret ettiği yıl 1910'dur.

O arşiv belgeleri arasında dikkatleri çeken söz konusu hadiseler en basit tanımıyla iki başlık altında toplanabilir. Bunlardan daha az olan birincisi güreşçilerin yaralanma hadiseleri iken, daha fazla olan diğer gurubu yani ikincisini ise ölüm olayları meydana getirmektedir.

Tablo 30: Güreş'te Yaralanma ve Ölüm Hadiseleri

	Kim	Nereli	Neden Yaralandı	Neden Öldü	Tarih
1 ²²¹	Kalyoncuoğlu Ahmed	Kastamonu / Çarşamba	Rakibi Salihin Çerkez bıçağı saplanmış.	Hayasına yediği bıçak darbesi sebebiyle ölmüş.	8 Mayıs 1878
2 ²²²	İslamoğlu Mustafa	Ankara / Kengri Kazası/ Kuzgun Karyesi	Kolu kırılmış.	Kolu kırıldıktan 7 gün sonra vefat etmiş.	11 Nisan 1878
3 ²²³	Nepaki	-	-	Güreş esnasında ölmüş.	29 Ocak 1861
4 ²²⁴	Birkaç Efendi	-	Kuleli Mekteb-i İdadisinden 15 efendi Orta köyde güreşirken aralarında arbede çıkıyor birkaç efendi yaralanmış.		3 Mart 1892

Osmanlı arşivinde güreş ve güreşçilere dair perakende evrak arasından en erken tarihli 1815 yılına ait olmakla beraber yaralanmaları içeren kayıtlar tabloda da görüldüğü üzere daha geç tarihlidir. Güreş esnasında gerçekleşen yaralanma ve ölüm hadiseleri görülebileceği üzere çeşitlilik arz etmektedir. Tabloda gösterilmiş olan dört hadisenin en erken tarihli 1861 yılına ait iken, sonuncusu 1892 tarihlidir.

²²¹ BOA, A.İMKT.MVL.12/91.

²²² BOA, A.İMKT.MVL.62/36.

²²³ BOA, MVL.842/12.

²²⁴ BOA, Y.PRK.ZB.9/78.

Görüldüğü üzere dört hadiseden birisi salt yaralanmaya işaret ederken diğer üç misaldeyse evvelinde yaralanan kimseler vefat etmişlerdir. Burada yer alan hadiselerde özellikle dikkati en çok çekense güreşen kimselerin profesyonel güreşçiler olmamasıdır. Buradan elbette halkın nezdinde güreş sporunun rağbet gören ve sıkça icra edilen bir idman olduğu çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Kuleli Lisesi'nde okuyan öğrencilerin güreşmeleri ve birkaç kişilik bir güruhtan oluşmaları okuyucu ve araştırmacıyı onlarından kimliklerinden mahrum bırakmakla beraber diğer üç hadisede görüldüğü üzere birisi gayrimüslimlerin güreşi diğerleri ise Müslimlerin güreşini gösterir niteliktedir. Örnekler arasından ölüm olgusunun gerçekleşmediği tek hadise yine Ortaköy'de güreşen öğrencilerin arasında arbede çıkması sonucu belgelere yansımış olan olaydır. Vefat ile sonuçlanan olaylardan üçünden birisi salt ölümü yani herhangi bir detay içeriği olmadan sade bir şekilde yansıtılmışken diğer ikisindeki ilginçliklerse dikkat çekicidir. Öncelikle sadece kolunun kırılması üzerine aradan geçen yedi günün peşi sıra ölen şahıs ve *bıçak darbesini hayalarına* alan kimsenin ölümleri değişiklikleri yansıtmaktadır. Özetle belkide Osmanlı'nın son döneminde veyahut klasik çağında güreş sporunda gerçekleşen olumsuz vakalar ve başta tabikide ölüm ve yaralanma hadiseleri için söylenebilecek en tabi şey ise, sporun arz ettiği tehlike neticesinde bütünün doğal görülebileceğidir.

IV. BÖLÜM: PADİŞAHLAR VE MEKÂNLARI

Tarihte olaylar ve olgular farklı zaman ve mekânlarda ortaya çıkmıştır. Bütün bu kapsam dâhilinde elbette olayların bir de aktörleri var olmuştur. Aktörlerden kastedilenin ise sadece insanlarla sınırla kalmadığı karşı gelinemez bir gerçekliktir. Şöyle ki, tarihin vitrininde yer alan canlı varlıkların yanı sıra cansız olmasına karşın bir o kadar daha mühim olan mekânlarında konu bağlamında etkileşim içerisinde olarak önem arz etmiş olması da bir başka gerçektir. Şüphesiz bu gerçeklik aynı zamanda bir değişime, dönüşüme ve doğal olarak etkileşime de işaret etmektedir. İşte o mekânlar vukua gelmiş tüm bu olaylar için ev sahipliği yapmışlardır. Aslında tümüyle tarih; mekân elde etme arayışı içerisinde olan akıntıya kapılıp giden insanoğlunun yurt edinme kavgasıyla doludur. Eskiden beri göçler, savaşlar ve anlaşmalar insanoğlunun varlığından günümüze kadar çeşitli etkileşimleriyle devam edegelmiştir. Soyut ve somut sınırlar çizilerek o kara parçaları milletine yurt olarak ev sahipliği yapmıştır. Öyle ki, tarih olayların siyasi veyahut sosyal olmak üzere tüm işleyişinde bir mekân varolmuş ve insanların yanı sıra olayları ve onların gidişatını da bünyesinde barındırmıştır.

Ceyb-i hümayûn Defterleri içerisinde pek çok farklı sosyo-kültürel konu bulunmaktadır. Bu konular birçok farklı mekânı bünyesinde barındırmaktadır. Tezin konusu itibariyle güreş sporunun icra edildiği yerler hakkında malumatın verilmesi yerinde olacaktır. Hazırlanan güreş aktivitelerini seyretmek için yukarıda sıklıkla değinildiği üzere sultan biniş ile çeşitli mekânlara teşrif etmekte ve pehlivanlara bahşişlerde bulunmaktaydı.

Halkı kaynaştırın, günlük sıkıntılarında uzaklaştıran, sevgi ve neşeyi bir arada yaşatan, bazıları içinse bir eğitim-öğretim gösterisi olan güreş faaliyetleri padişahında katılımıyla pek çok amaca hizmet etmiştir. Sultanın katılımıyla aktivitelerin icra edildiği yerler **“huzurun huzur olduğu yerler; mekânlar”** olmuştur.

Bu bölümde ele alınacak olan güreş faaliyetlerinin ev sahipliği yaptığı mekânların nitelik ve nicelik olarak nakledilmeye çalışılacak olan ölçütleri arşiv vesikalarında karşımıza çıkan verilerden hareketle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Pehlivanların icra ettikleri o sporun gerçekleştirildiği yerler arasında en evvel göze çarpan mekânlar arasında köşkler bulunmaktadır. Ancak incelen vesikalar arasında IV. Mehmed'in binişle gittiği veyahut ihsanda bulunduğu müsabakaların icra edildiği köşkların spesifik olarak isimleri belirtilmemiştir. Bu dönemde toplamda 8 defa düzenlenmiş olan teşrifatlarda padişahın güreşi pehlivanları seyretmek adına mekâna gelmesiyle gerçekleşen o huzur güreşleri söz konusu köşklere gerçekleştirilmiştir. Bahse konu köşkler IV. Mehmed döneminde 17, 24, 29 Mart ve 1, 3, 10, 12 Nisan 1687 tarihlerinde²²⁵ güreşen pehlivanlara ev sahipliği yapmıştır.

Devlet bünyesinde yaşanan siyasi ve sosyal olayların akabinde yapılan hazırlıklar her zaman bir yer ve zamanı kapsamamaktadır. Bazı olaylar aniden gelişebilir ve işleyiş ona göre şekillenebilir niteliktedir. O nedenle çeşitli sebeplerden kaynaklabilen yer değişikliklerinin yapıldığı da göze çarpmıştır. Mesela güreş müsabakalarından birisine olan yer Mahal köprüsü üzerindeki bir ev olmuştur. Bu evde 9 Nisan 1687'de²²⁶ IV. Mehmed dönemi tek bir kez güreş faaliyeti için gösteri hazırlanmış ve sultana bu gösteriler esnasında ev sahipliği yapmıştır.

Padişahın ihsanına mazhar olan pehlivanların diğer durak noktası ise Ok Meydanı'ndaki tekke'dir. Sultan IV. Mehmed bu tekkeye 28 Mart, 11 Nisan ve 18 Nisan 1687²²⁷ tarihlerinde 3 kez olmak üzere düzenlenmiş bulunan güreş müsabakalarına teşrif etmiştir.

Devletin içerisindeki memurlar ve rütbe sahibi kişilerde güreşe ilgi duymuşlardır. Çalışmada bunlara değinilmiştir. Burada bu spor faaliyetine ev sahipliği yapan mekân askeriye hizmet eden şahsa aittir. Yani huzur olan yer

---

²²⁵ BOA, TS.MA. d. 2344/157, 3(Pazartesi), 10(Pazartesi), 15(Cumartesi), 18(Salı), 20(Perşembe), 27(Perşembe), 29(Cumartesi) ve 30(Pazar) Cemaziyelevvel 1098.

²²⁶ BOA, TS.MA. d. 2344/157, 26 Cemaziyelevvel 1098, Çarşamba.

²²⁷ BOA, TS.MA. d. 1057/1, 14(Cuma) ve 28(Cuma) Cemaziyelevvel 1098 ve 5(Salı) Cemaziyelahir 1098.

yeniçeri ağasının çiftliği'dir. Sadece bir kez IV. Mehmed dönemi 31 Mart 1687²²⁸ tarihinde bu müsabakaya ev sahipliği yapmıştır.

Eyyüb'te Vezir yalısı, 4 Nisan 1687'de²²⁹ bir defaya mahsus olarak güreş müsabakaları için mekân olarak kullanılmıştır. IV. Mehmed döneminde yapılmış olan bu müsabakanın mekânı hakkında bizatihi olarak arşiv vesikasında vezirin ismi zikredilmediği için o mekân hususunda daha geniş bilgi sunmak mümkün olmamıştır. Aynı zamanda o padişahın döneminde 18 vezirin görev yapmış olması mekânın tespiti açısından elimizi güçsüzleştirmiştir.

Spor müsabakasının yapıldığı yerler sürekli olarak farklılık göstermektedir. İncelenen vesikalarda bu mekânların çok zengin olduğu görülmüş ve yukarıda da zikredilmiştir. Bu defa ev sahibi olan mekân ise yine devlet görevlilerinden birine aittir. O mekân Mir Ahur Köşkü'dür. Burada güreş faaliyeti sadece bir kez tertiplenmiştir. O da 27 Mart 1687²³⁰ tarihine aittir.

Defterlerde güreş sporunun yapıldığı bazı mekânların ismi genel olarak verilmiştir. Yani spor faaliyetine Beşiktaş ev sahipliği yapmış fakat özel olarak neresi olduğuna defterde kayıt tutulurken yer verilmemiştir. Dersaadet'te bir semt olan bu mekânda 31 Mart 1687²³¹ tarihinde bir faaliyet yapılmıştır. O yer III. Ahmed döneminde 17 Ağustos 1719²³² tarihinde güreş sporuna ev sahipliği yapmış mekânlar arasındadır.

Bâruthâne

Güreş faaliyetleri sebebiyle padişahın bir diğer durak noktası bâruthâne olmuştur. Pek çok yerde bâruthâne vardır. Dersaadet'de bulunan bâruthâneler, genel olarak baruthane-i amireye yani baruthaneler açısından en üst seviyede bulunan mercie bağlı bulunmaktadır. Ancak değişik tarihlerde yaptırılan ve zaman zaman kullanılan bu tesisler buldukları yerlerin adlarıyla da

---

²²⁸ BOA, TS.MA. d. 1057/1, 17 Cemaziyelevvel 1098, Pazartesi.

²²⁹ BOA, TS.MA. d. 1057/1, 21 Cemaziyelevvel 1098, Cuma.

²³⁰ BOA, TS.MA. d. 1057/1, 13 Cemaziyelevvel 1098, Perşembe.

²³¹ BOA, TS.MA. d. 1057/1, 17 Cemaziyelevvel 1098, Pazartesi.

²³² BOA, TS.MA. d. 2184/1, 1 Şevval 1131, Perşembe.

isimlendirilmektedir. Evliya Çelebi, Yeniçerilerin Etmeydanı'nda bulunan kışlalarda barut ve el humbaraları ürettiklerini bildirir. Selanikî Mustafa Efendi de Tarih'inde Yeniodalar'daki baruthanenin veya barut ıslah yerinin Ocak 1578 kurulduğunu yazar. Çelebi, Osmanlı Devleti tarihi boyunca Payitaht'ta 5 baruthane (Atmeydanı, Okmeydanı, Kâğıthane ve Şehremini) kurulduğunu yazmaktadır.²³³

Baruthânedede 9 ayrı güreş müsabakası düzenlenmiştir. Aktiviteler 11 Mayıs 1687²³⁴, 17 Mayıs ve 8 Haziran 1687²³⁵, 19, 24, 29 Ağustos 1687²³⁶, 27 Mayıs 1708²³⁷, 12 Ağustos 1709²³⁸ ve 17 Eylül 1711²³⁹ tarihlerinde padişahın huzurunda yapılarak pehlivanlar Sultanın ihsanına mazhar olmuşlardır.

Yalı Köşkü

Topkapı Sarayı'nın Haliç'e bakan kıyısında yer alan Yalı Köşkü'nün 1591'de başlatılan inşaatı 1593'te bitirilmiştir. Yalı Köşkü, Sarayburnu tarafından gelen surlarla Sirkeci tarafından gelen surların kesiştiği köşede bulunmaktaydı. Köşkün yerinde daha önce de II. Bayezid tarafından yapılmış olan ve o tarihe kadar onun adıyla anılan kasır bulunmaktaydı. Köşkün yapımı aşamasında gerekli olan malzemenin bedeli o dönemde sadrazamlık yapmış olan Sinan Paşa, Ferhad Paşa ve Siyavuş Paşa tarafından karşılanmıştır. Yapılan Köşk, Topkapı Sarayı'nın en dikkat çeken yapısı olmasıyla birçok seyyahın dikkatini çekmiştir. Yapıldığı 1593 tarihidен 19. Yüzyılın ikinci çeyreğine kadar köşk, pek çok kutlama, tören ve şenliklerle beraber farklı etkinliklere ev sahipliği yapmıştır. Bu faaliyetler içinde özellikle "meserret"²⁴⁰ günleri ile ilgili tören ve kutlamalar ağırlıklı olarak Yalı Köşkü'nde icra edilegelmiştir. Yalı Köşkü, padişah ve ailesinin eğlence ve kutlama törenlerine

²³³ Daha fazla bilgi için bkz. Semavi Eyice, "Baruthâne", *TDV.İA*, c. 5, TDV Yayınları, İstanbul 1992, ss. 94-96; Zafer Gölen, *Osmanlı Devleti'nde Baruthâne-i Âmire*, (Basılmış) Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2001, s. 2.

²³⁴ *BOA, TS.MA. d. 1057/1*, 28 Cemaziyelahir 1098, Pazar.

²³⁵ *BOA, TS.MA. d. 1057/1*, 5(Cumartesi), 27(Cuma) Recep 1098.

²³⁶ *BOA, TS.MA. d. 1057/1*, 10(Salı), 15(Pazar) ve 20(Cuma) Şevval 1098.

²³⁷ *BOA, TS.MA. d. 2352/341*, 7 Rebiülevvel 1120, Çarşamba.

²³⁸ *BOA, TS.MA. d. 2352/342*, 5 Rebiülahir 1121, Pazartesi.

²³⁹ *BOA, TS.MA. d. 2353/49*, 4 Şaban 1123, Perşembe.

²⁴⁰ Padişah çocuklarının doğum, sünnet ve evlenmeleri, tahta geçme, fetih müjdesi, bayram vb.

ilaveten devlet işlerini ilgilendiren birçok etkinliğe de ev sahipliği yapmıştır. Köşk, güreş, elçi kabulü, devlet adamlarına çeşitli konularla ilgili tebligatlar yapılması ve donanmanın uğurlanması gibi daha pek çok aktivetelerde aktif olarak kullanılmıştır.

Resim 11: Topkapı Sarayı Bahçesi İçerisinde Bir Yalı Köşkü²⁴¹

Köşk, sarayın âdeta Haliç'e bakan cephesi ve salonu durumunda olduğundan denizde yapılan aktiviteleri rahatça izleme imkânı sunmaktaydı. Bu özelliğinden dolayı törenlerin yapıldığı bir mekân olduğu gibi pek çok faaliyetlerin yapıldığı bir yer de olmuştur. Bunların başında tahta çıkış "cülûs-i hümayûn" şenlikleri gelirdi. Bunun için diğer mekânlarla birlikte Yalı Köşkü'nden atılan toplarla durum ilan edilir ve şenlikler yapılırdı. Köşk'te yapılan şenlikler arasında "veladet-i hümayun" denilen padişah çocuklarının doğumları ayrı bir önem arz etmekteydi. Doğumlar için en kısa süre olarak üç gün üç gece devam eden kutlama ve şenlikler yapılırdı. Padişah kutlama ve şenlikler esnasında köşkte hem

²⁴¹ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 Minyatür*, s. 19.

tebrikleri kabul eder hem de yapılan etkinlikleri seyrederdi. Şehzadelerin sünnet ve düğün törenleri Yalı Köşkü'nde kutlamaların yapılması hususunda bir başka vesileyi teşkil ederdi. Fetih müjdesi alındığında yapılan şenliklerin adresi de çoğu zaman Yalı Köşkü idi. Bu gibi aktivitelerde padişahın seyrettiği faaliyetler arasında güreş sporunda yerini almıştır. Devlet adamlarının içerisinde görevden alınanlara, görevinden men edildiği ve onların sürgüne gönderileceği bu köşkte tebliğ edilmiştir. Tarihî süreçte birçok onarım gören köşk 1869 yılında, Keçecizade Fuad Paşa'nın sadareti döneminde Edirne-İstanbul demiryolu güzergâhında kaldığı için yıktırılmıştır.²⁴²

Güreş sporuyla ilgili olarak arşiv vesikalarında ve ceyb defterlerindeki taramalar esnasında karşılaşılan ve yukarıda hakkında bilgi verilen Yalı Köşkü, o sportif faaliyetin en fazla icra edildiği mekân olarak tespit edilmiştir. Bahsi geçen köşk çalışmanın kapsamında epeyce rağbet görmüştür. İlerleyen sayfalarda bu gibi rağbete konu olan mekânların padişahlar tarafından teşrif edildiğini gösteren bir tablo da verilmiştir. Toplamda yalıya olan biniş padişahlar tarafından 87 kez gerçekleştirilmiştir. Mekânın sultanlara huzur olduğu ve müsabakaların icra edildiği zamanlar fazlaca çeşitli olmasına karşın güreşlerin veri tabanı için kaynakçaya bakılması kâfi gelecektir. Bu nedenle mekân hakkında her padişahın döneminden birer örnek verilecektir. Yalı Köşkü'nde IV. Mehmed döneminde 26 Mayıs 1687²⁴³ tarihinde huzur güreşi yapılmıştır. Güreşen çiftler padişahın ihsanına mazhar olmuşlardır. Mekân II. Ahmed'e 8 Ocak 1696²⁴⁴ tarihinde huzur güreşi seyretmesi hususunda ev sahipliği yapmıştır. 23 Şubat 1706²⁴⁵ tarihinde aynı yer III. Ahmed için bir eğlence gösterisini bünyesinde barındıran mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Adı geçen mekân için huzur güreşine ev sahipliği yapması hasebiyle padişahın şereflendirdiği bu yere son örnek I. Mahmud'un katılımıyla 8 Şubat 1740²⁴⁶ tarihine yapılan güreş müsabakasıyla gerçekleşmiştir. Sonuç olarak yalı köşkü güreş

---

²⁴² Volkan Ertürk, "Yenisaray'ın Deryaya Açılan Kapısı: Yalı Köşkü", *Turkish Studies*, c. 7/8, Ankara 2013, ss. 185-199.

²⁴³ BOA, TS.MA. d. 1057/1, 14 Recep 1098, Pazartesi.

²⁴⁴ BOA, TS.MA. d. 2350/5, 2 Cemayizelahir 1107, Pazar.

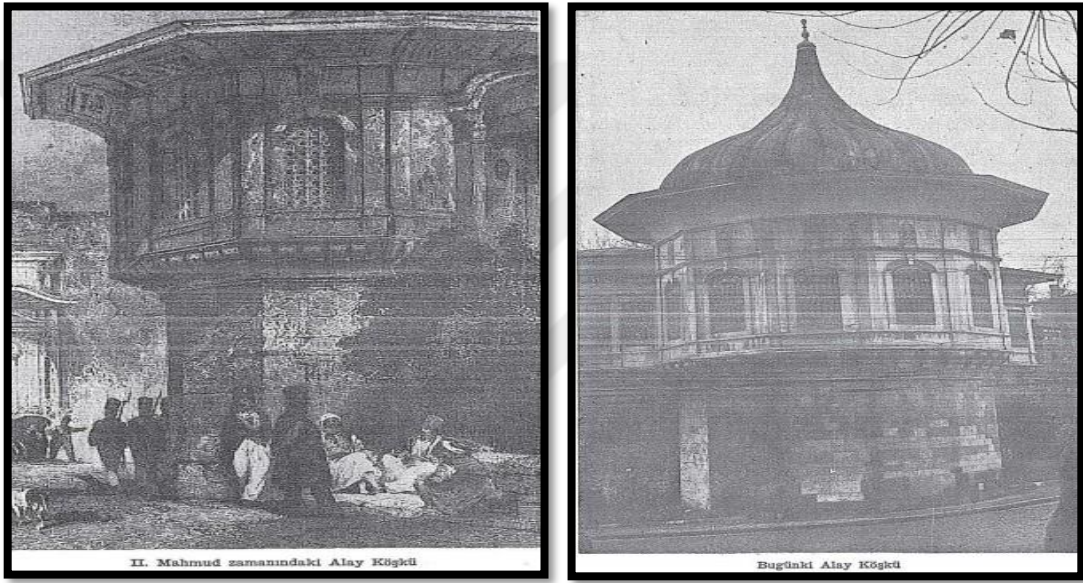
²⁴⁵ BOA, TS.MA. d. 2352/314, 10 Zilkade 1117, Salı.

²⁴⁶ BOA, TS.MA. d. 1067/1, 10 Zilkade 1152, Pazartesi.

sporu için fazlaca teşrif edilmiş ve birçok pehlivanın sultanların ihsanına şayan oldukları mekân olarak görülmüştür.

Bir başka yalı olan Eyyüb Yalısı ise vesikalarda nadiren karşımıza çıkan mekânlar arasındadır. IV. Mehmed bu yerde iki kez teşrifata katılmış ve kendisi için hazırlanan gösterileri izlemiş ardından güreşen pehlivanlara ihsanda bulunmuştur. O müsabakalar 4 Nisan 1687'de²⁴⁷ ve 29 Ağustos 1687'de²⁴⁸ bahsi geçen mekânda icrâ edilmiştir.

Alay Köşkü

Resim 12 ve 13: II. Mahmud zamanı ve bugünkü Alay Köşkü²⁴⁹

İstanbul'da Gülhane Parkı giriş kapısının yanında, Topkapı Sarayı'nın Soğuk Çeşme kapısından girdikten sonra solda, köşede bir köşk bulunmaktadır. O köşk sarayı şehirden ayıran Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Alay köşkü, adına "Sur-u Sultanî" denilen eski kale duvarlarının üzerine oturtulmuştur. Alay Köşkü'nün yapıldığı tarih kesin olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklara göre Fatih Sultan Mehmed zamanında, bazılarının göre ise III. Murad zamanında yapıldığı kayıtlıdır. Bugünkü şeklini çeşitli tamir ve tadilatlarla II. Mahmud zamanında

²⁴⁷ BOA, TS.MA. d. 1057/1, 21 Cemaziyelevvel 1098, Cuma.

²⁴⁸ BOA, TS.MA. d. 1057/1, 20 Şevval 1098, Cuma.

²⁴⁹ İbrahim Artuk, "Alay Köşkü", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 12, İstanbul 1982, s. 591,592.

almıştır. Sur'un üstünde kalan kısmı yedi cephelidir, her cephede bir penceresi vardır. Köşkün caddeye bakan yönleri mermer kaplıdır. Mimari tarzı çok zarif olup etrafı saçaklı, üzeri kurşun örtülü sarmısak şeklindeki kubbesi bu görünüşü tamamlar. Pencerelemin üzerindeki kitabeyi Şair Keçecizade İzzet Molla yazmıştır.²⁵⁰

Osmanlı Padişahları'nın gerek ordu alayını ve gerek diğerk alayları seyretmek için, Topkapı Sarayı Müzesine ait surun Soğuk Çeşme Kapısı tarafında teşkil ettiği bir köşe kulesinin üzerinde, mermerden inşa olunmuş bu zarif köşk kullanılırdı. Sultanlar Bab-ı Ali'den geçecek olan alayları da bu köşkten izlerlerdi.²⁵¹

Sultanlar ayrıca esnaf alaylarını ve bazen de köşkün önünde yapılan siyasi tutukluların idamını pencereden seyredereklerdi. Alay Köşkü denmesi bundandır, nitekim bir adı da Selâm Köşkü'dür. Bu isimlendirmede geçen alayları buradan izleyen devlet erkânının aslında onları bir nevi selamlıyor olmalarından kaynaklı olarak yapılmış olmalıdır. Alay Köşkü'nün önünde cereyan eden olaylar arasında yer alan en hazin ve en kanlısı "Vaka-i Vakvâkiyye" dir. Alay Köşkü'nde cumhuriyet döneminde birçok geçici sergiler açılmıştır.²⁵²

Yukarıda kuruluşu, tarihi seyri ve işleyişi hakkında bilgi verilen mekân güreş sporu hususunda sultanlar için önemli bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. İsminden de anlaşılacağı üzere "alay" birliklerinin bir araya gelmesiyle oluşturulan teşrifatlar neticesinde padişahın buraya teşrif buyurmasıyla huzur olan bu mekân gösterilere ev sahipliği yapmıştır. Alay Köşkü defterlerde rastlanan güreş müsabakaları için azımsanmayacak derecede konuklarını karşılamıştır. Toplamda incelenen vesikalardan hareketle farklı padişahlar döneminde 31 kez ziyaret edilmiştir. Köşkün konuklarını ağırladığı örneklerin ilki 24 Ağustos 1692²⁵³ tarihinde II. Ahmed dönemi yapılan güreş müsabakasına aittir. Defterlerde pek çok güreş kaydına rastgelinsede bazı özel günlerde tertiplenen güreş müsabakaları hakkında kayıt incelenen vesikalarda karşımıza çıkmasa da dönemin kronikleri

²⁵⁰ Cemil Uzunaksu, "Alay Köşkü Tarihçesi", *Yaşayan Tarih İstanbul*, İstanbul, b.s.t. yok, s. 9; Semavi Eyice, "Alay Köşkü", *TDV.İA*, c. 2, İstanbul 1989, ss. 349-350.

²⁵¹ Artuk, "Alay Köşkü", s. 587. / ss. 587-592; Eyice, "Alay Köşkü", ss. 349-350.

²⁵² Uzunaksu, "Alay Köşkü Tarihçesi", s. 9; Eyice, "Alay Köşkü", ss. 349-350.

²⁵³ *BOA, TS.MA. d. 2348/1*, 11 Zilhicce 1103.

içerisinde ilgili bilgilere rastlamak mümkündür.²⁵⁴ Köşkün bünyesinde gerçekleşen güreşlere gelince II. Mustafa'nın saltanatı süresi içerisinde 3 Kasım 1695'de²⁵⁵ güreş icra edilmiştir. III. Ahmed döneminde 1 Ekim 1715²⁵⁶ tarihinde ise bir başka huzur güreşinin daha icra edildiği bilinmektedir.

Verilen örnekler ve kaydedilen veriler neticesiyle söz konusu mekân güreş sporu bağlamında azımsanamayacak derecede sportif etkinlikleri bünyesinde barındırmıştır. Burada güreşen pehlivan kulları hünerlerini sultanın beğenisine sunduktan sonra o padişahın ihsan-ı hümayununa nail olmuşlardır.

Gülhane

Belgelerde geçen mekânların bir tanesinde Gülhanedir. Vesikalarda padişahın Gülhaneye teşriflerinde²⁵⁷ şeklinde geçen bu yer rastladığımız kayıtların fazla olması sebebiyle önemli olarak görülmüştür. Genel bir isim takınması nedeniyle bu mekânın tamamında yani kasır, bahçe ve köşk gibi yerleşimlerin yapılacak güreş müsabakası için kullanılmış olması pekâlâ mümkündür.

Topkapı Sarayı'nın Marmara yönündeki dış bahçeleri arasında bulunan ve Gülhane Meydanı adıyla anılan düzlüğe hâkim bir set üzerinde yükseldiği bilinmektedir. Sarayda görevli olan ağalar tarafından cirit, tomak, atıcılık ve güreş gibi çeşitli spor gösterileri düzenlenmesi sebebiyle Cirit Meydanı veya Cüdi Meydanı olarak da adlandırılmıştır. Bu alanın yakınında Bizans döneminde Büyük Saray kompleksine bağlı, bir tür çevgan oynanan Tsikanisterion adında bir spor meydanının bulunması dikkat çekicidir. II. Mahmud'un bu meydandaki spor

---

²⁵⁴ II. Ahmed 1102-1106 (1691-1695)'in: saltanatı zamanında, 24 Muharrem 1104. (26 Eylül 1692) perşembe gecesi cariyesi Rabia Kadın saat 10'da Sultan İbrahim'i ve bir çeyrek saat sonra da Sultan Selim adlı Şehzadeleri doğurdu. O günün sabahı, bütün İslam memleketlerinde dört gün ve dört gece şenlikler yapılması üzere her yere fermanlar gönderildi. Aynı günde, Padişah Alay Köşkü'ne geldi. Köşkün önünde sırik meydanında dört güne değin gündüzleri Tahılhane ile pehlivanlar güreşerek ciritler oynandı. Geceleri de top ve envai fişekler atıldı. Eshab-ı fununsan'atlarını gösterdiler. Bkz. Nazire Karaçay Türkal, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca. 1106 / 1654-7 Şubat 1695)*, (Yayımlanmamış) Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012, s. 1466.

²⁵⁵ BOA, TS.MA. d. 2352/295, 25 Rebiülevvel 1107, Perşembe.

²⁵⁶ BOA, TS.MA. d. 2358/10, 2 Şevval 1127, Salı.

²⁵⁷ BOA, TS.MA. d. 2458/27.

gösterilerini seyretmesi için inşa edilen kasrın yerinde, Lale Devri'ndeki adından aynı amaçla kullanıldığı anlaşılan Tomak Kasrı'nın yer almış olabileceği akla gelmektedir.²⁵⁸

Hakkında bilgi verilen mekân güreş sporunu padişahların seyretmesi hususunda ve diğer yerlere nazaran fazlaca ev sahipliği yapmıştır. Bahsi geçen kasra toplamda 37 kez padişah maiyeti ile teşrif buyurarak şereflendirmiştir. Bu güreş müsabakalarına dair birkaç örnek şöyledir. III. Mustafa döneminde 20 Mayıs 1766²⁵⁹ tarihinde güreş müsabakası bahsi geçen mekânda gerçekleşmiştir. Sportif aktivite için bir diğer gösteri 30 Nisan 1768²⁶⁰ tarihinde bahsi geçen mekânda icra edilmiştir. Mekân için verilen örnekler III. Mustafa dönemine ait olsa da farklı sultanların zamanında da güreş faaliyetlerini bünyesinde barındırmıştır. Pek çok farklı zaman da farklı sebeplerle bu spora ev sahipliği yapan mekân özellikle III. Selim tarafından 17 defa tercih edilerek o padişahça en fazla rağbet görülen yer olmuştur.

Harem-i Hümayun

Devlet nezdinde icra edilen spor faaliyetlerinin mekân olarak tercih edildiği bir diğer yer harem-i hümayundur. Harem, Osmanlı Devleti'nde saraylarda ve konaklarda hanımlara tahsis edilen bölüm ve sultanın selamlığıdır. Sarayın ve bütün devlet protokolünün en başta gelen bölümü burasıdır. Aynı zamanda bu bölüm padişahın evidir. Harem sadece Müslümanlara has olmamakla birlikte Çin, Hint ve Bizans gibi devletlerinde saraylarında hükümdarın ailesine özgü olan dışa kapanık bir bölüm vardır. Ancak şu kesin bilinmelidir ki Osmanlı sarayında Harem bir kurumdur ve Enderun'dan bakıldığında burası kadınlar için bir eğitim yeridir.²⁶¹

---

²⁵⁸ M. Baha Tanman, "Gülhane Kasrı", *TDV.İA*, c. 14, İstanbul 1996, s. 239; Nuriye Garipağaoğlu, *Tarihi Kent İçi Parklarına Bir Örnek (Gülhane Parkı)*, *Marmara Coğrafya Dergisi*, İstanbul 1998, ss. 151-187.

²⁵⁹ *BOA, TS.MA. d. 2410/6*, 10 Zilhicce 1179, Salı.

²⁶⁰ *BOA, TS.MA. d. 2412/79*, 12 Zilhicce 1181, Cumartesi.

²⁶¹ Abdülkadir Özyayın, Nebi Bozkurt, "Harem", *TDV.İA*, c. 16, İstanbul 1997, ss. 132-135.

Enderun padişah, saray ve devlet hizmetinde bulunacak erkeklerin, harem ise kadınların yetiştirilmesi hususunda eğitim yeri olarak bilinmektedir.²⁶²

Sultanlar bu mekânlarda kullarının hazırlamış oldukları güreş ve daha pek çok faaliyeti seyretmiştir. Kendilerini geliştirmeleri, amiyane tabirle ustalaştıkları alanlarda hünerlerini gösteren kullar padişahın ihsanına mazhar olmuştur. Sultanlar yeteneklerini sergileyen pehlivan kullarıyla mekânda toplamda 12 defa bir araya gelerek ceybinden bağışta bulunmuştur. Mekânın bünyesinde gerçekleşen güreş müsabakalarının birkaçının kaydına burada değinilecektir. Harem-i Hümayun'da 21 Kasım 1715²⁶³ tarihinde padişah pehlivanlara 150 zolota ihsanda bulunmuştur. O mekânda yapılan gösterilerin bir diğeri de saray içinde ve dışında önemli bir olay olan şehzade doğumlarının yapıldığı kutlamalardır. Vesikalarda bu doğum ibaresi "veladet-i hümayun"²⁶⁴ şeklinde geçmektedir. Şehzadelerin doğumları için sarayda öncesinde geniş kapsamlı hazırlıklar yapılır ve doğumun öncesinde başlayan eğlence, sonrasında da 10 ila 40 gün arasında değişerek sürdürülmüştür.²⁶⁵ I. Abdülhamid'in saltanatında Eylül-Ekim 1782²⁶⁶ tarihinde veladet-i hümayun için o mekânda 23 nefer pehlivanın güreşe tuttuğu kayıtlara geçmiştir. Bu müsabakalar sonucu galip gelen pehlivanlara birer altın ihsan edilirken kaybedenlere ikişer kuruştan dağıtılması münasip görülmüştür. Mekânın ve teşrifatın hazırlanmasının böyle bir sebebi olmasından ötürüdür ki padişahın ihsan prosedüründe galip ve mağluba takdim ettiği para cinsleri farklılık göstermektedir. Yani şehzade düğünü olmasından dolayı sultan galip gelen pehlivanlar için kesesinin ağzını açmıştır.

---

²⁶² Mehmed İspirli, "Harem", TDV.İA, İstanbul 1997, s. 135.

²⁶³ BOA, TS.MA. d. 2438/209, 25 Zilkade 1127, Cuma.

²⁶⁴ TS.MA. defterlerinde şehzade düğünlerine rastlanan kayıtlar için bkz. BOA, TS.MA. d. 2458/27; BOA, TS.MA. d. 4107/3; BOA, TS.MA. d. 2408/75.

²⁶⁵ Daha fazla bilgi için bkz. Merve Çakır, "Osmanlı Hânedanında Doğum: Velâdet-i Hümayûn", *Topkapı Sarayı Harem-i Hümayûnu Padişahın Evi: Harem*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2012, ss. 66-67.

²⁶⁶ BOA, TS.MA. d. 4107/3, Şevval 1196.

Eski Saray (Saray-ı Âtik)

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethinden sonra bugün Beyazıt Camii ile Süleymaniye Camii arazilerini de içine alan, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü ile üniversitenin bazı bölümlerinin üzerinde bulunduğu alana ilk sarayını yaptırmıştır. Yapıtılan o Eski Saray'ın kuruluşuyla ilgili ilk bilgiler dönemin tarihçileri Kritovoulos, Dukas ve Tursun Bey'in eserlerinde yer almaktadır. Kritovoulos, İstanbul'un fethinin ardından Fatih'in bazı imar faaliyetleriyle birlikte şehrin en güzel yerinde bir saray yaptırarak 1455'te tamamlandığını belirtmektedir. Tursun Bey ise daha kapsamlı bilgi vermektedir. Padişahın iki denize ve iki karaya bakan bir yer seçip burada dört köşeli, duvarları sağlam bir saray yaptırdığını, bir kısmını harem-i has için ayırıp bir kısmını kendi istirahati ve iç oğlanlarına tahsis ederek kasırlar ve köşkler inşa ettirdiğini, saray alanının bazı yerlerinin divan ve taht için ve bir tarafının da av sahası olarak ayrılıp çeşitli hayvanlarla doldurulduğunu belirtir.²⁶⁷ Eski saray terk edilip Topkapı sarayına geçildikten ve hallinden sonra burası vefat eden padişahların aileleriyle kızlarına tahsis edilmiş ve bunların hem hizmet hem muhafazaları için kullanılmıştır. Maiyetlerine de bir hayli harem ağası, kapı ağası, kapıcı, teberdar, vesair memurlar tâyin edilmiştir.²⁶⁸

Bahsi geçen mekân incelenen defterlerdeki padişahların kullarına 9 defa ihsan dağıtarak teşrif ettiği yerler arasındadır. 21 Ocak 1696²⁶⁹, 12 Ağustos 1712²⁷⁰, 13 Eylül 1720²⁷¹, 19 Nisan 1769²⁷², Ocak-Şubat 1770²⁷³, 19 Nisan 1798²⁷⁴, 18 Mart 1801²⁷⁵ ve 18 Ekim 1802'de²⁷⁶ güreş sporunu icra eden pehlivanları sultanlar seyretmişler ve

---

²⁶⁷ Saray hakkında daha fazla bilgi için bkz. Banu Bilicioğlu, "Sarây-ı Âtik-i Âmire", *TDV.İA*, c. 36, TDV Yayınları, İstanbul 2009, ss. 122-125; Nicole Kançal-Ferrari, "Türk-Osmanlı Saray Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 7, S. 13, 2009, ss. 205-240.

²⁶⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, TTK Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2014, ss. 6-7.

²⁶⁹ BOA, TS.MA. d. 2350/5, 15 Cemaziyelahir 1107, Çarşamba.

²⁷⁰ BOA, TS.MA. d. 2353/59, 9 Recep 1124, Cuma.

²⁷¹ BOA, TS.MA. d. 2363/11, 10 Zilkade 1132, Cuma.

²⁷² BOA, TS.MA. d. 2413/29, 12 Zilhicce 1182, Çarşamba.

²⁷³ BOA, TS.MA. d. 2414/71, Şevval 1183.

²⁷⁴ BOA, TS.MA. d. 117/1, 3 Zilkade 1212, Perşembe.

²⁷⁵ BOA, TS.MA. d. 117/1, 3 Zilkade 1215, Çarşamba.

²⁷⁶ BOA, TS.MA. d. 117/1, 20 Cemaziyelahir 1217, Pazartesi.

güreşenlere ihsanda bulunmuşlardır. Vesikalarda karşılaşılan kayıtlarda genel olarak sultanların kullarına ihsan-ı hümayun bağışlarken mağlup olan ve galip gelen kulları için aynı para türünü kullandığı görülmektedir. Fakat yukarıda da bahsedildiği üzere bazı mekânların bazı önemli teşrifatlara ev sahipliği yapması bir kenara şehzade doğumu, surnâme ve bayram gibi etkinliklerin yapıldığı o yerlerde güreş sporunu icra eden pehlivanların kazananına altından ihsanda bulunulurken kaybedenine ise kuruş üzerinden ihsanda bulunulduğu görülmektedir. Bu durumsa o teşrifatların yapıldığı mekânları önemli kıldığı gibi oralarda bu gibi önemli günlerde güreşenler içinse maddi yönden bir artı getirisinin söz konusu olduğu düşünülmektedir.

Bu mekânlar hakkında tarihi seyre dair bilgilerin verilmesinin dışında hakkında özel olarak bilgi bulunmayanlar olduğu gibi birde o zamanlarda görev başında olan devlet görevlilerine atfedilmiş mekânlarda bu gibi müsabakalara ev sahipliği yapmıştır. Çalışma içerisinde, belgelerdeki geçiş sıklığının diğerlerine nazaran az olduğu ve önem hususunda kenarda kalmış bu yerlerin isimleri burada verilecektir. O mekânlar Kaimakam Sarayı, Av Kapısı, Tersane Bahçesi, Eski Saray Yalısı, Ali Bey Köyü, Cirid Köşkü, Çimşirlik, İbrahimhanzade Yalısı, Kâğıthane, İncili Köşk, Topkapı, Karaağca, Darüssaade Ağası Köşkü, Maktul Yalısı, Yeni Köşk, Ali Paşa Sarayı, Has Oda Köşkü, Kaimakam Ali Paşa Sarayı, Çadır Köşkü, Safa(Sofa) Köşkü, Kozbekçiler Köşkü, Üsküdar, Defterdar İskelesindeki Yalı, Damat Paşa Sarayı, Ağa Köşkü, Sultan Sarayı, Kum Köşkü, Amediye Köşkü, Paşa Sarayı, Vezir Bahçesi, Bostancıbaşı Yeri, Cedid Yalı, Ahır Köyü, İbrahim Paşa Sarayı, Otağ Hümayun, Fatıma Sultan Sarayı, Canlı Kasrı, Dolmabahçe Kasrı, Göksu Kasrı, Sepetçiler Köşkü, Bostancılar Köşkü, Paşa Sarayı, Huzur-u Hümayun, Sadrazam Sarayı, Mahcubiye, Sadabad, Galata Sarayı, Küçük Göksu, Büyük Göksu, Taksim, Levend Çiftliği, Sadrazam İzzet Mahmud Paşa Kasrı, Yahya Efendi Çayırı, Davud Paşa Sahrası, Rami Çiftliği, Hasköyde Camii, Baltalimanı, Çinili Kasrı, Bahariye(Bahriye) Kavak Sarayı, Baltaoğlu, Hünkar İskelesi, Ağa Yeri ve Sultaniye gibi sahalar güreş sporlarının icra edildiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu çeşitlilik aynı zamanda sultanların Payitaht içerisinde çeşitli sebeplere dayanarak

gezip dolaştığını gösterir niteliktedir. Bu geziş insanın tabiatına uygun bir biçimde tek bir yere sabit kalmadan farklı havaları tatmak istemesinden kaynaklanmış olarak görülmektedir. Hatta halk arasına karıştığını bu teşrifatlardan farklı fakat önemli bir şey olarak görülen tebdilen²⁷⁷ gezerek de güreşçi kullarına ihsan buyurduğu dahi görülmektedir.

Tablo 31: Ceyb Defterlerinde Kaydı Tutulan Güreş Aktivitelerine Ev Sahipliği Yapmış Mekânlar

Köşk	Mahal Köprüsü Üzerindeki Ev	Ok Meydanındaki Tekke
Yeniçeri Ağasının Çiftliği	Eyyübe Vezir Yalısı	Mir Ahur Köşkü
Beşiktaş	Baruthane	Yalı Köşkü
Eyyüb Yalısı	Alay Köşkü	Kaimakam Sarayı
Av Kapısı	Tersane Bahçesi	Eski Saray Yalısı
Alibey Köy	Cirid Köşkü	Çimşirlik
İbrahimhanzade Yalısı	Kağıthane	İncili Köşk
Topkapısı	Karaağca	Darüssaade Ağası Köşkü
Maktul Yalısı	Yeni Köşk	Gülhane
Ali Paşa Sarayı	Harem-i Hümayun	Has Oda Köşkü
Kaimakam Ali Paşa Sarayı	Çadır Köşkü	Safa(Sofa) Köşkü
Kozbekçiler Köşkü	Üsküdar	Defterdar İskelesindeki Yalı
Damat Paşa Sarayı	Ağa Köşkü	Sultan Sarayı
Kum Köşkü	Amediyye Köşkü	Paşa Sarayı
Vezir Bahçesi	Bostancıbaşı yerinde	Cedid Yalısı
Ahur Köy	İbrahim Paşa Sarayı	Otağ Hümayun
Fatıma Sultan Sarayı	Canlı Kasrı	Dolmabahçe Kasrı
Göksu Kasrı	Sepetçiler Köşkü	Saray-ı Âtik (Eski Saray)
Bostancılar Köşkü	Paşa Sarayı	Sadrazam Sarayı
Huzur-u Hümayun	Mahcubiye	Sadabad ²⁷⁸
Galata Sarayı	Küçük Göksu	Büyük Göksu
Taksim	Levend Çiftliği	Sadrazam İzzet Mehmed Paşa Sarayı
Yahya Efendi Çayırı	Davud Paşa Sahrası	Rami Çiftliği
Hasköyde Camii	Baltalimanı	Çinili Kasr
Bahariye (Bahriye)	Kavak Sarayı	Baltaoğlu
Hünkâr İskelesi	Ağa Yeri	Sultaniye

Bu mekânların bazıları pek çok mekâna nazaran daha fazla teşrifati bünyesinde barındırarak padişahların uğrak noktaları olmuştur. Yalnız bilinmelidir

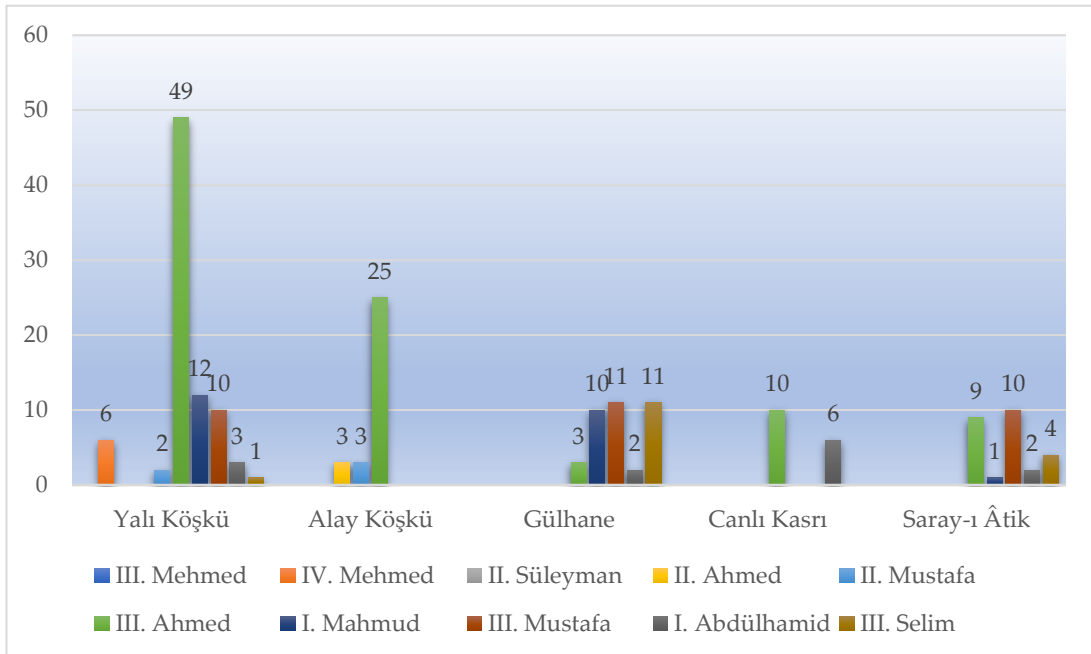
²⁷⁷ BOA, TS.MA. d. 2458/29.

²⁷⁸ Padişahın bayram günlerinde 12. Cuma günü düzenlettirmiş olduğu ziyafetin ardından birçok sanatkâr maharetlerini sergilemesinin yanı sıra güreşçi tekkelerinden katılan pehlivanlarda sanatlarını bu sarayda padişahın huzurunda icra etmişlerdir. Daha fazla bilgi için bkz. Çelebizâde Âsım Efendi, *Çelebizâde Âsım Tarihi*, (çev. Ali Aktaş), 2008, s. 81-82.

ki güreş sporları ardından sultanın kullarına takdim ettiği bahşişler tekdüze işleyiş içerisinde olmuştur. Fakat bazen galip gelen şahıslara ait giderlerin altın cinsinden verilen ihsanın sebebi mekândan ziyade o günün anlam ve önemini vurgulamak açısından belirtilmesi tarafımızca gerekli görülmüştür. Bu yerlere padişahların ne sıklıkla uğradıklarını gösterir bir tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 32: Padişahların Sıklıkla Uğradıkları Mekânlar

	Yalı Köşkü	Alay Köşkü	Gülhane	Canlı Kasrı	Saray-ı Âtik
III. MEHMED	-	-	-	-	-
IV. MEHMED	6	-	-	-	-
II. SÜLEYMAN	-	-	-	-	-
II. AHMED	-	3	-	-	-
II. MUSTAFA	2	3	-	-	-
III. AHMED	49	25	3	10	9
I. MAHMUD	12	-	10	-	1
III. MUSTAFA	10	-	11	-	10
I. ABDÜLHAMİD	3	-	2	6	2
III. SELİM	1	-	11	-	4

Grafik 6: Padişahların Sıklıkla Uğradıkları Mekânlar

Tabloların gösterdiği üzere, ceyb defterleri üzerinden incelenen dönem içerisinde güreş sporunu izlemek adına padişahlarca en popüler mekânlara en fazla uğramış olan Sultan'ın III. Ahmed olduğu görülmektedir. Ayrıca belirtilmesi gereken diğer bir yorumlama ise mekânlar arasından padişahlarca en çok şereflendirilenin Yalı Köşkü olduğu da aşikârdır. Padişahların sportif etkinlikleri izlemek adına gittikleri uğrak noktalarda gerçekleştirdikleri ihsan bağışlarına dair bir başka tablo aşağıdadır.

Tablo 33: Padişahların Uğrak Mekânlarında Dağıttıkları İhsan Tutarları

	Yalı Köşkü	Alay Köşkü	Gülhane	Canlı Kasrı	Saray-ı Âtik
III. MEHMED	-	-	-	-	-
IV. MEHMED	125 Kuruş	-	-	-	-
II. SÜLEYMAN	-	-	-	-	-
II. AHMED	-	515 Kuruş 138 Zolota	-	-	-
II. MUSTAFA	75 Zolota	90 Zolota	-	-	-
III. AHMED	2.209 Zolota 675,5 Kuruş 45 Akçe	429 Zolota 20 Altın 34 Kuruş	2587,5 Kuruş 180 Zolota	1394 Kuruş	99 Zolota 85 Kuruş 3160 Akçe
I. MAHMUD	518 Zolota	-	284 Zolota	-	20 Zolota
III. MUSTAFA	143 Altın 298 Kuruş	-	131 Altın 220 Kuruş	-	187 Altın 362 Kuruş
I. ABDÜLHAMİD	93 Altın 187 Kuruş	-	28 Altın 58 Kuruş	116 Altın 582,5 Zolota	52 Altın 111 Kuruş
III. SELİM	162,5 Kuruş	-	1830 Kuruş	-	765 Kuruş

Yukarıdaki tablonun anlatmış olduğu temel iki nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki, güreş sporunu en popüler yerde seyreylediği esnada en fazla ihsanda bulunan padişahın kim olduğu ve incelenen padişahların en fazla meblağları hangi mekânda buldukları esnada dağıttıklarıdır. İkincinin cevabı olarak karşımıza Sultan III. Ahmed Han ve ikincisinininki ise Yalı Köşkü'dür. Şöyle ki

Sultan'ın huzuru olsun veya olmasın, örneğin 1902'de ve Selanik'te güreşçilerin güreştirilmesi için müsabaka alanlarının belirlenmesi hususunda merkezden artık ruhsat isteniyordu...²⁷⁹

Klasik dönemde güreşin kuralları çerçevesinde belirtildiği üzere güreş müsabakalarının icra edildiği alanı seyircilerin oluşturmuş oldukları doğal bir saha ile çerçevlendiği belirtilmişti. Ancak perakende evrakta rastlanılan belgeden hareketle 9 Şubat 1900 tarihinde çıkarılan bir emirnâme uyarınca seyircilerin uygunsuz davranışlarda bulunmalarının engellenmesi ve çıkabilecek olumsuz hadiselerin men edilmesi babında (örneğin yaşanabilecek yaralanmaların dahi seyircilere sirayet etmemesi gibi) kazıklar ve iplerle müsabaka alanlarının çerçevesi istenmişti.²⁸⁰ Sadece müsabaka alanlarının çevrelenmesinde değil, müsabakaların yapılması hususunda pek çok bilgiyi içeren batı usulünde programlar da Osmanlı'nın son zamanlarında karşılaşılan materyaller arasındaydı. Örneğin 13 Ocak 1906 tarihli olup Boyabad'da düzenlenecek olan Güreş müsabakalarının programı ilgili hususa bir örnek şeklinde karşımıza çıkmaktadır.²⁸¹ Öncelikle bu programın düzenlenmesi hususunda seyircilerden birinci sınıf, ikinci sınıf ve çocuklardan alınacak olan paraların meblağı belirlenmiştir. Burada güreşecek olan güreşçilere ise ahir zamanın ihsanı şeklinde birinciye bir tay, iki ve üçüncüye düğeler (1 yaş inek) dereceye giren diğer pehlivanlara ise çeşitli materyaller ödül olarak verilecekti. Katılacak olan güreşçilerin Kastamonu ve Tosya gibi belirli bölgeler ve havalilerinden gelmeleri kararlaştırıldığı gibi program Kastamonu'nun vilayet matbaasında basılacaktı.

Dahası örneğin bu tarz programların yapılmasında devletten ekseriyetle (artık tamamen bu yüzyılda bürokratikleşmiş olan Devlet-i 'Âliyye ile

---

²⁷⁹ BOA, DH.MKT.605/40.

²⁸⁰ BOA, İ.DH.1372/1; ve ilgili konudaki diğer hükümler için bkz. BOA, BEO.1440/107986; BOA, DH.MKT.2312/82; BOA, İ.DH.1372/1.

²⁸¹ BOA, İ.DH.1446/18; Ruhsat alınması ve benzeri diğer yazışmaları havi hususlar için bkz. BOA, DH.MKT.1084/48; Sadece Boyabad, Kastamonu'da değil, İmparatorluğun pek çok mahallinde güreş müsabakalarının düzenlenebilmesi (Hayrabolu ve Konya gibi) ve hatta bunlarla ilgili olarak örneğin eski Topkapı arsasında müsabaka organize edebilmek adına yaşanan kavgalar gibi pek çok hadise yoğun bir şekilde devlet bürolarına bir şekilde yansıyan konular arasında yer alıyordu. Bkz. BOA, DH.EUM.THR.37/66; BOA, BEO.1855/139089; BOA, DH.MKT.2538/73; BOA, DH.EUM.THR.43/23.

gerçekleştirilen yazışmaların neticesinde) ruhsat almak icab ediyordu. Şöyle ki, güreş müsabakalarının icra edileceği mekân hususunda ruhsat alan Selanik Vilayeti Celilesi 28 Ekim 1902 tarihinde sadece güreş için değil, aynı zamanda at yarışı ve bisiklet yarışlarının da yapılabilmesi hususunda düzenleyeceği program için devletten ruhsat talep etmişti. Dahası merkeze göndermiş oldukları arzlarının özellikle son ve küllî kısımlarını kapsayan husus ise müsabaka düzenlemekten çok insanların güreştirilebilmeleri hususunda bir izin almaya yönelik olmuştu.²⁸² Şöyle ki, klasik çağın şenlendirme politikalarına benzer bir şekilde vilayetlere güreş müsabakaları düzenlenmesi hususunda ruhsatların alınması ve burada alınacak tedbirlere dikkat edilmesi hususunun yanı sıra esas olarak küçük yerleşim birimlerinde panayırlar ve onlar dahilinde birçok spor dalının yanı sıra güreş müsabakalarının düzenlenmesi noktasında haber veren belgelere de bir hayli rastlamak mümkündür.²⁸³

---

²⁸² BOA, DH.MKT.605/40.

²⁸³ BOA, DH.MKT.2635/100; BOA, DH.MKT.2567/66.

SONUÇ

Osmanlı Devleti ömr-ü hayatını savaşarak geçiren devletler arasında yer almıştır. Devletin bu savaşçı özelliğini ise belli başlı hususlara bağlamak mümkündür. Devletin uzun yıllar spor faaliyetleriyle uğraştığı aşikârdır. Şöyle ki, şahıslara at koşturmak, cirit atmak, kılıç sallamak ve güreş gibi pek çok spor uğraşısında maharet ve türlü hünerlerin güç, çeviklik ve beceri kazandırmakta büyük bir yardımı olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Askerî saha bir yana bayram, düğün ve şenlik gibi etkinlikler padişahın teşriflerinde halkın kaynaşması gibi pek çok sosyal ve kültürel faaliyetleri unutmamak gerek.

Osmanlı padişahlarının da bu sportif faaliyetleri bizzat oynadığı ve desteklediği görülmektedir. Çalışma kapsamında padişahların ilgili sporu uyguladıklarına, hatta uzunca yıllar maddi ve manevi açıdan destek vererek her türlü ihsanı spor ve sporcular için esirgemedikleri tespit edilmiştir. Sultan Abdülaziz'in (1861-1876) varlığı ve devrindeki söz konusu spora dair icraatları zaten bu durum için en büyük örneklerden birisi olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunda spor aktiviteleri pek çok sebepten ötürü uzun soluklu olarak tertiplenmiş ve icrâ edilmiştir. Bahse konu faaliyetlerin düzenlenmesi esnasında padişahın nice nedenle katıldığı etkinlikler o sporun önemini artırmakla kalmamış aynı zamanda incelenen kayıtların zenginliği ve sultanın gösterdiği ilgi ve alakanın ortaya konması bakımından da çalışmanın değerlerinden birisini oluşturmuştur. Tabii onun bu teşrifi neticesinde sporcuların aldıkları meblağların bir motivasyon kaynağı olduğunun da unutulmaması gerekiyor. Böylelikle padişahlar, icra edilen bu sporları yapan kişilerin fizikî ve zihinsel güç ve becerilerini o idman sayesinde büyük bir katkı ile geliştirmelerine ek olarak maddi bir destekleyici rolünü de üstlenmişlerdir. Öyle ki, bu durum hünerlerini gösteren şahıslar üzerinde olumlu etkiler bıraktığı gibi kendisini ilgili alanda geliştirmesi bakımından da teşvik edici bir unsur olarak göze çarpmıştır.

Spor aktiviteleri Türk devletlerinde daima icra edilmiştir. Sporlar sayesinde pek çok birey kendisini geliştirmiş ve zinde tutabilmiştir. Doğal olarak zamanla bürokratikleşen ve İmparatorluk oluşunun aşamalarını tamamlayan Osmanlılar içinse bu gelişim padişahın askerine, ağasından güreşçisine her yönüyle kayıtlarda kendisine yer bulabilmiştir. Böylelikle arşiv vesikalarının sağladığı olanakların ışığında gerekli nakiller sağlanmıştır. O olanakların dâhilinde bu çalışma gerekli hassasiyet ve titizlikle vücuda getirilmiştir. Vesikalar sayesinde ortaya koyulan çalışma, Osmanlı'nın spor aktiviteleriyle arasındaki ilişkiye dair malumatı kısmen de olsa gözler önüne serme gayretinde olmuştur. Tüm bu verilmeye çalışılan bilgilerin ürünü olarak arşiv ve diğer kaynaklardan hareketle yapılan sentezler bazı çıkarımlar yapmamıza olanak sağlamıştır.

212 yıl süre zarfında 8.5 milyon akçe gibi bir nakdi para tüm kayıtların incelenmesi neticesinde karşımıza çıkmıştır. 17. ve 18. yüzyıllarda savaşlarda yıllık gelir olan 100 milyon ve fazlası olan akçenin neredeyse %90'ı askeriye harcanıyorken; 212 yılı kapsayan büyük bir zaman diliminde 8.5 milyon akçeyi padişahlar güreşçiler için dağıttığı karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, bu rakamın uzun bir dönemi kapsamına rağmen az bir miktar olduğu görülmektedir. Bir ceyb defterinin tümü incelenip o defter içerisinde güreş kayıtlarının oranının ne olduğu daha doğru bilgi verebilir. Ancak yeri geldiğinde defterde 1/1 kayıt, yeri geldiğinde 1/100 kayıt olması istatistikleri tutarsız kılar.

Çalışmanın tarihlerini defterde karşılaşılan padişahların saltanat yılları belirlemiştir. Bu 10 padişahın en fazla kayıt şaşırtıcı olmayacak şekilde ehl-i keyf olarak bilinen III. Ahmed (230) ve yine III. Selim (81) zamanında karşımıza çıkmaktadır. Bu kadar çok eğlence organizasyonu o dönemin padişahlarının reformist olması hasebiyle doğrudan alakalı olabilir. Reformlar yapılırken halkı kaynaştırmak, eğlendirmek, yaptığı reformları takip etmek ve yapılan reformlara karşı olası başkaldırıya kalkışacak reaya veyahut herhangi bir güruhu bu gibi sosyal aktivitelerle yatıştırmak düşünülmüş olabilir.

Osmanlı sosyal-sanatsal-mimari açıdan spor kültürüne göre hangi padişahın ve dahi davetli halkın İstanbul'daki hangi mekâna daha çok rağbet ettiği tespit

edilmiştir. Bunlar: Yalı Köşkü - Alay Köşkü - Gülhane - Saray-ı Atik - Canlı Kasrı gibi sıralanabilir.

Güreşçilerin çıktıkları coğrafyaya bakıldığında literatürde Balkan coğrafyasında Anadolu'dakine nazaran daha çok güreşçi çıktığı doğrultusundaki bilgi arşiv kaynaklarında da bunu doğrular nitelikte karşımıza çıkmaktadır.

İmparatorluğun pek çok alanında olduğu gibi kayıtların tutulma nedeni ekonomiktir. Bu yüzden tutulan kayıtlar futbol müsabakası anlatır gibi sade verilir yaralanmalara çok fazla değinilmemiştir. Ancak yine arşiv kaynaklarında karşımıza çıkan perakende evraklarda olan detayın ceyb defterlerinde olmaması maddi amaçla tutulmuş olmasına işaret eder.

Çalışmanın yakın döneminde ait güreş ile ilgili bilgileri perakende arşiv evrakları sunmaktadır. Öyle ki, o evraklar içerisinde yine literatürü destekler biçimde meşhur pehlivanlar hususunda kontratlar, yaralanma hadiseleri, Osmanlı'yı yurt dışında nasıl temsil ettikleri ve hatta Avrupalıların o Osmanlı güreşçilerinin üzerinden yetenek avcılığına dair yaptıkları anlaşma maddelerinde yer verilmiştir.

Osmanlı sultanlarının ceyb defterlerinde tutulan kayıtlarında güreşçiler için vermiş olduğu ihsanların tür ve nakdi boyutu nazarında perakende evraklarda karşımıza çıkan ihsanlar arasında büyük bir fark görülmektedir. Ceybde nakdi para cinsinden ihsan verilirken perakende evraklarda gerek yurt içinde gerek yurt dışında yapılan müsabakaların kazananlarına at, inek gibi canlı hayvanların yanı sıra ün ve şöhret sembolize edecek şekilde altın, gümüş vd. cinsinde kemerler ödül olarak verilmiştir. Bu aynı zamanda ceyb defterlerinde kayıtlı ihsanların güreşçilere bahşedilen gelirlerin azlığı hasebiyle sporu icra edenler için maddi bir gelir sağlayamazken bürokratikleşen ve modernleşen Avrupa'da güreşçiler için yapılan müsabakalar bir gelir kaynağı niteliğinde olabilecek doğrultudadır. Elde edilen çıkarımlar çalışma esnasında toplanan kaynaklardan ortaya koyulmuş olup mevcut literatüre katkı sağlayacak biçimde yeni bilgi ve belgelerle ilerleyen süreçlerde tezi destekleyebilir nitelikte genişletilebilir.

KAYNAKÇA

I. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) Belgeleri.

Meclis-i Vala Evrakı (A.)MKT.MVL)

12/91.

62/36.

Bâbîâlî Evrak Odası (BEO)

621/46504.

1440/107986.

1855/139089.

Cevdet Maarif (C.MF)

95/4712.

143/7107.

Cevdet Evkaf (C. EV)

127/6345.

Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti Tahrirat (DH.EUM.THR)

37/66.

43/23.

Dahiliye Mektubi (DH.MKT)

374/14.

605/40.

1084/48.

2312/82.

2538/73.

2567/66.

2635/100.

İdare Taltifat (İ.TAL)

266/50.

İdare Dahiliye (İ.DH)

1372/1.

1446/18.

Meclis-i Vala (MVL)

842/12.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA. d.)

117, 1057, 1067, 1090, 2184, 2344, 2348, 2350, 2352, 2353, 2354, 2355, 2357, 2358, 2363, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2406, 2408, 2410, 2412, 2413, 2414, 2415, 2417, 2421, 2424, 2425, 2426, 2431, 2432, 2432, 2433, 2434, 2435, 2438, 2458, 4107, 5617, 10457.

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV)

197/79.

Yıldız Perakende Zabtiye (Y.PRK)

9/78.

II. Kronikler

ABDURRAHMAN ABDİ PAŞA, *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'-Nâmesi (Osmanlı Tarihi [1648-1682])*, (haz. Fahri Ç. Derin), Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008.

ÇELEBİZÂDE ÂSİM EFENDİ, *Çelebizâde Âsım Tarihi*, (çev. Ali Aktaş), 2008.

EVLİYA ÇELEBİ B. DERVİŞ MEHEMMED ZİLLÎ, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, I. Kitap, (haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.

MEHMED NEŞRÎ, *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşrî Tarihi*, c. 1, (haz. Faik Reşit Unat, Dr. Mehmed Altay Köymen), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1949.

SEYYİD VEHBÎ, *Sûrnâme (Üçüncü Ahmed'in oğullarının sünnet düğünü)*, (haz. Reşad Ekrem Koçu), Çığır Kitabevi, İstanbul 1939.

ŞEM'DÂNÎ-ZÂDE FİNDİKLİLİ SÜLEYMAN EFENDİ, *Târîhi Mür'it Tevârih*, (haz. Münir Aktepe), c. 1, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1976.

III. Araştırma ve İnceleme Eserleri

AFYONCU Erhan, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*, Yeditepe Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012.

ALTINDAĞ Ülkü, "Dârüssaâde", *TDV.İA*, c. 9, İstanbul 1994, ss. 1-3.

AND Metin, *Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 Minyatür*, İş Bankası Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2004.

Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116 / 1688-1704), (haz. Abdülkadir Özcan), TKK Yayınları, Ankara 2000.

ARAS Kemal, "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşunda Tekkelerin Güreş Sporuna Katkıları", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 15, Bahar 2015, ss. 203-209.

ATABEYOĞLU Cem, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Spor", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, c. 6, 1985, ss. 1473-1518.

ARTUK İbrahim, "Alay Köşkü", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 12, İstanbul 1982, ss. 587-592.

ARTUK İbrahim, "Zolota", *TDV.İA*, c. 44, İstanbul 2013, ss. 500-501.

BAYKARA Tuncer, *Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılâp Tarihi*, IQ Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2007.

- BAYRAKTAR Gökhan, YAZICI Ahmet, TAŞGİT Muhammed Sıddık, "Osmanlı Kültüründe Huzur Güreşleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 196, 2012, ss. 97-104.
- BERBER Oktay, "Türk Kültüründe Eğlence ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, 2009/2, ss. 1-11.
- BİLİCİOĞLU Banu, "Sarây-ı Âtik-i Âmire", *TDV.İA*, c. 36, TDV Yayınları, İstanbul 2009, ss. 122-125.
- CEZAR Mustafa, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", *İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi ve İncelemeleri*, c. 1, İstanbul 1963, ss. 327-414.
- ÇAĞRICI Mustafa, "İhsan", *TDV.İA*, c. 21, İstanbul 2000, ss. 544-546.
- ÇAKIR Merve, "Osmanlı Hânedanında Doğum: Velâdet-i Hümayûn", *Topkapı Sarayı Harem-i Hümayûnu Padişahın Evi: Harem*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2012, ss. 64-67.
- DAGM, *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Spor*, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018.
- DANIŞMEND, İsmail Hâmi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.
- DE LAMARTINE, Alphonse, *Osmanlı Tarihi*, c. 1, (çev. Serhat Bayram), Sabah Gazetesi Yayınları, İstanbul 1991.
- DERVİŞOĞLU, Mehmet, *Kırkpınar Güreşleri'nin Halkbilimsel Açından İncelenmesi*, (Basılmamış), Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Edirne 2012.
- DEVER, Ayhan, İSLAM Ahmed, "Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kültüründe Spor Algısı", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 4, S. 5, 2015, ss. 46-61.
- DİA Komisyon, "Haraç - Osmanlı Devleti", *TDV.İA*, c. 16, İstanbul 1997, ss. 88-90.
- ERAVCI H. Mustafa, KİREMİT İlker, "Lale Dönemi ve Patrona Halil İsyanı Üzerinde Yeni Değerlendirmeler", *Tarih Okulu*, S. 8, İzmir 2010, ss. 79-93.

- ERDOĞAN Meryem Kaçan, *II. Viyana Kuşatması*, (Basılmamış) Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001.
- ERTÜRK Volkan, "Yenisaray'ın Deryaya Açılan Kapısı: Yalı Köşkü", *TurkishStudies*, c. 7/8, Ankara 2013, ss. 185-199.
- EYİCE Semavi, "Baruthâne", *TDV.İA*, c. 5, TDV Yayınları, İstanbul 1992, ss. 94-96.
- EYİCE Semavi, "Alay Köşkü", *TDV.İA*, c. 2, İstanbul 1989, ss. 349-350.
- GÖLEN Zafer, *Osmanlı Devleti'nde Baruthâne-i Âmire*, (Basılmış) Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2001.
- GÜL Mehmet, UZUN Recep Nur, ÇEBİ Mehmet, GÜL Oğuzhan, "Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'de Güreş Sporun İz Bırakan Sultanlar: Abdülaziz Han", *Spor Bilimlerinde Farklı Fikirler*, (Ed. Mehmet İlkım, Özgür Karataş), Akademisyen Kitabevi Yayınları, Ankara 2019, ss. 97-109.
- GÜVEN Özbay, "Atatürk ve Güreş", *Erdem Dergisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, c. 6, S. 18, Ankara 1990, ss. 625-658.
- GÜVEN Özbay, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992.
- GÜVEN Özbay, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, S. 57, Ankara 1999.
- GARİPAĞAOĞLU Nuriye, *Tarihi Kent İçi Parklarına Bir Örnek (Gülhane Parkı)*, *Marmara Coğrafya Dergisi*, İstanbul 1998, ss. 151-186.
- HAMMER-PURGSTALL Baron Joseph von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (çev. Mümin Çevik, Erol Kılıç), c. 1, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1998.
- HASANOĞLU Ergün(Aktaran), Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası'ndan Ragusa (Dubrovnik) Cumhuriyeti, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, c. 2, S. 2, Aralık 2013, ss. 137-144.
- İMAMOĞLU Osman, ÇEBİ Mehmet, İSLAMOĞLU İzzet, YAMAK Bade, "Osmanlı İmparatorluğunda Spor Tekkeleri ve Kulüpleşme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 11, S. 58, Ağustos 2018, ss. 907-912.
- İMAMOĞLU Osman, TAŞMEKTEPLİGİL M. Yalçın, "Türk Kültüründe Spor", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 10, 1997, ss. 139-144.

- İPŞİRLİ Mehmet, "Harem", *TDV.İA*, c. 16, İstanbul 1997, ss. 135-138.
- İŞIKTAŞ Erkan, *R.1287 / M.1871 yılı Ceyb-i Hümmâyün (Ceyb ve Harc-ı Hâssa-i Şahane) Defterlerinin Trankripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2013.
- KAHRAMAN Âtîf, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, Kültür Bakanlığı Yay., c. 1, Ankara 1989.
- KAHRAMAN Âtîf, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.
- KAHRAMAN Âtîf, *Koca Yusuf*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1987.
- KANÇAL-FERRARİ Nicole, "Türk-Osmanlı Saray Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 7, S. 13, 2009, ss. 205-239.
- KARACA Filiz, "İn'âm", *TDV.İA*, c. 21, İstanbul 2000, ss. 259-260.
- KARAÇAY TÜRKAL Nazire, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca. 1106 / 1654-7 Şubat 1695)*, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012.
- KALLEK Cengiz, "Haraç", *TDV.İA*, c. 16, İstanbul 1997, ss. 71-88.
- KÜÇÜKALİ Murathan, II. Mustafa Döneminde Ceyb-i hümmâyün Hazinesi Masrafları, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.
- MERT Özcan, "II. Abdülhamid, Güreş ve Güreşçiler", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 6, 1991, ss. 163-171.
- MUTLU Rıdvan, *Osmanlı Devleti'nde Güreş ve Güreşçiler*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2018.
- NICOLAY Nicolas de, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, (çev. Şirin Tekeli, Menekşe Tokyay), Kitap Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2014.
- ÖZCAN Abdülkadir, "Çuhadar", *TDV.İA*, c. 8, İstanbul 1993, ss. 381-382.
- ÖZCAN Abdülkadir, "Güreş", *TDV. İA*, c. 14, İstanbul 1996, ss. 317-320.
- ÖZCAN Abdülkadir, "Lâle Devri", *TDV.İA*, c. 27, İstanbul 2003, ss. 81-84.

- ÖGEL Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, c. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.
- ÖZAYDIN Abdülkadir, BOZKURT Nebi, "Harem", *TDV.İA*, c. 16, İstanbul 1997, ss. 132-135.
- ÖZDEMİR, Günay, Vedat Çalışkan, "Geleneksel Bir Sporun Coğrafyası: Türkiye'de Yağlı Güreşler (Kırkpınar-Edirne ve Çardak-Çanakkale Güreşleri)", *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Ankara 3-6 Ekim 2018*, Ankara 2018, ss. 501-521.
- ÖZDEMİR Murat, "Türk Kültüründe Pehlivanlık Kavramı" *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, c. 5, Sayı 12, 2018, ss. 558-564.
- ÖZTÜRK Said, "1042-1045/1632-35 Yıllarına Ait Bosna Eyalet Bütçesi", (ed. Güler Eren), *Osmanlı*, c. 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 158-168.
- RASİM Ahmed, *Osmanlı Tarihi*, c. 1, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2000.
- RENDA Günsel, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, Promete Yayınları, İstanbul 2001.
- SAHİLLİOĞLU Halil, *Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi 1640-1740*, İstanbul 1965.
- SAHİLLİOĞLU Halil, "Ceyb-i Hümayûn", *TDV.İA*, c. 7, İstanbul 1993, ss. 465-467.
- STOYE John, *Viyana Kuşatması*, (çev. Derin Türkömer), Doğan Egmont Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2011.
- SÜMER Faruk, "Pehlivan", *TDV.İA*, c. 34, İstanbul 2007, ss. 221-222.
- TABAKOĞLU Ahmet, *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2012.
- TURAN Şerafettin, "Dubrovnik", *TDV.İA*, c. 9, İstanbul 1994, ss. 542-544.
- TUNCA Ayhan, *Edirneli Adalı Halil Pehlivan'ın Güreşleri ve Güreş – Yağlı Güreş – Kırkpınar...*, Edirne 2016.
- TAN Nail, "Tarihi Türk Güreşi Hakkında Notlar", *Geleneksel Türk Sporları Semineri*, Konya Turizm Yayınları, Konya 1976.
- TANMAN M. Baha, "Gülhane Kasrı", *TDV.İA*, c. 14, İstanbul 1996, ss. 239-240.
- TUNÇ Muhammet Nuri, *Ceyb-i Hümayûn Hazinesi ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi R.1288 (M.1872) Tarihli Ceyb ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2013.

- TURAN Şerafettin, "Silâhdar", *TDV.İA*, c. 37, İstanbul 2009, ss. 191-193.
- TÜRKMEN Mehmet, "Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA.d)'nde: Osmanlıda Güreşçilere Maddi İhsanlar", *Destan-ı Kırkpınar, Kırkpınar Kültürünü Tanıtma ve Yaşatma Aylık Yayın Organı*, S. 31, Ocak 2016, ss. 30-32.
- USLU Fatih, "Türk Yağlı Güreşleri ile İsviçre Schwingen Güreşleri Arasındaki Benzeşen Kültür Dokuları", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, c. 1, S. 1, Kilis, ss. 44-59.
- UZUN Mustafa, "İydiyye", *TDV.İA*, c. 19, İstanbul 1999, ss. 222-224.
- UZUNAKSU Cemil, "Alay Köşkü Tarihçesi", *Yaşayan Tarih İstanbul*, İstanbul, b.s.t. yok.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 3, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2007.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", *Belleten*, c. 42, S. 165, Ankara 1978, ss. 67-93.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, TTK Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2014.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, Osmanlı Sarayı'nda Ehl-i Hiref (Sanatkârlar) Defterleri, *Belgeler*, c. 11, S. 15, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, ss. 23-76.
- ÜÇEL-AYBET Gülgün, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- ÜREKLİ Fatma, "Osmanlı Döneminde İstanbul'da Meydana Gelen Âfetlere İlişkin Literatür", *TALİD*, c. 8, S. 16, 2010, ss. 101-130.
- WHEATCROFT Andrew, *Kapıdaki Düşman: Habsburglar ile Osmanlıların Avrupa Mücadelesi*, (çev. Neşenur Domaniç), Doğan Egmont Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2012.
- YILDIZ Doğan, *Çağlarboyu Türkler'de Spor*, TeleBasım Yayınları, İstanbul 2002.

- YILMAZ İsmail, *Cumhuriyet Dönemi Kırkpınar Güreşleri "Dua'lı Çayır'ın 90. Yılı"*, Dahi Yayınları, İstanbul 2015.
- YOLAL Mesut, *01490, 01491 ve 1492 Numaralı Hazine-i Hâssa (Ceyb-i Hümayun) Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (R.1327-1328/M.1911-1912)*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2013.
- YÜKSEL Ahmet, GÜL Mehmet, GÜVEN Okan, "Padişah Cirit Bindi! (Cirit Sporunu İcrâ Eden ve Destekleyen Osmanlı Sultanları)", *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, c. 3, S. 1, Manisa 2018, ss. 145-163.
- YÜKSEL Ahmet, KESGİN Yusuf, "Ceyb-i Hümayun Defterlerine Göre Spor Destekleyen Osmanlı Padişahları (1690-1790), *II. Uluslararası Multidisipliner Akademik Çalışmalar Sempozyumu*, İstanbul 2018, ss. 33-52.
- YÜKSEL Yahya, "Klasik Türk Şiirinde Güreş ve Pehlivanlık", *Journal of Turkish Language and Literature*, c. 4(2), 2018, ss. 589-616.
- ZORBA Hatice Akın, "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Spor", *International Journal of Science Culture and Sport*, S. 1, 2014. ss. 721-732.

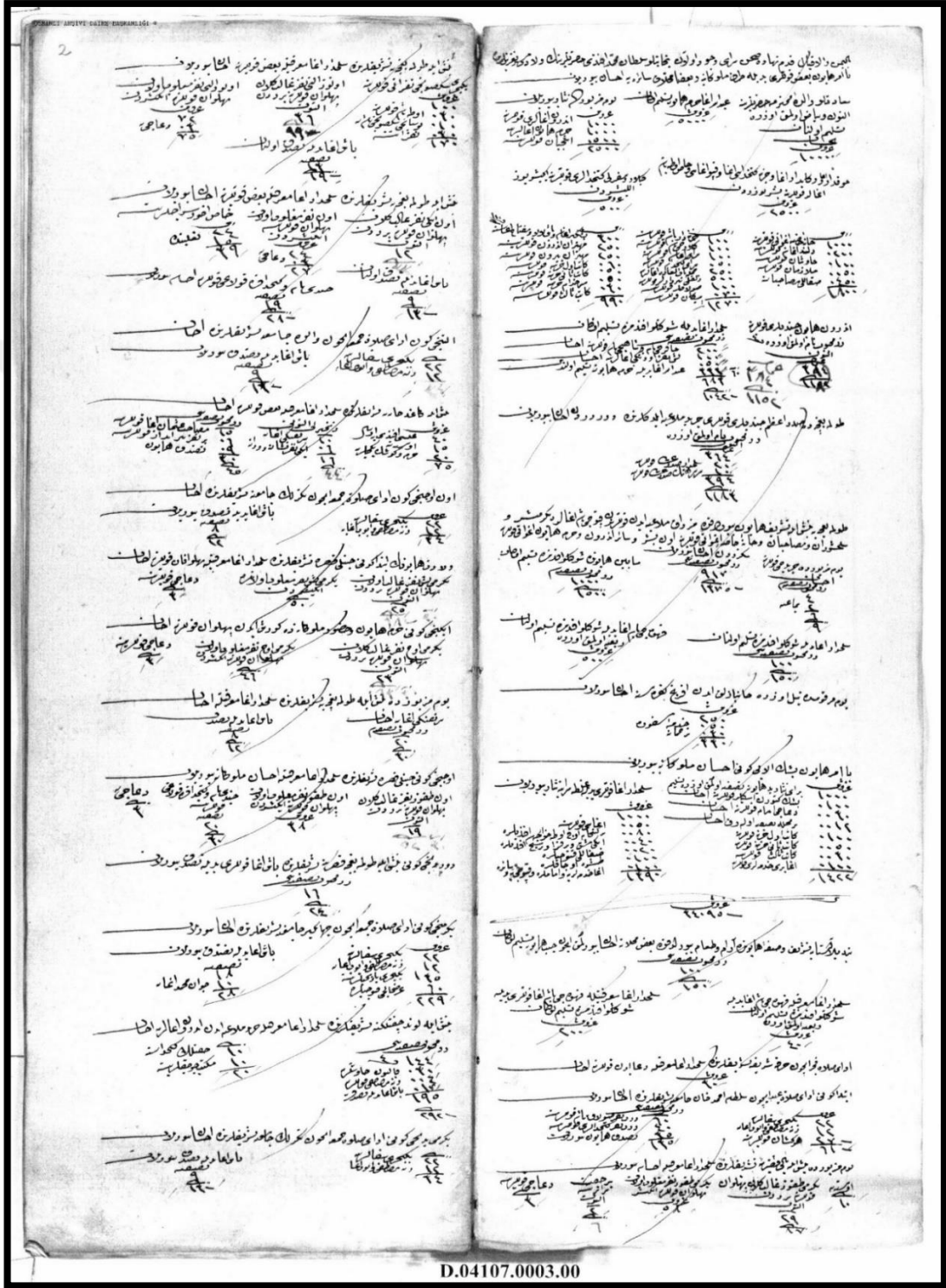
IV. Başvuru Eserleri

- BAYKAL Bekir Sıtkı, *Tarih Terimleri Sözlüğü*, 3. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2000.
- DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat Eski ve Yeni Harflerle*, 11. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993.
- PAKALIN Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 3, M.E.B. Basımevi, 3. Baskı, İstanbul 1983.
- PARLATIR İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 3. Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara 2011.
- TÜRK DİL KURUMU, *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, 11. Baskı, Ankara 2009.

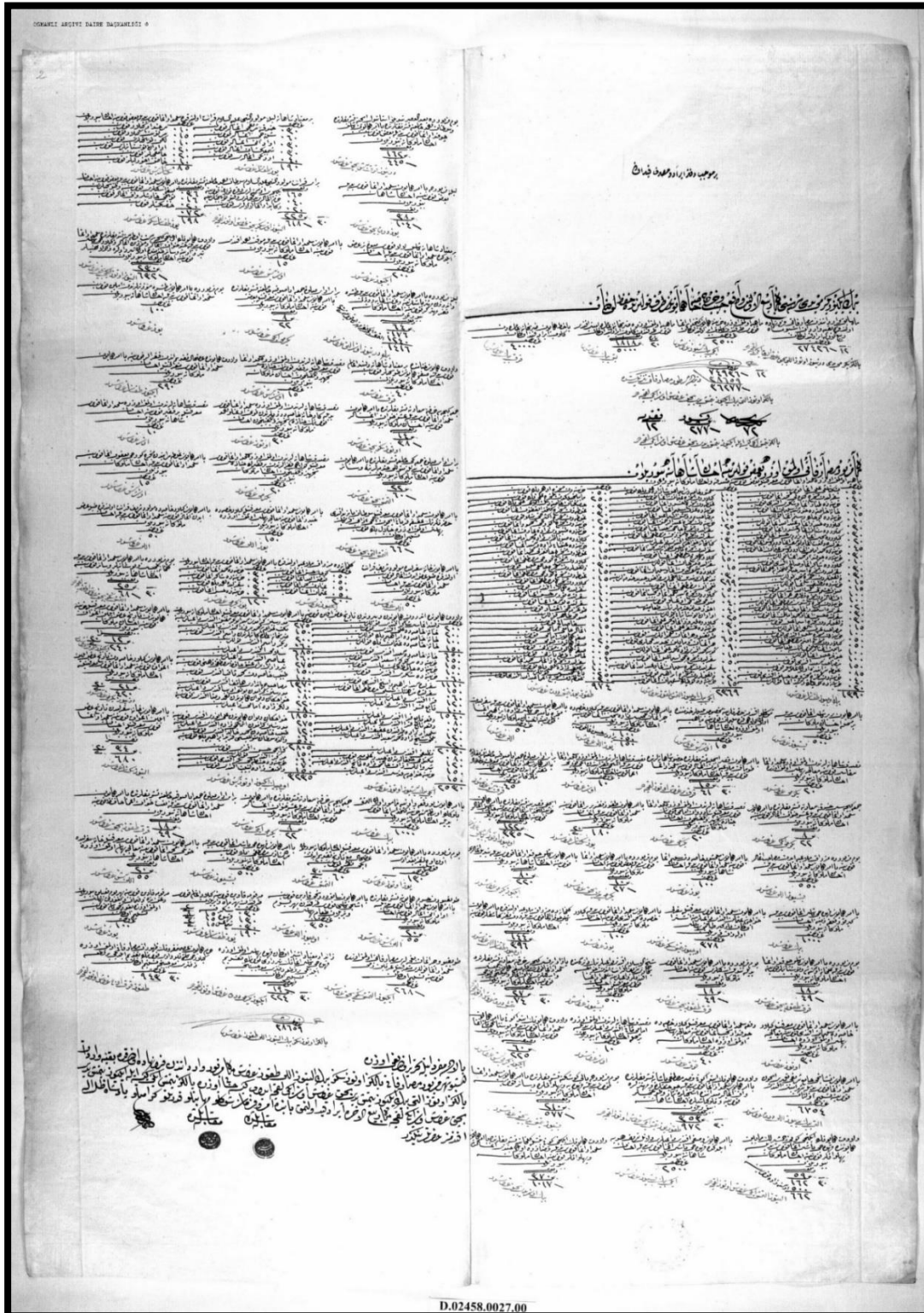
EKLER

EK 1 - BOA, TS.MA. d. 4107/3/2.

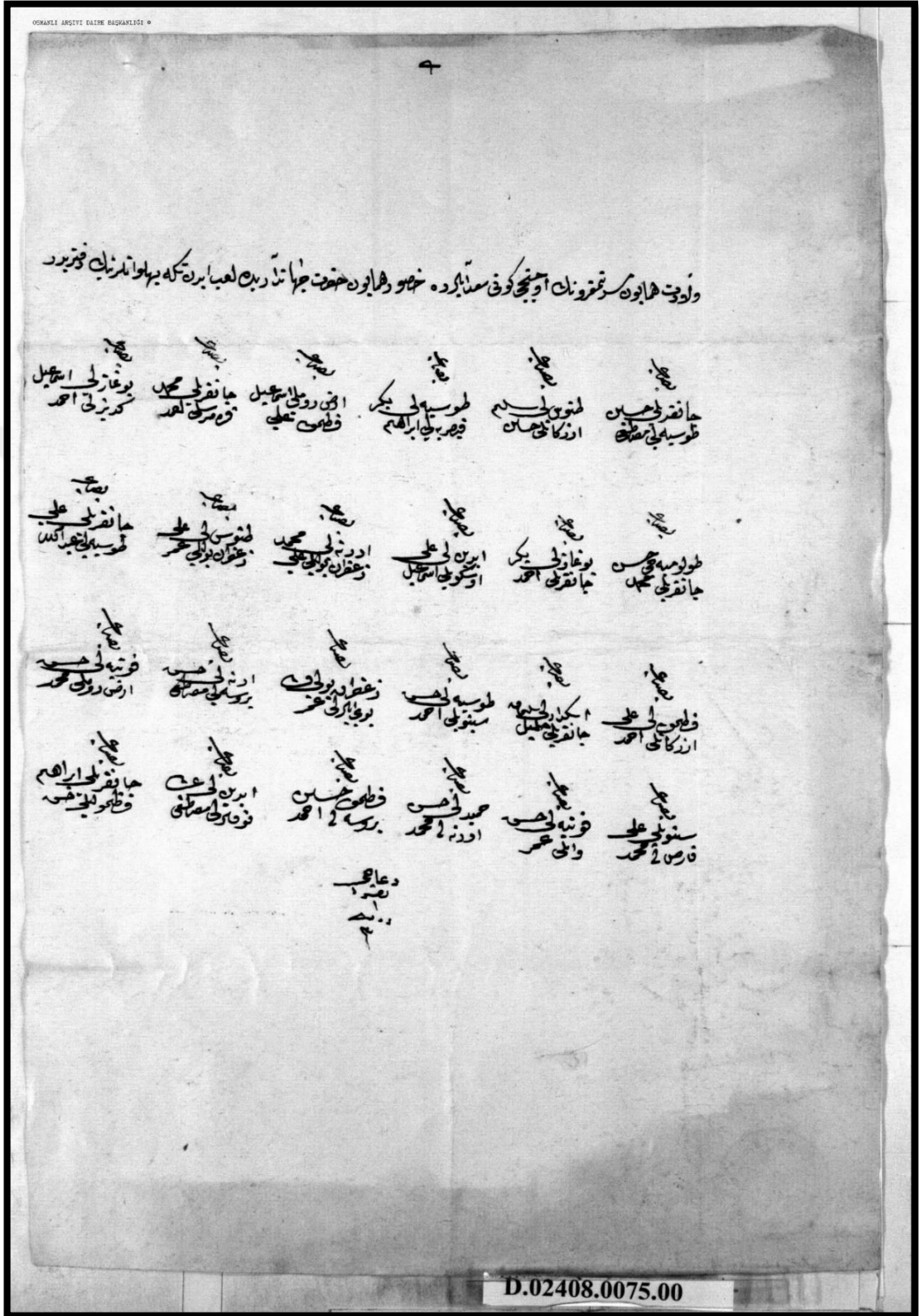
D.04107.0003.00

(I. Abdülhamid dönemine ait Şevval ayında padişahın güreşçilere ihsan ettiği parayı gösterir belgedir.)

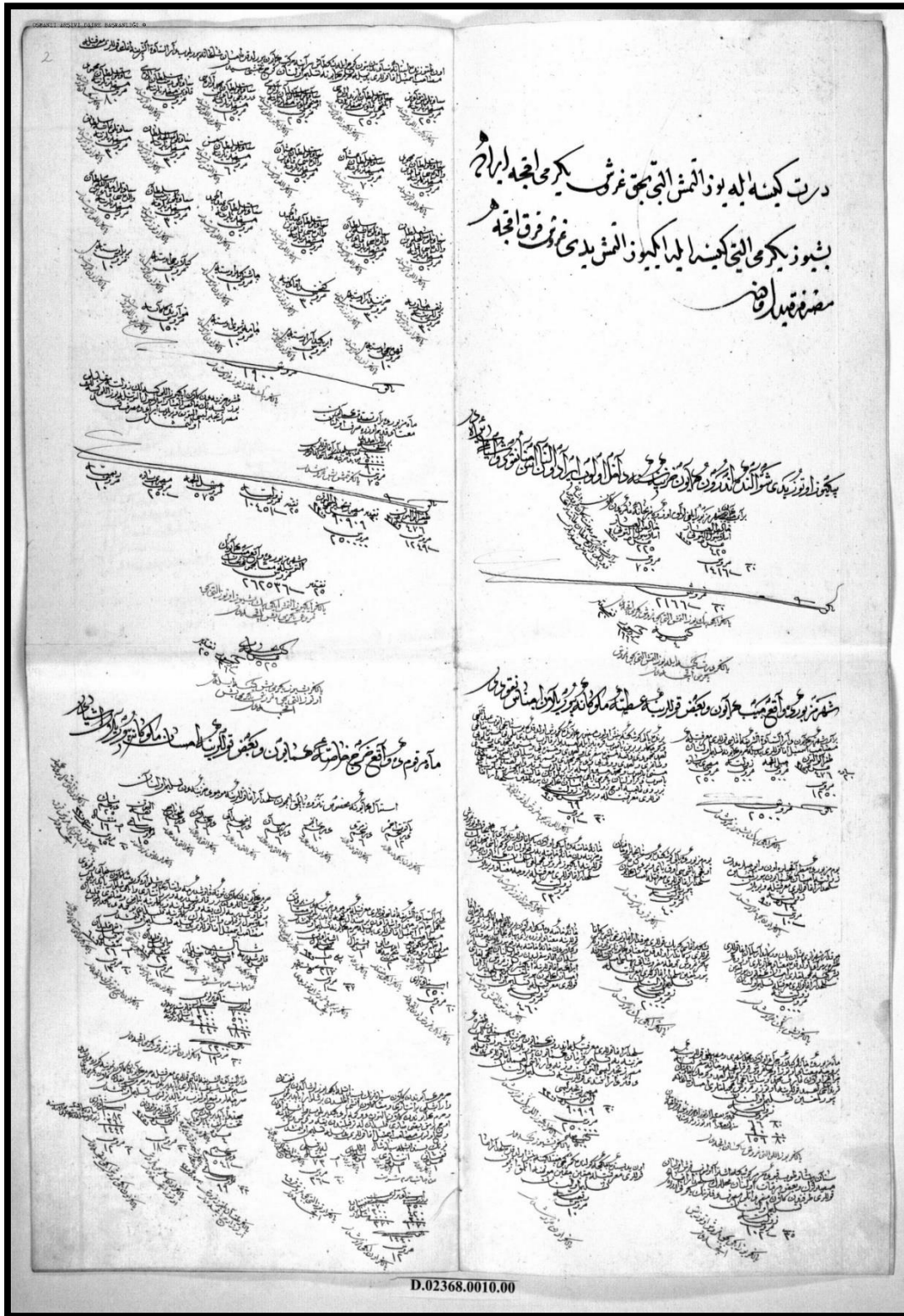
(III. Ahmed döneminde şehzade doğumu sonrası yapılan güreş müsabakalarında padişahın pehlivanlara dağıttığı ihşamı gösteren belgedir.)

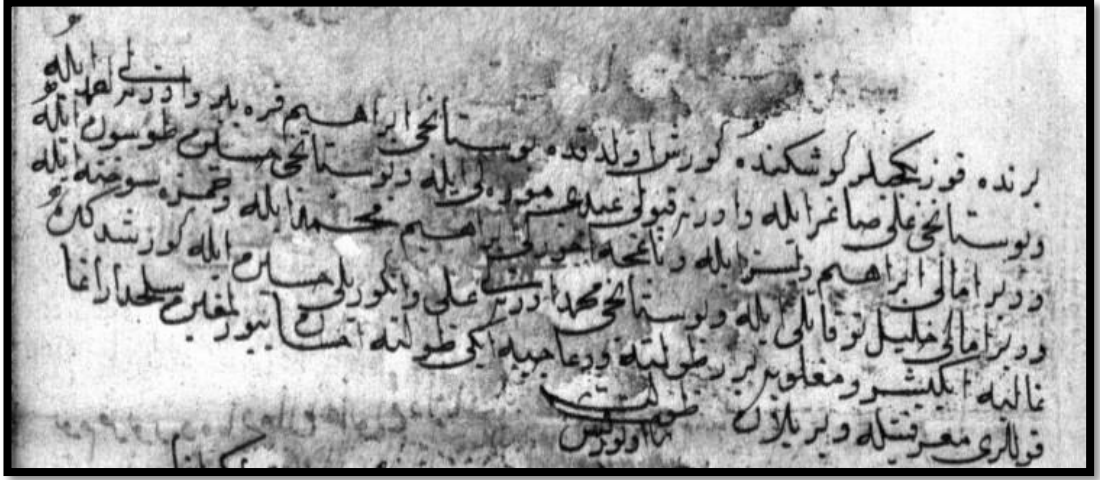

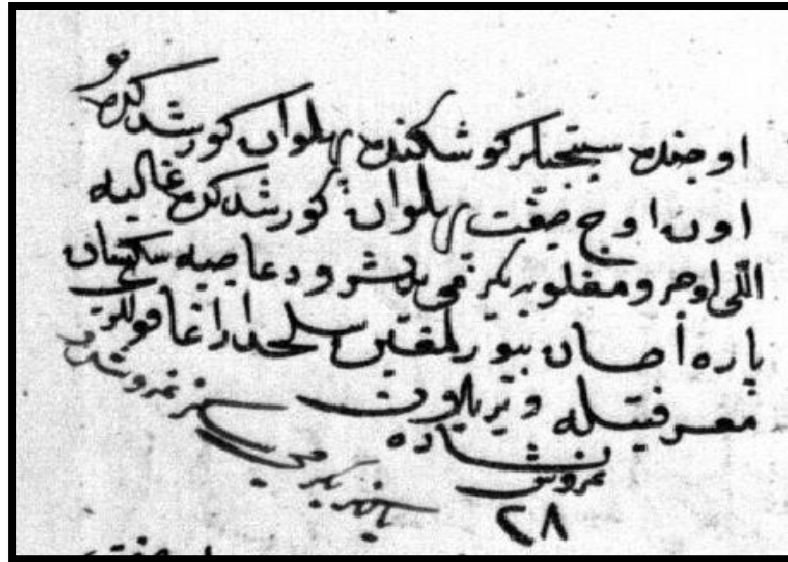
(Veladet-i Hümayunda (Şehzade doğumunda) güreşen pehlivanların isimlerinin yer aldığı vesikadır.)

Ek 4 - BOA, TS.MA. d. 2368/10/2. (Vesika içerisinde yer alan güreş kaydının ayrıntısı transkripsiyonu için bkz. Ek 9.

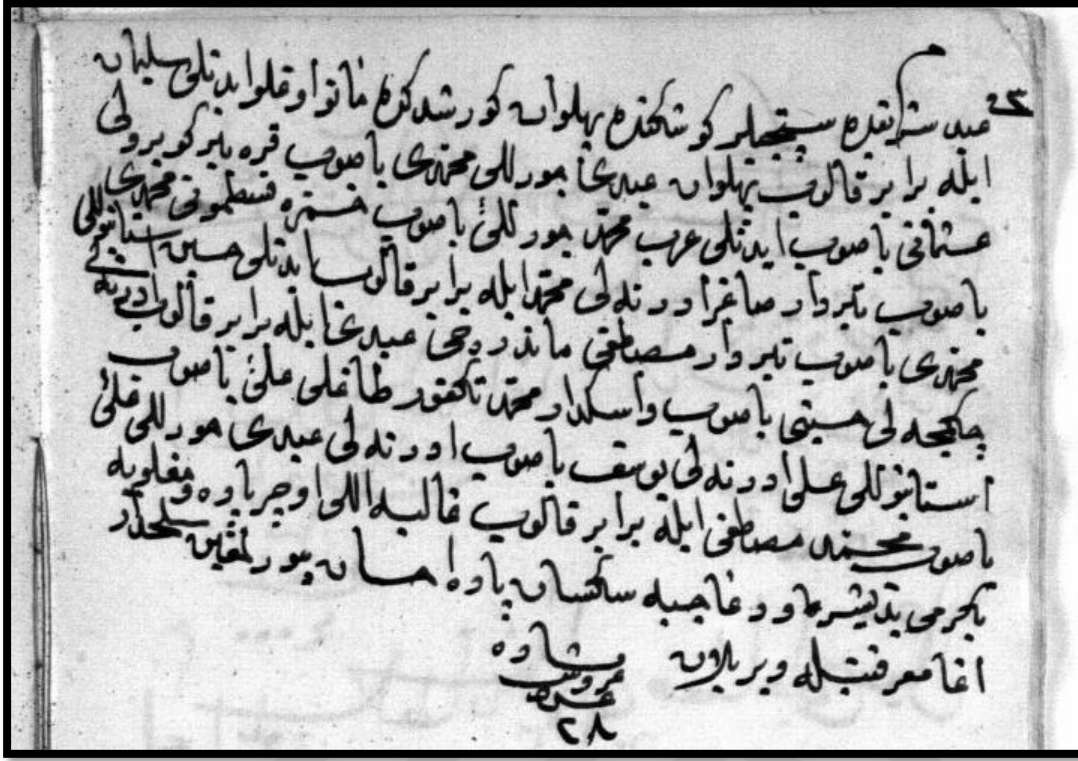

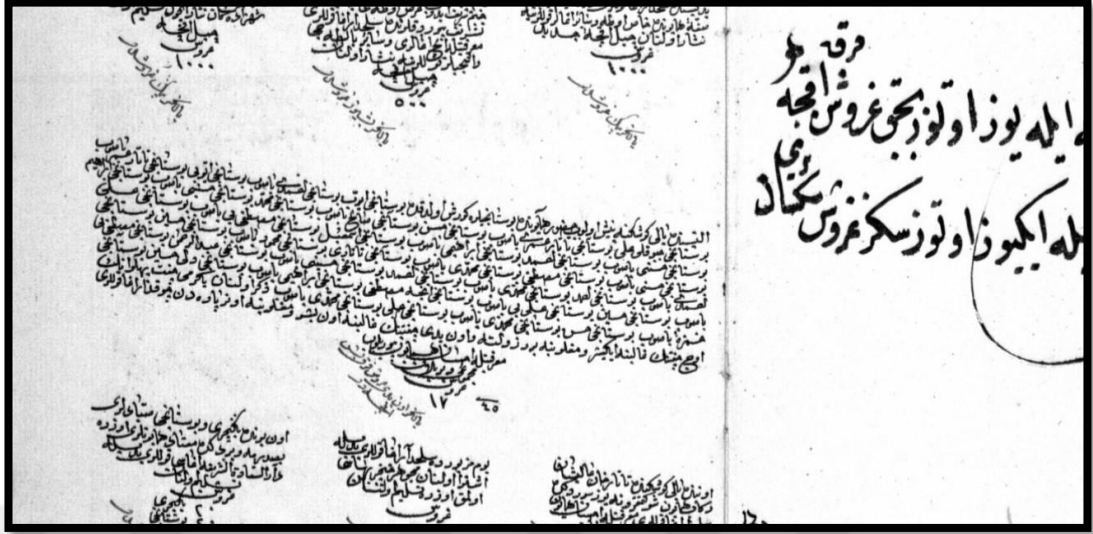
(Birinde Kozbekçiler Köşkünde güreş oldukda Bostancı İbrahim Kara Bayır ve Edirneli Ahmed ile ve Bostancı Ali Sağır ile ve Edirne Kapulu Abdi Moralı ile ve Bostancı Hüseyin Tosun ile ve Diremalı İbrahim Dilsiz ile ve Bağçe Ahurlı İbrahim Mehmed ile ve Hamza Suhte ile ve Diremalı Halil Tokatlı ile Bostancı Mehmed Edirneli Ali ve Angurlu Hüseyin ile güreşdikde galibe ikişer ve mağluba birer zolta ve duacıya iki zolta ihsan buyrulmağın Silahdar ağa kulları marifetiyle virulan zolota / otuz beş)

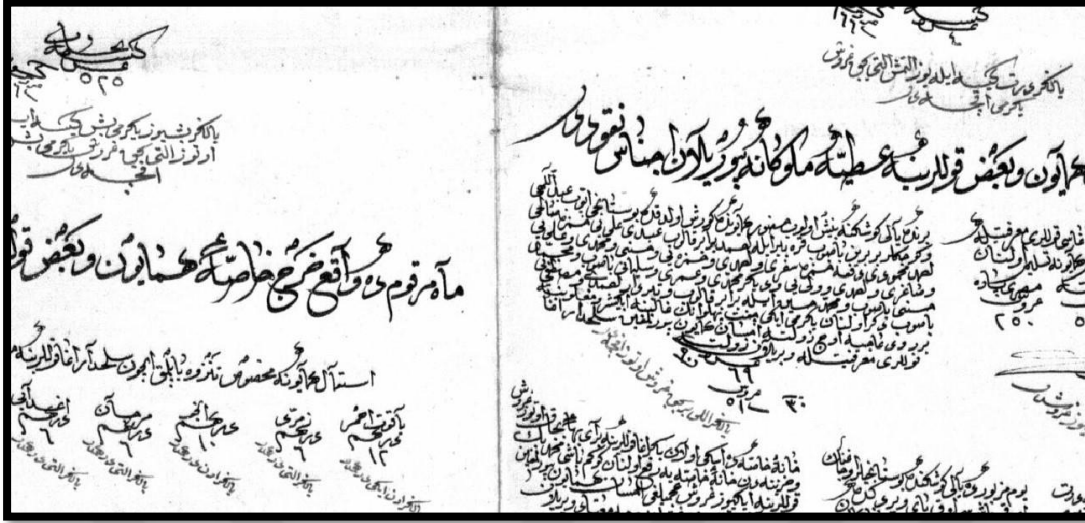
(Üçünde Sepetçiler köşkünde pehlivan güreşdikde on üç çift pehlivan güreşdikde galibe elli üçer ve mağluba yirmi yedişer ve duacıya seksen para ihsan buyrulmağın Silahdar ağa kulları marifetiyle virulan para gurusu / 28 - yalnız yirmi sekiz gurusdur)

(3/ İyd-i şerifde Sepetçiler Köşkünde pehlivan güreşdikde Manavoğlu Eyyüblü Süleyman ile beraber kalub pehlivan Abdi Çorlili Mehmedi basub Kara Bayır Köprülü Osmanı basub Aydınli Arap Mehmed Çorlili-i basub Hamza Kastamonu Mehmedi basub Teberdar Sağır Edirneli Mehmed ile berabere kalub Aydınli Hüseyin İstanbullu Mehmedi basub Teberdar Mustafa Mandıracı Abdi ile berabere kalub Edirneli Çekmeceli Hüseyini basub Üsküdar Mehmed Tekfurdağlı Ali-i basub İstanbullu Ali Edirneli Yusuf basub Edirneli Abdi Çorlili Ali-i basub Muhammed Mustafa ile berabere kalub galibe elli üçer para ve mağluba yirmi yedişer ve duacıya seksen para ihsan buyrulmağın Silahdar Ağa marifetiyle virulan gurusu aded yirmi sekiz.)

(Altısında Yalı Köşkünde biniş olub huzur-u hümayunda bostancılara güreş oldukda Bostancı Eyyüb Bostancı Ahmedi basub Bostancı Eyyübü Bostancı Tatar Ömer basub Bostancı Çubuklu Ali Bostancı Tatar Ömeri basub Bostancı Hasan Bostancı Salihi basub Bostancı Mehmed Bostancı Hüseyini basub Bostancı İbrahim Bostancı Hüseyin basub Bostancı Ahmedi Bostancı İbrahim basub Bostancı İsmail Bostancı Mustafayı basub Bostancı Ali Bostancı Hasanı basub Bostancı Mustafa Bostancı Mehmedi basub Bostancı Tatari Bostancı Mahmud basub Bostancı Hüseyin Bostancı Ahmedi basub Bostancı Ahmed Bostancı Mehmedi basub Bostancı Ahmed Bostancı Hüseyini basub Bostancı Abdurrahman Bostancı Mustafayı basub Bostancı Hüseyin Bostancı Aliyi basub Bostancı Akça Mustafayı Bostancı İbrahim basub Bostancı Veli Hüseyin Bostancı Hamza basub Bosntacı Hasan Bostancı Mehmedi basub Bostancı Ali Bostancı Mehmedi basub zikir olunan yirmi çift pehlivanın üç çiftlik galibe ikişer ve mağluba birer zolota ve on yedi çiftlik galibe on beşer ve mağluba onar paradan Çukadar Ağa kulları marifetle ihsanı hümayun buyrulan mecmuayı virulan guruş 17 / akçe 45 – yalnız 17 guruş 45 akçedir.)

(Birinde Yalı Köşküne binış olub huzur-u hümayunda güreş oldukda Bostancı Eyyüb Abdullah'ı ve Küçükler Berberin basub Kara Bayır ile Ahmed beraber kalub Abdi Ali'yi Hamza Salih'i Ahmed Mahmud'u ( ) Hamza Seferi ve Ahmedî ve Hamzayı ve Hasanı ve Mehmedî ve Aliyi ve Sağırı ve Ahmedî ve Veliyi ve Bekir Mehmedî ve Ömerî ve Süleymanı basub ve Muhammed Hasanı basub ve Mehmed Hüseyin ile berabere kalub ve Teberdar Ahmedî ve Mustafayı basub zikr olunan yirmi iki çift pehlivanın galibe ikişer ve mağlubuna birer ve duacıya üç zolta ihsanı hümayun buyrulmağın Silahdar Ağa kulları marifetle virulan zolota aded - 69 guruş 51,5 yalnız elli bir buçuk guruş, 30 akçedir.)

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Yusuf KESGİN
Uyruğu : TC
Doğum Tarihi ve Yeri : 16.01.1994 - Merkez/Sivas

EĞİTİM

Derece Yılı	Kurum	Mezuniyet
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2017
Yüksek Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2020